ISSN 1812-2566

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (XXXIV), 2006

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2006

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Revistă ştiinţifică trimestrială. - Chişinău: USM, nr.3 (XXXIVI), 2006. – 187 p.

În acest număr al revistei sînt examinate diferite probleme ale vieţii social-politice din Republica Moldova: atitudinea populaţiei moldoveneşti faţă de migraţie internaţională şi migranţi, trafic de fiinţe umane şi munca forţată, migranţii moldoveni în Italia şi Cehia, sistemul pluripartidist şi finanţarea campaniIlor electorale, sindicatele în Moldova, renovarea valorilor ideologice în contextual dezvoltării cultirii civice, specificul conflictelor ideologice şi conflictelor de interese, rolul negocierilor în soluţionarea conflictului transnistrean, protecţia juridică a cetăţeanului în perioada de tranziţie, problemele dezvoltării geopoliticii în Republica Moldova, etc.

Materialele sunt adresate studenţilor, profesorilor, celor, ce se interesează de ştiinţa politică contemporană.

Ideile şi opiniile expuse în materialele prezentate aparţin autorilor şi nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacţie

Articolele sunt recenzate

versiunea electronică: http://www.usm.md/cercetare/moldoscop.asp

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ
ŞI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

POLITICA JURISDICȚIONALĂ PENALĂ ÎN CADRUL PROTECȚIEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE A PERSOANEI ŞI CETĂȚEANULUI LA ETAPA ACTUALĂ[1]_

Vasile COBÎŞNEANU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Politologie şi Educație Civică
Doctor în ştiințe juridice,
conferențiar

One of the most important duties is the protection of basic human rights such at international as at internal level. In this work are examined the basic rights which are concerned at international level. Also there are examined the interaction between human rights protection and penal politic of our country. The most breaking of human rights are occurred in the field of criminality prevention and fighting that's why this subject is very important for our country as for entire world community. Republic of Moldova signed the biggest conventions concerned to the basic human rights. The author pays attention to the fact that our country respects the assumed duties. Republic Moldova are stipulated these rights and most important guarantees. The up-mentioned guarantees were resumed in many laws or other official acts. In this way, the author concludes that conventions concerned to the basic human rights influence directly national laws concerned to up-mentioned problem.

Doctrina, consacrată garanțiilor protecției juridice a drepturilor şi libertăților fundamentale a persoanei în diferite țări, este impresionantă drept urmare a mai multor factori de ordin istoric, politic, tradiții etnice şi juridice,

[1] *Recenzent – doctor în ştiințe juridice, conferențiar Valeriu ZUBCO*

etc. Fiecare teorie a cunoscut multiple modificări în perioadele dezvoltării istorice a colectivităților umane care a demonstrat o necesitate imperioasă de perfecționare a mecanismului juridic în strânsă legătură cu dezvoltarea economică şi socială, cu adâncirea democrației şi reorganizarea activității administrației publice.

Problema drepturilor omului şi raporturilor dintre stat şi persoană a preocupat continuu civilizația umană pe parcursul istoriei, formulând din origine esența acestor valori supreme la nivel de doctrină şi legislație, exprimate în operele filozofilor şi juriştilor de prestigiu, în documente cu caracter fundamental.

Printre totalitatea de relații sociale, probleme şi deziderate care preocupă administrația publică, drepturile şi libertățile individului sunt clasate pe prim-plan, prin faptul că aceste valori de la sine nu pot fi realizate fără o implicare directă sau indirectă a structurilor de stat ca mediatoare dintre autoritate şi persoană, ce ar garanta această armonie internă a colectivității.

În acest proces social complex – protecția şi apărarea drepturilor şi libertăților persoanei şi cetățeanului, devin nu numai funcții politico-juridice fundamentale, dar şi un scop esențial, căruia îi sunt subordonate toate calitățile necesare realizării lui, cum ar fi: umanismul, democrația, moralitatea, orientarea colectivității la nevoile şi necesitățile economice existente la etapa actuală. De aici rezultă, că Statul este factorul decisiv al dezvoltării reformelor în toate domeniile de specialitate, şi în acest rol de promotor şi animator principal, de el depinde ca oamenii să culeagă sau nu beneficiile profesionale, de el depinde posibilitatea de conjugare a supremației legii cu drepturile persoanei şi cetățeanului.

Una din garanțiile principale al acestor stabilități este autoritatea jurisdicțională penală, menită să asigure respectarea valorilor supreme în mod regulat şi continuu, în concordanță cu normele internaționale şi dreptul intern în limitele competenței atribuite ei.

Standardele dreptului internațional de funcționare a justiției penale sunt consfințite în Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948, în care, pentru prima dată au fost trasate următoarele principii ce contribuie la înfăptuirea justiției penale:

- orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate şi la securitatea sa (art.3);
- nimeni nu va fi supus la tortură nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (art.5);
- toți oamenii sunt egali în fața legii şi au dreptul, fără o deosebire, la o egală protecție a legii (art.7);

- orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin Constituție sau prin lege (art.8);
- nimeni nu poate fi arestat, deținut sau executat în mod arbitrar (art. 9);
- orice persoană are dreptul, în deplină egalitate, să fie ascultată în mod echitabil şi public de un tribunal independent şi imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor şi obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei (art.10);
- orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal în cursul unui proces public în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale (art.11).

Un şir de noi şi importante idei fundamentale de funcționare a justiției penale au fost fixate în Principiile de bază referitoare la independența organelor judecătoreşti, adoptate la Congresul VII al ONU pentru prevenirea criminalității şi tratamentului delicvenților (Milano, 28 august-6 septembrie 1985), fiind aprobate prin Rezoluția Adunării Generale a ONU din 29 noiembrie 1985.

În special, actul de drept internațional nominalizat a consfințit asemenea principii ale justiției pe cauze penale ce constituie pivotul justiției penale contemporane cum ar fi:

- împuternicirea instanțelor judecătoreşti de a adopta hotărâri definitive referitoare la viața, libertatea, drepturile şi proprietatea cetățenilor;
- dreptul omului de a fi judecat fără o reținere nejustificată;
- independența şi imparțialitatea judecătorilor;
- soluționarea imparțială a cauzelor transmise instanțelor judecătoreşti, în baza faptelor şi în conformitate cu legile, fără careva restricții, influiență nelegitimă, intenții, presiuni, amenințări sau imixtiuni directe sau indirecte de la oricine n-ar porni şi oricare n-ar fi motivul;
- asigurarea instruirii echitabile a dezbaterilor judiciare şi respectarea drepturilor părților;
- păstrarea de către judecători a tainei profesionale şi confidențialității informației, obținute de ei în timpul onorării obligațiilor de serviciu;
- imunitatea judecătorilor de urmărire judiciară pentru acțiuni incorecte sau neglijență în serviciu, admise de către ei la exercitarea atribuțiilor jurisdicționale;

Mecanismul de realizare eficientă a principiilor fundamentale enumerate ale justiției penale, este reglementat prin proceduri corespunzătoare, aprobate prin Rezoluția Consiliului economic şi social al ONU.

Urmează a evidenția în mod deosebit principiile fundamentale ale activității justiției penale, care sunt consfințite în Regulile standardizate minimale ale organizației Națiunilor Unite privind exercitarea justiției față de minori (Regulile de la Beijing), aprobate prin Rezoluția Adunării generale a ONU din 29 noiembrie 1985. Justiția cu privire la minori, se spune în acest document, trebuie să fie o parte componentă a procesului de dezvoltare națională a fiecărei țări în cadrul asigurării multilaterale a echității sociale pe cauzele din categoria respectivă (Capitolul I. Principii generale, p.14).

Regulile în cauză, elucidează noțiunea de "minor", delicvență şi de delicvent minor. În special, un minor se încadrează în vârsta de la 7 până la 13 şi mai mult. Concretizând noțiunea de "minor", documentul analizat atrage atenție la faptul că în acest sens se înscrie un copil sau un tânăr, care în cadrul sistemului juridic existent poate fi tras la răspundere pentru o delicvență.

La elaborarea de legi naționale urmează să se fixeze asemenea garanții procesuale fundamentale ale minorilor cum ar fi:

- prezumția de nevinovăție;
- dreptul de a fi înştiințat despre acuzațiile aduse;
- dreptul la refuzul de a răspunde la interogatoriu;
- dreptul de a avea avocat;
- dreptul la prezența părinților sau tutorelui;
- dreptul la confruntarea cu martorii şi la interogatoriul încrucişat al lor;
- dreptul la apel în instanța judecătorească superioară, care trebuie asigurat la toate etapele dezbaterii judiciare.

După expunerea standardelor generale înaintate activității justiției penale pe cauzele persoanelor indicate, actul de drept internațional evidențiază unele norme, care reglementează cercetarea şi dezbaterea judiciară, pronunțarea hotărârii judecătoreşti şi alegerea măsurilor de influență, tratamentul delicvenților în afara instituțiilor de corecție, tratamentul delicvenților în instituțiile de corecție, cercetarea, planificarea, elaborarea şi aprecierea în domeniul politicii din sfera justiției referitor la minori, dacă reglementează un complex larg de raporturi juridice pe categoria de cauze nominalizată.

Justiția penală contemporană funcționează pe două sisteme de principii, consfințite în normele dreptului internațional şi dreptului național. Totodată, dreptul Republicii Moldova oferă prioritate normelor dreptului şi tratatelor internaționale (art. 8 din Constituția Republicii Moldova).

Realitatea juridică din țara noastră, demonstrează că justiția penală a fost creată şi funcționează pe câteva sisteme de principii fundamentale:

- Organizarea judecătorească;
- Procesual-juridic;

- Constituțional.

Principiile constituționale – au un caracter universal, deoarece acționează în toate sferele justiției penale şi față de toate subiectele ei, precum şi față de persoanele care participă în activitatea ei, cum ar fi la cercetarea cauzelor penale, la efectuarea supravegherii de procuror privind executarea legilor de către organele de urmărire penală, de susținere a acuzării de stat, de exercitare a justiției de către toate instanțele judecătoreşti, şi a apărătorului, care-şi exercită atribuțiile juridico-publice în procedura penală[2].

Formulând şi consfințind principiile de organizare şi activitate a justiției penale, puterea legislativă, pe de o parte, a păstrat continuitatea, pe de altă parte a făcut un pas semnificativ înainte, întrucît a dezvoltat considerabil sistemul de principii constituționale ce stau la baza justiției penale din Republica Moldova cum ar fi:

- exercitarea justiției de către instanța judecătorească;
- limba de stat ca factor a organizării judecătoreşti;
- prezumția nevinovăției;
- accesul liber la justiție,
- dreptul fiecărei persoane la cunoaşterea drepturilor şi obligațiunilor lui;
- dreptul la viață, la inviolabilitate fizică şi psihică.

E dificil să supraestimăm atât semnificația moral-juridică, cît şi cea politică a acestor principii, care fundamentează mecanismul juridic de realizare a garanțiilor procesuale fundamentale ce aparțin tuturor subiecților de drept din Republica Moldova.

Drept exemplu în circumstanța dată este faptul ca legislația în vigoare – a acordat instanțelor judecătoreşti dreptul de a elibera mandat de arestare şi de a prelungi timpul ținerii la arest, care a influențat pozitiv şi conținutul principiului libertății şi inviolabilității persoanei, ce include multe componente:

- termenele de reținere la bănuirea în săvârşirea unei infracțiuni;
- motivele şi actele procedurale de arestare,
- informarea obligatorie a motivelor reținerii sau arestului persoanei reținute sau arestate în prezența avocatului;
- eliberarea obligatorie a persoanei reținute sau arestate, dacă nu mai sunt în vigoare motivele aplicării măsurilor de asigurare a procedurii.

Astfel, puterea legislativă a perceput standardele europene şi internaționale, referitoare la procedura judiciară şi la instanțele judecătoreşti, care soluționează chestiuni vizând legalitatea reținerii şi arestării; legalitatea respectă-

---

[2] *Martîncic E. Justiția penală: standarde internaționale şi principii naționale de activitate. // Legea şi viața. Nr4, 1999, p.8-12.*

rii drepturilor şi libertăților persoanei şi cetățeanului ca valori supreme în societate.

O deosebită atenție merită principiul prevăzut de al.II art.53 din Constituția Republicii Moldova – potrivit căruia statul răspunde patrimonial pentru prejudiciul cauzat prin erorile săvârşite în procesele penale de către organele de anchetă şi instanțele judecătoreşti.

Caracterul real şi eficiența principiului constituțional citat este o garanție de apărare a dreptului pretins şi reparare a prejudiciului moral şi material din contul statului, fiind asigurat de Legea cu privire la modul de reparare a prejudiciului, cauzat prin acțiuni nelegitime ale organelor de urmărire penală şi instanțelor judecătoreşti, adoptată de Parlament la 25 februarie 1998. Legea respectivă a extins cercul subiecților justiției penale, care poartă răspundere pentru erori şi încălcări de legalitate în procesul penal, incluzând aici organele de urmărire penală, procuratura.

În conformitate cu prevederile prezentei legi, este reparabil prejudiciul moral şi material, cauzat persoanei fizice sau juridice în urma:

a) reținerii ilegale, aplicării ilegale a măsurii represive de ținere sub arest, tragerii ilegale la răspundere penală, condamnării ilegale;

b) efectuării ilegale, în cazul urmăririi penale ori judecării cauzei penale, a percheziției, ridicării, punerii ilegale sub sechestru a averii, eliberării ilegale din lucru (funcție), precum şi a altor acțiuni de procedură care limitează drepturile persoanelor fizice sau juridice;

c) supunerii ilegale la arest administrativ ori la muncă neremunerată în folosul comunității, confiscării ilegale a averii, aplicării ilegale a amenzii;

d) efectuării măsurilor operative de investigații cu încălcarea prevederilor legislației;

e) ridicării ilegale a documentelor contabile, a altor documente, a banilor, ştampilelor, precum şi blocării conturilor bancare (art.1 al Legii nr.1545 din 25 februarie 1998)[3].

Principiile de funcționare ale justiției penale naționale, consfințite în art. 53 alin.2; art.119, 120, Constituția Republicii Moldova, sunt interdependente, dacă avem în vedere, că în mecanismul de depistare şi lichidare al erorilor organelor de urmărire penală, procuraturii şi instanțelor judecătoreşti un rol important îl are dreptul, garantat de norma constituțională, la căile de atac în ordine de apel sau recurs.

Însă, ultima circumstanță nu împiedică condamnatul să aplice toate măsurile prevăzute de lege pentru ca instanțele judecătoreşti competente să depi-

---

[3] *Lege privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii şi ale instanțelor judecătoreşti. Nr.1545 din 25 februarie 1998. // Monitorul Oficial. Nr.50 din 04 iunie 1998.*

steze, să anuleze sau să modifice o sentinţă, ordonanţă, hotărâre ilegală, alt act administrativ ilegal, astfel, restabilind echitatea, drepturile şi interesele legitime ale persoanei. Păgubaşii în acest sens, care au suferit în urma erorii organelor de urmărire penală, de procuror sau instanţă de judecată cu dreptul la repararea prejudiciului moral şi material din contul statului.

Dreptul la repararea prejudiciului, în mărimea şi modul stabilite de Legea nr.1545, apare în cazul:

a) pronunţării sentinţei de achitare;

b) scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeiuri de reabilitare;

c) adoptării de către instanţa judecătorească a hotărârii cu privire la anularea arestului administrativ în legătură cu reabilitarea persoanei fizice;

d) adoptării de către Curtea Europeană pentru Drepturile Omului sau de către Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei a hotărârii cu privire la repararea prejudiciului sau a realizării acordului amiabil dintre persoana vătămată şi reprezentantul Guvernului Republicii Moldova în Comisia Europeană pentru Drepturile Omului şi în Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. Acordul menţionat se aprobă de către Guvernul Republicii Moldova;

e) efectuării măsurilor operative de investigaţii cu încălcarea prevederilor legislaţiei până la intentarea dosarului penal, cu condiţia că, în termen de 6 luni de la efectuarea unor astfel de măsuri, hotărârea de a intenta un dosar penal n-a fost luată sau a fost anulată (art.4).

Deci, răspunderea patrimonială a statului, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârşite în procesele penale de către organele de urmărire penală şi instanţele judecătoreşti, constituie mijlocul de aplicare a unei sancţiuni patrimoniale care poate fi asigurată:

- prin metode de convingere şi constrângere prevăzute de actele normative procedurale;
- prin dezaprobarea socială a unei manifestări de voinţă negative, din partea autorităţilor sistemului jurisdicţional;
- prin condiţionarea constatării caracterului ilegal al actului jurisdicţional sau al faptei ilegale din acest domeniu de responsabilitate;
- prin realizarea reparării pagubelor cauzate şi restabilirea în acest mod a dreptului pretins;
- printr-un puternic caracter educativ, pe linia respectării legalităţii şi îmbunătăţirii activităţii structurilor organelor jurisdicţionale.

În această ordine de idei este de menţionat faptul că – restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi are loc numai prin lege şi numai dacă se impune după caz:

- pentru apărarea siguranţei naţionale; a ordinii ori a moralei publice,

- în cazul aplicării măsurilor de asigurare a urmăririi penale;
- înlăturarea consecințelor unor calamități naturale ori accidente ca forțe majore imprevizibile[4].

Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o şi nu poate atinge existența dreptului sau a libertății (art.54 Constituția Republicii Moldova).

Din moment ce Republica Moldova a ratificat Convenția Europeană pentru protecția Drepturilor şi Libertăților Fundamentale ale Omului, este angajată răspunderea statului pentru neîndeplinirea obligațiilor prevăzute de acest act. Sistemul european de protecție a drepturilor omului cuprinde următoarea structură jurisdicțională ce examinează cauzele:

- Comisia Europeană a drepturilor omului;
- Curtea Europeană a drepturilor omului;
- Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei – ca organ interstatal.

Sistemul respectiv stabileşte o serie de proceduri prin care statele pot fi chemate şi obligate a da explicații, iar în final, să execute hotărâri prin care s-ar restabili anumite încălcări ale omului în detrementul propriilor cetățeni. În asemenea situații, ele pot fi condamnate la despăgubiri şi la adoptarea unor măsuri de restabilire a drepturilor persoanelor cărora li s-au încălcat drepturile fundamentale[5].

Eficiența protecției drepturilor omului şi libertăților fundamentale este condiționată de nivelul de pregătire a personalului organelor jurisdicționale ce sunt responsabili prin competențele sale de realizarea actelor normative procedurale; de nivelul informării cetățenilor despre drepturile şi libertățile lor fundamentale şi speciale oferite de colectivitate ca garanții a statului de drept.

Bibliografie:

Lege privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii şi ale instanțelor judecătoreşti. Nr.1545 din 25 februarie 1998. // Monitorul Oficial, nr.50 din 4 iunie 1998.

Martîncic E. Justiția penală: standarde internaționale şi principii naționale de activitate. // Legea şi viața. Nr.4, 1999, p.8-12.

Zubco V., Pascari A., Creangă I., Cobîşneanu V. Ghidul cetățeanului în contenciosul administrativ. – Chişinău, 2003.

---

[4] *Zubco V., Pascari A., Creangă I., Cobîşneanu V. Ghidul cetățeanului în contenciosul administrativ. – Chişinău, 2003 p.11-12.*

[5] *Orlov M. Instituția drepturilor omului: unele aspecte ale dezvoltării. // Administrarea publică, nr4, 1998, p.59-66.*

Orlov M. Instituția drepturilor omului: unele aspecte ale dezvoltării. // Administrarea publică. Nr.4, 1998, p.59-66.

Prezentat la redacție
la 26 mai 2006

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

MIGRAȚIA DIN MOLDOVA ÎN ITALIA: UN GHID PENTRU UN EMIGRANT MUNCITOR MOLDOVEAN?

Diana DIGOL
Italia, Florența
Institutul Universitar European
Facultatea Ştiințe Politice şi Sociologice
Doctoranda

"Să te întorci?...
Peste un an n-ai cu ce,
peste doi – n-ai la cine,
peste trei ani – n-ai pentru ce".
(dintr-o conversație cu o emigrantă de muncă din Ukraina)

The article is based on informal interviews with Moldovan female labour immigrants. It is limited in space to only one destination country – Italy; it is limited in time – all the meeting took place from 2002 onwards; it is also gender specific – all the respondents were exclusively female. The article is arranged around seven headlines covering several stages of immigration starting from issuing visa, arranging transportation, arrival, accommodation, and first job, difficulties, to a final decision to settle in Italy or to return back to Moldova.

Introducere

Acest articol represinta o schiță a procesului migrațional al moldovenilor în Italia. El e bazat pe interviuri neformale cu cîteva femei muncitoare în Italia, femei pe care le-am întîlnit în timpul şederii mele de patru ani în Italia în

diverse circumstanțe: în tren, avion, microbus, autobus din Moldva spre Italia sau invers, în biserică, pe stradă, în restaurante, clinici, pe plajă sau acasă. Persoanele intervievate au fost numai femei care efectuau una din muncile pe care le voi descrie amanunțit mai jos.

Rezumînd povestirile şi experiențele lor, am încercat să sistematizez informația în nouă capitole:

1. Motivele imigrării
2. Care sunt condițiile de acolo?
3. Unde te cazezi?
4. Cum găseşti de lucru?
5. Ce fel de slujbă?
6. Cum moldovenii fac bani pe seama moldovenilor?
7. Cum italienii fac bani pe seama moldovenilor?
8. Moduri de socializare a moldovenilor
9. Un final fericit?

Motivele emigrării

Motivele emigrarii din Moldova, probabil sunt deja foarte bine cunoscute: muncă, studii, căsătorie, tratament medical.

Printre aceste categorii imigrația pentru lucru este una cea mai probabilă. Inițial viitorii imigranți deseori practic nu intenționează să imigreze. Ei mai degrabă se gîndesc să vină în Italia cu scopul de «a face ceva bani» care vor ajuta la rezolvarea celor mai strigente probleme casnice, ca intoarcerea datoriilor, îmbunătățirea condițiilor de trai (de a cumpăra casă sau apartament, construind unul propriu sau totuşi reparînd unul deja existent), achitarea studiilor copiilor, organizarea petrecerilor importante familiare (căsătoria copiilor maturi, cumătria copiilor sau nepoților), etc. Cauza generală constă deseori în aceea de a asigura perspective mai bune pentru viitorul propriu, viitorul copiiilor sau părinților care locuiesc în țara lor de origine. Evident există persoane care vin în Italia cu o intenție bine definită de a imigra. Acestea deseori vînd totul acasă (apartament, casa, automobil, etc) pentru a minimaliza intenția de a reveni înapoi la baştină. Eu cred că aceasta o fac mai des, în special familiile tinere fără copii. De asemenea ei sunt dispuşi să schimbe înca o data țara în caz dacă Italia nu-i va saatisface aşteptările.

Care sunt condițiile de acolo?

Pentru mulți migranți dificultățile încep cu inițierea călătoriei, în Moldova. Mulți aleg cel mai ieftin mod de a ajunge la destinație: un autobus sau un microbus. Prețul biletului are tendința de a se mări în perioada caldă a anului (din primăvară tîrzie pînă în toamna devreme) şi de a se micşora iarna. Iar

tendinţa generală, pe parcursul anilor este de a creşte. Cel mai ieftin billet, din cîte îmi amintesc, era de 60 euro într-o direcţie, iar această vară (2006) este la ruta Chişinău – Napoli de aproximativ 100-120 euro..

O întrebare: de ce autobusul circulă tocmai pînă în Napoli, de ce cursa nu este limitata numai pina la capitala italiană, Roma. Explicaţia constă probabil în faptul că cu cît te deplasezi mai spre sud, cu atît aplicarea legilor italiene este mai puţin reală si controlul poliţeist este mai puţin rigid. Conform numeroaselor declaraţii, într-adevăr este mai uşor de a găsi un loc de munca la Sudul Italiei, decît în Centru sau Nordul. Dezavantajul factorului timp este plata. În Sud, deasemena, vei fi plătit mai puţin decît în alte părţi. Cu toate acestea mulţi oameni aleg această cale cu speranţa de a găsi un loc de munca şi de a avea posibiltatea de a-şi legaliza statutul. Odată ce reuşesc să-şi legalizeze statutul (obţin *Permiesso di soggiorno*), poate îşi fac prieteni printre concetăţenii săi sau printe familiile italiene, oamenii încearcă să se mute mai la nord, cu scopul obţinerii unui salariu şi condiţii de muncă mai bune.

Unde te cazezi?

La o rudă sau la un cunoscut. Dacă ai un cunoscut sau vreun membru al familei care deja lucrează în Italia şi poate acomoda pentru început. Cu toate că aceasta optiune nu este întotdeauna disponibila, luînd în consideraţie că emigranţii de obicei optează pentru cele mai ieftine moduri de acomodare. Astfel (1) închiriind un pat într-o cameră împreuna cu alte persoane sau (2) obţinind cazare de la angajator (familia pentru care lucrează). In ambele cazuri rareori au dreptul sa aduca invitaţi.

Cămine (*Ostello per gioventù*). O altă opţiune este un cămin, care reprezintă un hotel ieftin unde închiriezi un pat. Camerele diferă în funcţie de numărul de paturi, totuşi camerele cu unul sau două paturi sunt rare. De obicei sunt de la cinci pînă la nouă paturi, de asemenea poţi găsi camere cu 11-18 paturi. Aceste cămine nu întotdeauna au camere în adevăratul sens al cuvîntului. Camerele căminelor pot fi separate de pereţi provizorii care nici nu ajung pînă la pod. Aşa că lumina şi zgomotul din "camerele" vecine, se aud foarte bine în "camera" ta. Aceste cămine au un minim de condiţii de trai, cum ar fi duşul şi viceul. Unele pot, de asemena, să vă ofere depozit de securitate. Căminele rareori au aşa comodităţi cum ar fi bucătăria sau frigiderul. Cel mai mare avantaj al acestor cămine, mai ales la început, e că sunt foarte ieftine. Preţul pentru o persoană, pentru o noapte variază între 10 şi 15 euro.

Închirierea unei camere (*Affitto*). Probabil cel mai des întîlnit mod de cazare este închirierea unei camere împreună cu alte persoane. Următorul pas este să găseşti un grup de oameni (prietenii tăi) cu care ai putea închiria un

apartament întreg. Încă o opțiune este să-ți găseşti un prieten sau o prietena italian(a) şi să te cazezi la el sau ea.

Companie pe noapte *(Compagnia di notte).* Totuşi o altă soluție este de a fi aprovizionat cu acomodările ofererite în locul «companiei» tale pe o noapte. O doamnă în etate singuratică ar fi bucuroasă să cazeze în apartamentul pe o doamnă de companie. Avantajele evidente constituie faptul că nu plătiți nici o taxa pentru comodități şi în decursul zilei puteți totuşi să lucrați încă undeva. Dezavantajul este că asemenea oferte sunt foarte rare, doamnele în etate încearcă să găsească doamnă de companie cu ajutorul prietenelor sau rudelor sale, de aceea această opțiune este practic inaccesibilă pentru noi veniți imigranți.

Cum găseşti de lucru?

Mulți imigranți încearcă să găsească de lucru în timp ce ei se află încă în Moldova. Eu cunosc 2 căi importante, (1) prin intermediul cunoscuților sau a rudelor. (2) prin intermediul mediatorului.

A doua cale este prin intermediul mediatorului. Ziarile locale (moldoveneşti) în Republica Moldova din abundență prezintă ofertele de muncă în Italia. Unele dintre acestea au oficiul şi personal angajat în Chişinău, unde tu poți veni, concretiza detaliile lucrului şi chiar cîte o dată de a semna contractul. Altele nu au funcționari care să vă aprovizioneze cu contact direct în Italia. De obicei aceasta implică o anumită sumă de bani care este platită în Moldova. Aceasta de asemenea deseori implică plata a unui procent din viitorul tău venit într-un timp limită. Această metodă de vînzare a lucrului, totuşi, în ambele cazuri, implică riscul de a fi mințit. Orice lucru pe care vi-l oferă în prezent în Moldova, nu este cel oferit în Italia. Sau salariul promis în Moldova este mai mic decît cel oferit în Italia. Eu nu iau în considerație cazuri ce țin de trafic de ființe umane şi prostituție forțată. Deşi eu personal nu am avut nici o ocazie să întîlnesc victime a acestora. Totuşi aceasta nu sugerează faptul că fenomenul nu este prezent în Italia.

Totusi există persoanele care sunt nevoite să-şi caute serviciu de sinestătător în Italia. Aceasta se poate întîmpla deoarece ei nu doresc să-i plătească unui mediator sau din cauza că nu este ceva în ordine cu agenția intermediară sau cu cunoscuții / rudele lor din Italia.

Unde să găseşti un serviciu? Vorbirea orală este o cale importantă în căutarea unui serviciu. O alta cale este de a afişa un anunț într-un loc public, lîngă baruri, stații de autobuse, gara feroviară.

E mai uşor cînd ai o cunoştință sau o rudă în Italia care îți caută şi găseşte un loc de muncă. În aşa caz ai şansa de a avea un serviciu imediat cum ai ajuns în țara de destinație. Totuşi, există o mulțime de povestiri conform că-

rora oamenii, ajungînd în Italia, îşi dau seama că nimeni nu-i întîlneşte şi că telefonul celular al persoanei de contact este închis, indisponibil.

Astfel, persoana nouvenită trebuie nu numai să-şi găsească un serviciu, ci şi un loc unde să petreacă noaptea în țară străină. Unii zilele în şir dormind la gări sau stații de autobus. De asemenea, e necesar de ştiut că gările feroviare foarte rar funcționează în timpul nopții. Ele sunt deobicei închise de la orele unu pînă la patru sau cinci dimineața.

Ce fel de serviciu?

Cel mai întrebat (şi de obicei disponibil imediat) serviciu este de a îngriji de oameni bătrîni (*badante*). Cel mai complicat lucru este, desigur, de a avea grijă de oameni bătrîni imobilizați. Multe femei din Moldova au început cu un astfel de lucru. Este un lucru de 24 de ore, cu doar o zi liberă (nu întotdeauna). Avantajul unui astfel de lucru este că el asigură cazarea şi mîncarea. Cel mai înalt salariu care poate fi obținut este aproximativ 600 euro, undeva în regiunea Napoli şi poate ajunge pînă la 1000-1200 în regiunea Florenței. De asemenea, cu un astfel de serviciu foarte rar ai necesitate de a te deplasa prin oraş, a ieşi în stradă. Astfel sunt minimizate şansele de a te întîlni cu poliția. Acest aspect este foarte important în momentul în care viza ta a expirat, şi încă nu ai obținut visa de reşedință. Iar dezavantajul constă, în primul rind, în dificultatea lucrului. Iar în al doilea rînd, stînd mereu în casă, ai şanse minime de a găsi o munca mai uşoară. Familia care te angajează poate să nu fie cointeresată în obținerea permisului de reşedință.

Există cîteva motive pentru aceasta, unul din ele fiind că ei conştientizează faptul că odată ce obții un statut legal în Italia, tu probabil vei căuta un loc de munca mai uşor, pe cînd ei sunt cointeresați să lucrezi pentru ei cît mai mult posibil. Un alt motiv al nedorinței lor de a te înregistra este că salariul care îl plătesc ei la "negru" este cu mult mai mic decît cel ce vor fi nevoiți să plătească după legile italiene. Iată de ce o astfel de munca, cu toate că e foarte uşor de obținut, în multe aspecte e o capcană. Eşti mereu ocupat, eşti plătit mai puțin, dacă nu obții statut legal, îți micşorezi şansele de a obține un loc de munca mai bun. Țila acest serviciu se oferă un salariu lunar, cazare şi mîncare.

Un alt serviciu foarte des întîlnit, în opinia mea, este - doamna de serviciu (*donna di pulizie*). Doamna vine la o anumită oră stabilită şi face curățenie, spală, calcă rufe, acest proces are loc, de obicei, sub supravegherea stăpînilor. Cel mai bun aranjament este atunci cînd doamna e chemată să lucreze periodic, fie în fiecare zi, de cîteva ori pe săptămînă, sau o dată pe săptămînă. Un astfel de program permite doamnei să lucreze în acelaşi timp pentru mai multe familii. Totuşi, acest program nu este întotdeauna posibil deoarece

unele familii angajează doamne de serviciu să facă curățenie înainte şi / sau după petreceri, înainte sau după ce se mută, înainte sau după ce merg în vacanță etc. Aceasta înseamnă că un astfel de serviciu este sporadic, greu de planificat şi controlat, de asemena nu se poate conta pe o aşa munca ca o sursă permanentă de venit. Plata pentru aşa un lucru se efectuează pe oră. Rata în Florența în anul 2006 era de 8 euro pe oră. Desigur că, dorința oricărei doamne este să primească mai mult, considerîndu-se o bună strategie să lucrezi mai încet. Însă şi angajatorul doreşte să plătească mai puțin. Astfel dacă nu faci multă treabă în decurs de o oră, rişti să nu mai fii chemat altă dată. Este un schimb între opțiunea de a lucra repede şi eficient, primind mai puțini bani, dar avînd siguranța că vei fi chemat din nou.

Aceasta pare a fi o bună strategie, dat faptul că în familiile italiene recomandarea joacă un rol foarte important. După ce veți avea un statut legitim de reşedință în Italia, Dvră puteți găsi un serviciu în sfera hotelieră sau distractivă (de recreație / odihnă). O altă cale este să fii angajat de o agenție care se ocupă de oferirea serviciilor casnice (a face curățenie, mîncare, etc).

Serviciu de a avea grijă de un copil (*baby-sitting*) este plătit de la 7 euro. Însă acest lucru poate fi plătit şi cu 5 euro, dacă lucrul e făcut de un adolescent sau de copilul emigrantului.

Un alt loc de munca e lucrul la un restaurant. Postul de la care începi e probabil cel de spălător de veselă, un alt pas este de a deveni un chelner, cu o serie de avantaje evidente care presupune aceasta. Totuşi, eu de asemenea cunosc doamne din Moldova care lucrau bucătărese.

O altă opțiune este munca sezonieră, la plajă – vara, iar în munți (stațiune de schi) – iarna. Lucru sezonier poate fi de 2 feluri: de vara / iarna şi primavara / toamna. Lucrul de vara / iarna presupune un lucru pe malul mării vara şi în munți (zona de schi) iarna. Persoane angajate la aceste munci se ocupă de aprovizionarea serviciilor oamenilor aflați în vacanță. Acest lucru poate fi obținut prin intermediul unei familii pentru care tu lucrezi sau poți sa-l găseşti individual.

Lucrul de primavară / toamnă este un lucru legat de agricultură. Fermierii italieni necesită forțe de muncă suplimentare în timpul semănării şi recoltării roadei. Şi deci sporeşte numărul ajutorului a forței de muncă venită din Est, inclusiv şi din Moldova.

Lucrul sezonier totuşi poartă o altă conotație. El poate fi descris ca lucru de rotație. Lucrul sezonier este întrebat şi foarte reuşit în cazul moldovenilor care au paşaportul (cetațenia) României. Acum pentru o perioadă de timp, cetățenii României au posibilitate de a calători liber (fără viză) prin majoritatea țărilor Uniunii Europene. Totuşi ei nu pot rămîne în țara de imigrare mai mult de 3 luni consecutiv. Astfel, metodă de lucru sezonier a fost adoptată în con-

formitate cu permisiunea de a şedea legal 3 luni în Italia. Astfel persoanele vin la lucru pe un termen de 3 luni, dupa care ea / el se întoarce în patrie. Însă în Italia, la lucrul sezonier persoana este înlocuită de ruda / cunoscut în timp de 3 luni, dupa care primele revin şi tot aşa.

O alternativa ar fi că oricine poate crea un loc de muncă pentru sine. Munca ta constă în căutarea şi găsirea unui loc de lucru pentru o alta persoana, ceea ce presupune că tu însuşi devii un mediator. Tu personal sau cu ajutorul altora dai un anunț în ziarile moldoveneşti cu propunerea de a găsi un loc de muncă în Italia, contra plată. Nu există nici o doamnă care ar destăinui că s-ar ocupa cu acest tip de muncă, deşi majoritatea lor au menționat că există asemenea persoane şi chiar unele au apelat la serviciul acestora.

Desigur că există şi cazuri prostituării şi a femeilor care vin în căutarea unui soț bogat. În ceea ce priveşte bărbații, ei sunt de obicei implicați la şantier, în construcție, cîteodată, de asemenea, au grjă de oameni bătrîni. Există o prezență a structurilor criminale. Insă în studiul meu ei nu au fost prezenți, aşa că nu pot descrie aceste categorii mai amplu.

Cum moldovenii fac bani pe seama moldovenilor?

Acest proces începe încă în Moldova, atunci cînd obții ajutor pentru viza turistică Schengen. Acest serviciu te costă aproximativ 2000 $ / euro. De obicei, aşa oferte includ şi transportarea pînă la locul dorit. Aici voi omite discuția despre faptul că vizele obținute pot fi false, şi chiar după ce plăteşti banii poți să nu primeşti paşaportul cu viza.

O alternativă ar fi oferta de a ajunge în Italia fără viză. Mi-e curios cîți oamenii îşi dau seama că călătoria asta este ILEGALĂ, dar o fac oricum. Acest mod de transportare costă cam la fel. Poți doar să-ți imaginezi că în cazul unui accident, aceşti oameni pur şi simplu se evaporă, nelăsînd nici o urmă a trecerii oricărei frontiere. Probabil, este un mod tipic folosit în cazul traficului de ființe umane.

Călătoria se plăteşte în Moldova, de obicei patronului care rămîne pe loc. Şoferii, de asemenea, sunt dornici să-şi mărească profitul şi caută modalități de stoarcere a banilor de la pasageri deja în timpul călătoriei, pretinzînd că EI sunt de fapt cei care realizează lucrul. Ei adună sume mici de bani (5-10 euro) la granițe, atunci cînd e rînd mare la trecere de exemplu. Însă majoritatea patronilor microbuselor (cărora le-au plătit pasagerii) au oamenii lor la vame. Astfel autobusele sunt „recunoscute" şi sunt evitate de a aştepta rîndul. Nici nu e necesar de menționat că şoferii atribuie aceste acțiuni banilor pe care i-au adunat şi pe care, se presupune, le-au plătit la graniță. Pasagerii desigur sunt foarte stresați deoarece pentru mulți din ei este prima dată cînd pleacă în străinătate. Mulți dintre ei îşi dau probabil seama că viza din paşaportul lor e

posibil să fie falsă. De asemenea, sunt speriați de insecuritatea care îi aşteptă în Italia. Astfel ei nu protestează contra strîngerilor adiționale de bani. Acest lucru se mai întîmplă şi datorită superstițiilor moldoveneşti de a nu supăra soarta.

O altă sursă de venit în timpul călătoriei sunt opririle temporare. Şoferii, aducînd un autobus plin de oameni (de la 10 pînă la 40 de persoane) la un restaurant de pe marginea drumului, obțin o mîncare gratuită pentru ei. Ba chiar mai mult, cred că unii obțin şi un procent anumit din cheltuielile pasagerilor, fie în bani sau în oricare alt fel. De aceea atunci cînd călătoreşti cu aceeaşi companie sau cu acelaşi şofer, te vei opri să mănînci în aceleaşi locuri, chiar dacă îți par oribile şi au doar unul sau două vicee, ceea ce poate fi o problemă pentru un grup de 40 de oameni.

Deja aflat în Italia poți sa fii cerut sa platesti bani persoanei care se ofera să-ți găsească un serviciu sau un loc de trai.

Un alt mod de a face bani pe seama ta este expedierea din / in Moldova a pachetelor, documentelor, banilor, etc. O altă sursă de venit este de a fi însărcinat cu aducerea coletelor trimise în tară. Nu este nimic ieşit din comun de a plăti pentru coletele pe care le trimiți înapoi în țară; plățile cheltuielilor de transportare. Şoferii autobuselor sunt de minune echipați pentru asemenea sarcini. Ei au o înțelegere între ei; de obicei există o persoană responsabilă pentru primirea coletelor - aceasta înregistrează coletele, le numerotează, înregistrează numele şi adresa destinatarului. Acesta este în cazul unei bune organizări a serviciului. Unele dintre ele sunt mai puțin bine organizate. Problema aici este desigur înşelarea din partea şoferilor cu greutatea coletului. O altă scuză folosită este că anumite produse nu sunt permise de a fi scoase în afara țării sau aduse în țară. Şi în acest fel, şi şoferii pot să vă ofere servicii de a încerca de a scoate ca contrabandă aceasta, dar contra unei plăți suplimentare. Deşi, s-ar putea întîmpla ca coletul să nu ajungă la destinatar, şi povara deseori fiind pusă pe reprezentanții servicilor de vamă, frontieră a unei sau altei țări. Totusi, un bun remediu pentru unele dintre aceste probleme este competiția.

În fiecare an acolo fiind tot mai multe companii care oferă serviciile de transport; şi dacă te-ai confruntat o data cu un serviciu prost tu ai posibilitate să te adresezi la altă companie. În acelaşi timp, eu trebuie să recunosc că diferența între companii nu este aşa de mare - scopul lor major este acelaşi - de a spori profitul şi în asemenea mod ei folosesc mai mult sau mai puțin aceleaşi trucuri. Totuşi ceea ce este mai eficient este stabilirea relațiilor personale bazate în special pe cunoştințe sau pe un alt tip de rețea de lucru. Trebuie de menționat că cetatenii nostrii trimit în Moldova nu numai colete cu bunuri ci şi banii. Ei de asemenea primesc înapoi colete, documente, etc. De sigur, şo-

ferii cer plata pentru transferurile băneşti, şi taxa este deseori mai joasă decît taxa la Western Union.

Cum italienii fac bani pe seama moldovenilor?

Desigur că munca moldovenilor este mai ieftină, acesta este prima variantă în care italienii economisesc bani pe seama moldovenilor.

Un alt mod, poate mai puțin cunoscut, este închirierea unui apartament. Pentru un italian este mult mai uşor şi mai ieftin să închirieze un apartement. Moldovenii, căutînd o variantă mai ieftină de a închiria un aparatament, au inventat această metodă. Un italian închiriază un apartament cu mai multe cameri pe numele său şi locuieşte în una din cameri, celelalte fiind împărțite între moldoveni. Pe seama moldovenilor este achitarea chiriei şi tuturor cheltuielilor suplimentare. Şi nu este ieşit din comun să plătească mîncarea italianului care închiriază oficial apartamentul.

Moduri de socializare a moldovenilor

Biserica, magazinele, în unele restaurante, celebrarea în comun a zilelor de naştere, etc. Biserica, piețele, întilniri în unele piețe publice, în unele restaurante, petrecerea în comun a sărbătorilor, etc. În Roma, spre exemplu, locul de întîlnire a moldovenilor duminica este pizza în apropierea Terminalului Central al Gării Feroviare. În Florența, acesta este McDonalds la fel în apropierea Stațiunii Centrale a Gării Feroviare Santa Maria Novella, sau în strada lîngă rîul Mugnone aproape de Biserica Rusă.

Eu am întilnit pe moldoveni în lacaşele ale Bisericii Ortodoxe Ruse şi ale Biserici Ortodoxe Române. Deşi s-ar putea zice că Biserica Ortodoxă rămîne a fi centrul de atracție a imigranților moldoveni din Italia. Eu nu sunt informată despre moldoveni care s-au convertit la catolicism, deşi eu nu exclud faptul că moldovenii pot vizita bisericile catolice în localități unde nu sunt biserici ortodoxe. Cu toate că catolicismul este puternic în Italia, eu nu afirm că mulți moldoveni ar dori să se convertească la catolicism, cel puțin prima generație de migranți. În primul rînd pentru că diversitatea religiilor este tolerată în Italia. În al doilea rînd pentru că odată ce te converteşti la catolicism tu eşti rugat să plăteşti taxe la biserica catolica. În al treilea rînd pentru că multe rituri sunt într-adevar diferite în Biserica Catolică şi cea Ortodoxă şi apartenență la tradiție ar putea să rămînă încă un puternic stimul.

Un final fericit? Happy End?

Desigur că sunt si unele poveşti fericite. O doamnă, medic de profesie, avînd grijă de copilul unor diplomați italieni în timp ce aceştea sunt plecați peste hotare. Copilul suferind de o astmă bronşitică nu s-a putut acomoda în

țara unde au fost trimişi părinții. Astfel, o doctoriță tînără din Moldova a fost angajată să aibă grijă de copil. Cazare permanentă, locuind într-o vilă în Roma, călătorind cu copilul de sărbători prin stațiuni în Italia, în plus primind un bun salariu. Rolul doamnei era doar de a avea grijă de copil. În afară de asta mai era şi bunica copilului. Şi la vilă mai era o pereche de oameni care aveau grijă de casă şi de grădină.

De asemenea, am auzit o istorie despre o doamnă care a făcut cunoştință prin internet cu un domn Italian, necăsătorit, cu vărsta de 40-50 de ani, şi care locuia pe malul mării. Convingîndu-l de intențiile sale serioase, ea a venit în luna mai şi a stat pînă în octombrie, petrecîndu-şi timpul sau pe plajă sau la cumpărături. Domnul zicea că era extrem de fericit, şi era dispus să-şi cheltuie banii pe orice capriciu al ei. Totuşi, în octombrie, ea a primit un telefon (cu siguranță aranjat în prealabil) prin care i se anunța că mama ei nu se simte bine. Promițînd să se întoarcă cît de curînd posibil, doamna a dispărut în vastul spațiu al fostei Uniuni Sovietice. Iar vara următoarea ea făcea fericit deja un al bărbat Italian.

Aici sunt la fel şi cazuri cînd doamnele din Moldova întîlnesc barbați italieni cumsecade şi crează familii fericite. Aici sunt de asemenea cazuri fericite cînd doamnele întorcîndu-se acasă cu sume decente de bani pe care le folosesc pentru uzul personal, îmbunătățind condițiile de trai, ajutînd copii, etc.

În loc de concluzie

Sunt mulți migranți moldoveni țn Italia. Eu încă nu am estimat exact numărului migranților moldoveni în Italia. Totuşi, eu nu de mult am auzit la televizor că minoritatea română este cea mai mare minoritate în Italia. Eu nu exclud că mulți moldoveni aparțin la fel acestui număr.

De ce moldovenii aleg Italia ca țară de destinație. Propabil cea mai majoră cauză ar fi similitudinea limbelor. Într-adevăr vorbind româna unii încep a întelege Italiana timp de o zi. O altă cauză ar fi probabil existența stereotipului răspîndit că legele în Italia sunt mai puțin funcționale şi astfel este mai uşor de a găsi aici un lucru la «negru» decît spre exemplu în Germania. Totuşi o alta cauză ar fi probabil climă. Oamenii speră că iarna nu vor îngheța de frig aici. Ceea ce nu este tot timpul adevarat - unele ierni aici sunt la fel de friguroase. Italienii spun că astfel de ierni sunt aduse de «vînturile siberiene».

În concluzie menționăm că e imposibil de evidențiat într-un articol toate problemele cu care se ciocneşte migrantul moldovean de muncă în Italia. Acesta m-a adus la concluzia să abordezi atîtea domenii cîte au fost posibile decît să examinez profund numai unul. Totuşi în acest articol eu am încercat să includ ceea ce este cunoscut cu exactitate, şi ce este suspect cu privire la acest proces. Procesul de migrație şi integrarea migranților din Moldova în

Italia continuă. Astfel, unele generalizări trebuie făcute cu mare precauție pentru că diversitatea fenomenului descris este încă foarte înaltă. Deci ce se poate afirma cu certitudine, că în pofida faptului că acest fenomen este larg răspîndit, migrația moldovenilor nu este încă studiată sistematic de comunitatea academică italiană. Să recunoaştem că procesul migrației din Moldova devine aparent în mass-media. Însă mai des în legătură cu evenimente negative: accidentul rutier în care migranții moldoveni cadau fost victime, sau în legătura cu investigațiile criminale. Migrația din Moldova spre Italia nu este tratată în mod distinct în republica italiană, dar mai degrabă ca o parte a procesului transfrontier de migrație spre Est.

Bibliografie

Babenco D. La Clandestinita' Moldava In Italia. // Istituto Di Sociologia Internazionale Di Gorizia, nr.2-3, 2001 (www.isig.it),.

Blitz contro i padrini venuti dall' Est. I capi della mafia moldava erano ex poliziotti, parà e eredi della nomenklatura. // "Corriere della Sera", 2006, 13 luglio.

De Gennaro R. Viaggio nei cantieri senza regole "Solo uno su tre ha il contratto". // "La Repubblica", 2003, 11 novembre.

La Spina A. Politica per il Mezzogiorno. - Bologna, Il Mulino, 2003.

Mogli tradite vanno dal parroco e fanno scoprire case chiuse. // "La Repubblica", 2004, 10 aprile.

Pullman si rovescia su A4. Sei morti, decine i feriti. // "La Repubblica", 2003, 7 giugno.

Rumena venduta all'asta era costretta a prostituirsi. // "La Repubblica", 2000, 24 giugno.

Residenti in Italia 58,7 milioni aumenta il numero degli stranieri. // "La Repubblica", 2006, 10 luglio.

Prezentat la redacție
la 7 iulie 2006

МОЛДАВСКАЯ ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ В ЧЕХИЮ: СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ[6].

Валерий МОШНЯГА
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский госуниверситет
Факультет международных отношений, политических и административных наук
Кафедра политологии и гражданского воспитания, заведующий кафедрой, доктор-хабилитат политических наук, профессор

The purpose of the given research is reveal the key moments that deal with Moldovan labor migration in the Czech Republic. This issue is absolutely new for the Moldovan researchers. The Moldovan labor migrants are registered in the Czech Republic. However, the study of this issue has never before been a subject of the special analysis.

This is why the study of this issue included not only the analysis of the available information. The information was also supplemented with the empirical materials that resulted from the polls of the main actors involved in the realization and regulation of labor migration of Moldovan nationals in the Czech Republic.

To get necessary information on the legal and social status on the problems of Moldovan labor migrants in the Czech Republic during January – May, 2006 we carried out sociological researches with the help of those who work in the Czech Republic. The search of the respondents was implemented through the "snow-ball" method. 28 person labor migrants took part in questionnaire, 8 were involved in the interview, some experts have also contributed (the representatives of the Ministry of Economy of the Republic of Moldova, a Department of Nationality and migration, trade union on Moldova, private agency on employment of the Moldovan citizens in the Czech Republic. The total number of the respondents reached 40 people.

1. Методология исследования

Целью данного исследования было выявление основных моментов, связанных с молдавской трудовой миграцией в Чешскую Республику. Данная тема является совершенно новой для молдавских исследовате-

[6] *Рецензент – доктор политических наук Анна МАРГАРИНТ*

лей. Молдавские трудовые мигранты фиксируются в Чехии. Однако, исследование этой проблемы до сих пор еще не явилось предметом специального анализа. Имеющаяся информация о молдавской трудовой миграции в Чешскую Республику носит фрагментарный характер. В силу этого, изучение проблемы включало в себя как анализ имеющейся информации, так и дополнение ее эмпирическим социологическим материалом, полученным в результате опроса основных акторов, вовлеченных в процесс осуществления и регулирования трудовой миграции молдавских граждан в Чехию.

С целью получения необходимой информации о правовом и социальном статусе, проблемах молдавских трудовых мигрантов в Чехии в период январь-май 2006 года нами были проведены эмпирические социологические исследования среди тех, кто работает в Чешской Республике. Поиск таких респондентов осуществлялся методом «снежного кома». Были осуществлены анкетирование (28 человек) и углубленные интервью трудовых мигрантов (8 человек), опрос экспертов (представители министерства экономики Республики Молдова, национального бюро Республики Молдова по проблемам миграции, профессиональных союзов Молдовы, частного агентства по трудоустройству молдавских граждан за рубежом (в Чехии). В общей сложности было опрошено около 40 человек. При поведении полевого этапа участвовали студенты факультета международных отншений, политических и административных наук Молдавского госуниверситета.

2. Основные объемы и тенденции трудовой миграции из Республики Молдова.

Экономический кризис и спад производства, инфляция, растущая структурная безработица, сокращение расходов на социальную сферу, систематические невыплаты зарплаты оказали определяющее воздействие на развитие миграционной ситуации в Молдове, привели к росту экономической миграции молдавского населения. Со второй половины ‘90-х годов XX века начинает набирать силу трудовая миграция граждан Молдовы.

Опираясь на результаты социологических исследований, проведенных по национально-репрезентативной выборке в последние годы[7], мо-

[7] *См.: Ghencea B., Gudumac I. Migraţia de muncă şi remitenţele în Republica Moldova”. / Organizaţia Internaţională a Muncii, Alianţa de Microfinanţare din Moldova. - Chişinău: AMF-SOROS, 2004; Transferuri de bani de la cetăţenii Republicii Moldova, aflaţi peste hotare la muncă. / Organizaţia Internaţională pentru Migraţie. – Chişinău: CBS AXA. A TNS CSOP Branch in Moldova, 2004.*

жно утверждать, что в трудовую миграцию вовлечен практически каждый третий трудоспособный житель Республики Молдова. По результатам переписи населения Молдовы (ноябрь 2004 года) в трудовой миграции участвует около 600 тысяч человек[8]. Если в Россию, Украину и Румынию молдавские трудовые мигранты добираются беспроблемно, используя безвизовый режим, в страны Европейского Союза необходимо наличие визы, неофициальная стоимость которой варьируется от 2.500 до 4.500 евро. Нередко используется и нелегальный переход границы государств Европейского Союза.

Если ранее ведущей была тенденция трудовой миграции молдавского населения в государства СНГ, в первую очередь, в Россию, то ныне помимо традиционной трудовой миграции на восток появляются западный и юго-западный вектора трудовой миграции. При этом отметим, что постепенно происходит переориентация трудовых мигрантов на «старое» зарубежье.

Наиболее массово выражено присутствие молдавских трудовых мигрантов в России и в странах Европейского Союза. Россия является основным потребителем молдавских трудовых мигрантов в контексте глобальных миграций – 58,2%. Среди других стран отметим: Италия (19%), Португалия (5%), Испания, Турция, Греция, Чехия, Израиль, Франция, Германия, Ирландия, Кипр, Румыния, Украина.

Выдвижению на передний план западного вектора трудовой миграции благоприятствовала практически равноудаленность Молдовы как от средиземноморских стран, так и от Москвы, России; близость романской языковой группы для молдаван, тюркской языковой группы для гагаузов, славянской языковой группы для русскоязычных и болгароязычных граждан Молдовы; сложившаяся сеть знакомых через еврейско-молдавскую диаспору в Германии, Израиле, других странах. Подчеркнем, что сегодня русскоязычная среда во многих европейских странах является ощутимым явлением. Следует также учесть и то, что оплата труда на Западе выше, чем в России. Кроме того, криминогенность, предпринимательский, полицейский и чиновничий беспредел в странах Европейского Союза значительно ниже, чем в Российской Федерации. Благодаря миграционным амнистиям, другим механизмам регулирования миграции в странах Европейского Союза вполне возможна и реаль-

[8] *См.: «Комсомольская правда в Молдове», 2004, 30 октября.*

на трансформация нелегального статуса в легальный. В то время как в России это сделать значительно сложнее[9].

Происходит расширение географии трудовой миграции. В миграционном движении населения Молдовы отчетливо просматривается тенденция к освоению новых пространств. Подобно «масляному пятну» молдавские трудовые мигранты осваивают как близлежащие, соседние страны, так и государства, которые находятся на значительном расстоянии от нашей страны и в которых отсутствует как молдавская диаспора, так и общность производственных, кровнородственных, языковых связей с Республикой Молдовы. Согласно проведенным исследованиям молдавские граждане работают практически по всей Европе[10]. И не только в Европе. Все чаще можно встретить молдавских трудовых мигрантов в экзотических, неевропейских странах: Южная Корея, ЮАР, Колумбия, Малайзия и др.

Процессы современной трудовой миграции затрагивают и пронизывают все молдавское общество. На начальном этапе более активными в трудовой миграции были представители национальных меньшинств. Сегодня же в нее включены представители всех этнических групп, в том числе и титульной нации. Хотя большинство трудовых мигрантов является мужчинами, доля женщин достаточно велика, составляет от четверти до трети всех молдавских трудовых мигрантов. В международных трудовых миграциях принимают участие различные половозрастные и профессионально-образовательные группы страны. Наиболее активна молодежь и люди средних возрастов (более 70% в возрасте до 40 лет и почти 40% в возрасте до 30 лет)[11]. Средний возраст трудового мигранта составляет 35-36 лет.

В трудовой миграции широко представлена как высококвалифицированная, так и неквалифицированная рабочая сила, представители бю-

---

[9] *См.: Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу и не только... – Кишинев, Молд.ГУ, 2005, с.25. Отметим, что в России происходят определенные подвижки в плане создания более благоприятных условий для трудовой миграции и интеграции мигрантов.*

[10] *См.: Мошняга В. «Чемодан, вокзал … и далее везде»: трудовая и коммерческая миграция городского населения Молдовы по результатам социологического исследования. // Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. – Кишинэу, CAPTES, 2000; Ghencea B., Gudumac I. Migraţia de muncă şi remitenţele în Republica Moldova". / Organizaţia Internaţională a Muncii, Alianţa de Microfinanţare din Moldova. - Chişinău: AMF-SOROS, 2004; Transferuri de bani de la cetăţenii Republicii Moldova, aflaţi peste hotare la muncă. / Organizaţia Internaţională pentru Migraţie. – Chişinău: CBS AXA. A TNS CSOP Branch in Moldova, 2004; Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу и не только... – Кишинэу, Молд.ГУ, 2005 и др.).*

[11] *Republica Moldova: Politici de creştere economică, creare a locurilor de muncă şi reducere a sărăciei. – Chişinău, 2005, p.116.*

джетной сферы (учителя, инженеры, врачи), индустрии, транспорта, строительства, сельского хозяйства. Трудовые мигранты-мужчины заняты в основном в строительстве (каждый второй), на транспорте, в индустрии, сельском хозяйстве. Женщины-мигранты работают в сфере обслуживания, торговле, по уходу за престарелыми, больными, детьми, в качестве домашней прислуги, в сфере секс-услуг. Основная масса трудовых мигрантов не работает по специальности.

Денежные переводы молдавских граждан только по официальным каналам составили в 2005 году до 1 млрд. долларов США. Всего же по экспертным оценкам по официальным и неофициальным каналам в Республику Молдова в 2005 году было привезено и переведено 1,5-1,7 млрд. вмериканских долларов[12].

Основная масса трудовых мигрантов интегрируются в трудовое и правовое поле принимающих стран без помощи молдавского или принимающего государства. Об этом свидетельствуют данные об индивидуальных трудовых контрактах, заключенных при помощи или с участием молдавского государства (см. приложения, таблица 1). Люди решают свои проблемы с трудоустройством в зарубежье, рассчитывая только на себя.

3. Специфика молдавской трудовой миграции в Чешскую Республику.

3.1. Объемы трудовой миграции в Чехию.

Информация о реальном количестве трудовых мигрантов из Молдовы отсутствует. В конце ‘90-х годов XX века в молдавских средствах массовой информации министром национальной безопасности Молдовы была озвучена цифра в 40 тысяч граждан, находящихся в Чешской Республике. Эту же цифру приводил тогда и молдавский парламентский адвокат[13]. Согласно данным чешских миграционных структур на конец 2000 года по стране было зарегистрировано около 2.000 трудовых контрактов молдавских граждан[14]. В то же время соответствующие структу-

---

[12] *Мошняга В., Теоса В. Денежные переводы трудовых мигрантов: их роль в социально-экономической стабилизации в Молдове. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.2 (XXXIII), 2006, p.7-34.*

[13] *Пасат В. Исход. // «Независимая Молдова», 2000, 22 февраля*

[14] *Drbohlav D. Labour Migration in the Czech Republic. // UNESCO Meeting of Experts “International Migration in Central and Eastern Europe at the Threshold of the XXI Century: New Trends and Emerging Issues. – Moscow, Russian Federation, 8-9 September, 1998; Последствия могут быть «чреватыми». // «Независимая Молдова», 1999, 26 ноября; Мошняга В., Евдокимова Л., Коман А., Краузе А., Руснак Г. Трудовая миграция в лицах. – Кишинэу, CAPTES, 2000, с.10-11.*

ры Молдовы не фиксируют трудовых контрактов молдавских граждан в Чехии. Сегодня миграционная служба Республики Молдова оперирует цифрой в 1.000 молдавских граждан, которые находятся легально в Чешской Республике и имеют зарегистрированный трудовой контракт в стране приема.

Обратимся к официальным данным о молдавской миграции в Чехию, предоставленным посольством Чешской Республики в Республике Молдова. Согласно данным Министерства внутренних дел Чехии за период 1992-2003 годы полицией были выданы 1.778 разрешений молдавским гражданам на проживание в стране. Согласно данным Министерства труда Чехии в стране за период 1995-2001 годы молдавскими гражданами были заключены 8.914 трудовых контракта. За период 1990-2004 годы в государственные структуры Чехии обратились с просьбой о предоставлении политического убежища около 6.000 молдавских граждан. Чешские власти предоставили убежище только 4 гражданам, полагая, что основной причиной являются не политические, а экономические мотивы[15].

Полагаем, что на заработках в Чешской Республике находится от 6 до 10 тысяч молдавских трудовых мигрантов[16]. Наш вывод опирается на следующие оценки. Эмпирические исследования, проведенные различными социологическими службами страны по национально-репрезентативной выборке в 2003-2005 годах[17], устойчиво дают цифру в 1% молдавских граждан, находящихся на заработках в Чешской Республике. Реальная цифра несколько больше, что объясняется спецификой трудовой миграции в Чехию.

---

[15] *См.: Текущий архив Национального агентства по миграции Республики Молдова за 2006 год.*

[16] *Отметим, что даже при самом строгом и адекватном учете молдавских трудлвых мигрантов неизбежно расхождение цифр, которыми оперирует молдавская и чешская стороны. Суть в том, что часть молдавских граждан фиксируется в Чехии как граждане Украины или Румынии, так как они обладают паспортами этих стран и им выгоднее иметь эти паспорта для передвижения в Чехию в силу определенных льгот, которые Чехию предоставляет гражданам Украины и Румынии, которая с 1 января 2007 года становится полноправным членом Европейского Союза.*

[17] *См.: Ghencea B., Gudumac I. Migraţia de muncă şi remitenţele în Republica Moldova". / Organizaţia Internaţională a Muncii, Alianţa de Microfinanţare din Moldova. - Chişinău: AMF-SOROS, 2004; Transferuri de bani de la cetăţenii Republicii Moldova, aflaţi peste hotare la muncă. / Organizaţia Internaţională pentru Migraţie. – Chişinău: CBS AXA. A TNS CSOP Branch in Moldova, 2004; социологическое исследование по проблемам принудительного труда, проведенное в Молдове по заказу МОМ в октябре-декабре 2005 года (руководитель проекта Е.Бурдельный).*

Наши исследования показали, что среди молдавских трудовых мигрантов в Чешскую Республику выделяются две группы. В состав первой группы входят те, кто действительно в своих стратегиях и планах видит Чехию в качестве страны приема. Вторую группу составляют те, для кого Чехия является лишь страной транзита. Хотя определенные «переливы» между группами имеют место, однако границы групп достаточно четко очерчены.

«*Ион, 22 года: У меня была легальная виза только для Чехии, я же собирался попасть в Германию. Мы приехали в Чехию, добрались до немецко-чешской границы, прошли ее. Мы шли горами. Однако нам не повезло: была зима и на снегу остались следы, по которым нас легко вычислили пограничники. Сколько мы не убегали и не прятались, нас все-таки поймали и депортировали в Чехию. В Чехии у нас сняли отпечатки пальцев, отправили в тюрьму. Мне было стыдно идти по улице, потому что на руках и на ногах у меня были наручники как у вора или убийцы. В Чехии нас допросили и выслали дальше, в Словакию».*

«Николай, 35 лет: В ноябре мне открыли визу на Чехию. И я с одним односельчанином отправились в Чехию. Для него это была уже не первая поездка в Чехию. Мы отправились как туристы, имея с собой по 30 долларов. Наша цель была, конечно, не Чехия. Мы намеревались нелегально перейти границу и попасть в Германию. Наша цель осуществилась: - мы попали в Германию».

Это обусловлено следующими обстоятельствами. Зарплата в Чехии у молдавских трудовых мигрантов, согласно социологическим исследованиям, составляет 527 долларов[18]. По сравнению с размерами зарплаты в средиземноморских странах Европейского Союза, Чехия проигрывает. «Капризная» молдавская рабочая сила, включившись в процессы международной трудовой миграции, узнала свою реальную стоимость и выбирает для трудовой миграции страны с более высокой заработной платой.

---

[18] *В среднем работающий за границей мигрант получает («АМФ-2003») 543 дол. США, при этом в странах СНГ в среднем - 368 дол. США, в западных странах значительно выше в среднем 600-1000 дол. США и только в Германии – 1300 дол. США. Молдавские трудовые мигранты-строители в России в среднем получают от 450 до 750 долларов США, в странах Европейского Союза – от 900 до 1500 долларов (См.: Ghencea B., Gudumac I. Migraţia de muncă şi remitenţele în Republica Moldova". / Organizaţia Internaţională a Muncii, Alianţa de Microfinanţare din Moldova. - Chişinău: AMF-SOROS, 2004; Transferuri de bani de la cetăţenii Republicii Moldova, aflaţi peste hotare la muncă. / Organizaţia Internaţională pentru Migraţie. – Chişinău: CBS AXA. A TNS CSOP Branch in Moldova, 2004).*

«Владимир, представитель молдавского агентства по трудоустройству за рубежом: Мы начинали с вербовки и устройства на работу молдавских граждан в Чехию. Однако позднее решили переориентироваться на другие страны. Суть в том, что заработки в Чехии невелики и желающих туда поехать немного. Как бы тяжело людям не было, но они начинают сравнивать, взвешивать, искать более выгодные в денежном плане варианты. Естественно, что мы также должны были это учесть. Поиск работы и отправка людей в Чехию сегодня нам не выгодна».

«Дмитрий, 46 лет: Основной причиной, заставившей меня покинуть дом и поехать на заработки в чужую страну, была и есть недостаток финансовых средств, необходимых для нормальной жизни моей семьи. Зарплата, которую я получал в Молдове, была очень мала. Жена не работает. А детей надо кормить, одевать, учить. В общем, надо было что-то делать.

Я и поехал за рубеж. Поехал с приятелем, который до этого уже проложил дорожку в Чехию... Проработал я в Чехии на стройке более четырех лет. И его, и меня не очень устраивал чешский заработок – менее 800 долларов в месяц. А работали мы по 13-14 часов в сутки.

После двух с половиной лет пребывания в Чехии мой приятель поехал дальше, в Италию. Он мне пообещал, что как только устроится в Италии и мне подыщет сносную работу. Не хуже той, что мы имели в Чехии. И вот через год после отъезда он мне звонит и сообщает, что нашел работу и я могу приезжать.

В июне 2002 года я поехал в Италию по румынскому паспорту. Как я ранее сказал, работа меня уже ждала. И, правда, я попал на хорошую работу. Работаю на стройке, по 8 часов в сутки. Работа знакомая. Тем же занимался и в Чехии. Получаю зарплату значительно большую, чем в Чехии. В среднем более 1.000 евро в месяц. Поэтому и позволяю себе снимать такое жилье. Зато все удобства: живешь как человек».

3.2. Сотрудничество государственных и экономических структур Чехии и Молдовы по вопросам регулирования трудовой миграции.

В контексте миграционных стратегий молдавских трудовых мигрантов следует оценивать и сотрудничество государственных и частных структур Молдовы и Чехии.

Между Республикой Молдова и Чешской Республикой подписано Соглашение о реадмиссии граждан, находящихся нелегально в стране приема. Молдова хотела бы иметь с межправительственное соглашение

о трудоустройстве своих граждан в Чехии. С такой инициативой она выступила еще в 1997 году. Подобное стремление не встретило поддержку в государственных структурах Чехии. Поэтому в 2004 году Национальное Агентство по миграции Республики Молдова предложило чешской стороне проект соглашения о сотрудничестве в области миграции, который до сегодняшнего дня «завис».

Между Молдовой и Чехией укрепляется сотрудничество между миграционными службами, правоохранительными органами в сфере координации своих действий, противодействия нелегальной миграции, трафику живых существ. В 2003-2004 годах были проведены два совместных семинара, посвященных регулированию миграции. Миграционные структуры Чехии оказали помощь Молдове в обучении работе с беженцами. Наши страны принимают участие и сотрудничают в вопросах регионального противодействия нелегальной и транзитной миграции в рамках Будапештской, Сёдерчёпингской и Бернской инициатив. Уже состоялись три рабочих визита представителей молдавских миграционных структур в Чехию. Молдова очень заинтересована и стремится внедрить у себя чешский опыт учета мигрантов, составления базы данных в этой области[19]. Ведется работа по разработке и продвижению совместных проектов в области регулирования миграционных процессов. Полагаем, что открытие весной 2006 года посольства Чешской Республики в Молдове интенсифицирует процесс сотрудничества.

Во второй половине ‘90-х годов XX столетия Министерство труда Чешской Республики активизировало свои действия на молдавском рынке труда. Был запущен проект по привлечению молдавских гражданок для работы на предприятиях швейной промышленности Чехии. Однако, в целом он не пошел.

В 2004 году Министерством труда Чехии была запущена в действие международная программа по привлечению квалифицированной рабочей силы из Казахстана, Молдовы и Украины для работы в обрабатывающей индустрии и машиностроении страны. Посредством реализации данной программы чешская сторона стремится преодолеть дефицит рабочей силы на своем рынке труда, успешно решить обостряющуюся демографическую проблему. Трудящимся-мигрантам из этих стран обещано принятие чешского гражданства после трехлетного законопослушного пребывания и трудовой деятельности в стране.

---

[19] *Чертан В. Консолидация менеджмента миграции и данных в Молдове через партнерство и диалог. // Populaţia Republicii Moldova în contextul migraţiilor internaţionale. / Coord. V.Moşneaga, etc. Vol.I. – Iaşi, Pan-Europe, 2006, p.121-128.*

Полагаем, что эта программа не даст ожидаемого массового эффекта.

«*Генеральный директор Национального агентства по миграции Республики Молдова О.Поалелунжь: Попытки привлечь массы молдавских трудовых мигрантов в Чехию не увенчаются успехом. Зарплата там несравненно ниже, чем в Италии, Испании, Португалии, Франции, Германии. Поэтому финансовый аттрактор не сработает. Обещание дать чешское гражданство, которое позволит безвизово передвигаться в странах Европейского Союза, также не даст желаемого эффекта. Молдавские трудовые мигранты в массовом порядке уже запаслись румынским или болгарским паспортом*».

Во-первых, мы уже отмечали, что заработная плата в Чехии значительно меньше, чем в других государствах, «старых» членах Европейского Союза. Во-вторых, значительная часть молдавских трудовых мигрантов (по нашим подсчетам 400-450 тысяч) обладает гражданством Румынии и Болгарии, которые с 1 января 2007 года станут полноправными членами Европейского Союза. В-третьих, как показывают наши исследования, основная масса трудовых мигрантов, в том числе и тех, которые работают в Чехии не знают о такой программе, не воспользовались ее услугами в трудоустройстве. Из почти 40 опрошенных трудовых мигрантов только один человек знает о такой программе, надеется получить чешское гражданство, чтобы в дальнейшем выехать на постоянное местожительство в Канаду.

«*Сергей, 27 лет: Я согласился поехать работать в Чехию, чтобы получить чешское гражданство. Отработаю три года на заводе. Я уже дослужился до ассистента инженера в цеху. Мне не сложно, за плечами Кишиневский политех. Да и в Китае я поработал менеджером в крупной фирме. Свободно владею английским. Хозяева, ирландцы, предлагают выкупить меня..., взять к себе на работу в Ирландию. Не хочу, получу чешское гражданство и уеду с женой в Канаду. Почему пошел таким кружным путем? Я – русский, не могу получить румынский паспорт*».

3.3. Положение и основные проблемы молдавских трудовых мигрантов в Чешской Республике

а).социально-демографический портрет молдавского трудового мигранта в Чехии

Молдавские трудовые мигранты в Чехии это люди трудоспособного возраста. Большинство из них (57,14%) являются молодыми людьми в

возрасте от 18 до 25 лет. Второй по численности (28,57%) является возрастная группа от 26 до 40 лет. Третья группа (14,29%) объединяет людей в возрасте от 41 до 55 лет. По семейному положению 64,28% молдавских трудовых мигрантов в Чехии являются холостыми людьми. Каждый третий из опрошенных является женатым человеком. У 28,57% респондентов имеются дети.

По этническому составу большинство из них являются молдаванами (71,43%). Остальные – представители национальных меньшинств, населяющих Молдову (русские, украинцы, гагаузы). В Молдове они проживали в различного типа поселениях. Однако большинство из них (64,28%) являются жителями сельских населенных пунктов. Каждый пятый (21,43%) проживал в небольшом городе. Жителей больших городов и столицы страны меньше – 14,29%.

Все трудовые мигранты имеют законченное среднее образование. При этом каждый второй респондент указывает, что имеет высшее или незаконченное высшее образование. По своему социальному статусу в Молдове они были: работниками, постоянно занятыми полный рабочий день (35,71%) или занятыми на временных работах (7,14%); студентами (14,29%); занятыми работой в хозяйстве, на дому (21,43%); безработными (28,57%). Практически все трудовые мигранты имеют опыт трудовой деятельности. 38,46% имеют трудовой стаж от 2 до 4 лет, 46,15% обладают трудовым стажем от 5 до 7 лет. Трудовым стажем свыше 7 лет характеризуются 15,38% опрошенных людей.

Все они имеют опыт международной трудовой миграции. Только для каждого третьего трудового мигранта (35,71%) это первая / единственная поездка на заработки за рубеж за последние пять лет. Две трети трудовых мигрантов совершили от 2 до 5 поездок. Средняя продолжительность пребывания в международной трудовой миграции составляет: до 6 месяцев – 35,71%; от 6 месяцев до 1 года – 14,29%; от 1 до 2 дет – 28,57%; свыше 2 лет – 21,43%. При этом 85,71% опрошенных трудовых мигрантов знает чешский язык, умеет говорить, читать и писать).

б). цели, причины и подготовка миграции

Проведенное нами исследование показало, что основной целью трудовой эмиграции молдавских граждан явилась возможность хорошего заработка, которого у людей нет в собственной стране. Все 100% опрошенных трудовых мигрантов в Чехии назвали это в качестве главной цели.

«Анна, 47 лет: Причиною моей трудовой миграции явилась учеба младшей дочери, да и просто хотелось поправить свое материальное

положение. В 2001 году муж попал под сокращение и уехал работать в Чехию. Для этого пришлось продать квартиру его матери и заложить нашу. Три года мы практически жили на те деньги, которые он нам высылал. Потом дочь закончила школу и нужно было поступать в Университет. Сын заканчивал медицинский институт и хотел дальше продолжать свое образование. Я решила поехать к мужу, также трудоустроиться в Чехии. Для этого я сделала себе туристическую визу. Но для того чтобы ее сделать мне пришлось поехать в Румынию, в Бухарест, так как в Молдове нет Чешского посольства.

Когда я туда приехала, то моей радости не было предела. Я была с любимым человеком и думала, что наконец-то все наладится. Но я ошиблась. Работу мне никак найти не удавалось. Мое легальное положение потеряло свой статус и меня забрали в другой город в лагерь для беженцев и эмигрантов... Потом пришло страшное известие: муж умер во сне от остановки сердца. Он работал садовником в частном доме, где его и нашел хозяин. Что мне было делать дальше я не знала без знания языка и без денег. Для того чтобы перевезти и похоронить мужа мне нужно было заплатить 4000$, но где бы я достала такие деньги. Хорошо, что хозяин, где работал мой муж, оказался хорошим человеком. По национальности он был русским и помог мне с похоронами... Потом он меня на время взял на работу тоже в качестве садовника.

Уезжать обратно на Родину мне не хотелось: работы там не было, и найти ее было довольно трудно. Когда я находилась в лагере, то познакомилась с одной украинской семьей, которая помогла мне устроиться на работу посудомойщицей в местный ресторан, а затем еще и уборщицей. По прошествии пяти месяцев работы у меня начали болеть суставы на руках. Медицинское обслуживание здесь дорогое и поэтому я переписывалась со своим сыном, который давал мне советы, что мне делать и что принимать... Сейчас я хочу заработать деньги дочери на контракт и вернуться. На наше государство я не обижаюсь, просто жизнь стала такой трудной».

Кроме того, более половины респондентов (57,14%) назвали «наличие хорошей работы». Среди менее распространенных причин были отмечены «хочу жить в этой стране» (35,71%), «работа по специальности» (21,43%), «учеба», другие причины (по 7,14%).

Подчеркнем, первая и вторая причины определенно коррелируются, если учесть, что для трудового мигранта, который выехал за рубеж за лучшей финансовой долей, хорошая работа это, в первую очередь, работа денежная, хорошо оплачиваемая. В то же время обратим внимание на

расхождение между ожидаемой дома, перед выездом за рубеж, «работой по специальности» и реальным положением вещей в стране приема, реальным трудовым занятием, о чем пойдет речь дальше.

В качестве причин, вынуждающих людей выезжать на заработки за рубеж, респонденты называют многие причины. Однако бесспорным лидером являются «низкие заработки на родине» (92,86%).

«Анатолий, 22 года: Денежная проблема заставила меня уехать на заработки. Материальное положение моей семьи было очень плохим. Все в моей семье были безработными и родителям приходилось очень сложно нас содержать».

Далее по распространенности выделяются такие причины как: «отсутствие хорошей работы» (50%), «не вижу перспектив в своей стране» (42,86%), «бытовая неустроенность, проблемы с жильем» (21,43%), «нехватка возможностей для образования» (14,29%), «личные проблемы, неблагополучие в семье», «межнациональные конфликты», «политические», «военная служба» (по 7,14%).

Как видим, социально-экономические проблемы выступают главными выталкивающими факторами. Роль политических, межэтнических проблем, с которыми сталкиваются молдавские граждане в стране происхождения, не столь значительна, не имеет массового распространения. Тем самым, на личностном уровне подтверждается вывод, сделанный международным сообществом, что Республика Молдова является сегодня наиболее бедной страной Европы, в которой люди озабочены проблемами выживания. Ж.Тапинос лаконично и емко схватил суть вопроса: «В решении человека эмигрировать проявляется его собственный выбор. Когда же он принимает решение остаться, то в этом выражается его доверие правительству и рынку».

Представляют интерес ответы респондентов на вопрос «Какие факторы Вы принимали во внимание, когда выбирали страну своего финального назначения (трудовой миграции)». «Лучшие жизненные стандарты» (64,29%), «там живут контактные лица по вопросам трудоустройства» (50%), «лучшие возможности для трудоустройства» (42,86%), «там живут друзья» (35,71%), «легко получить визу» (28,57%), «там живут родственники» (21,43%). Менее популярными были ответы: «там можно подать на статус беженца», «социальные / культурные / религиозные причины» (по 7,14%). Полученные ответы группируются в две основные группы, характеризующие, с одной стороны, высокий жизненный уровень чешского государства, и с другой стороны, наличие в Чехии второй - неформальной - системы общественной коммуникации, по-

зволяющей молдавскому мигранту ехать не в «чисто поле», а на подготовленное место для трудоустройства.

В то же время отметим, что наличие этой системы коммуникации выступает главным и определяющим в выборе людей. Других источников информации и привязки мигрантов к Чехии практически нет. Никакой либо некоторой информацией о стране назначения обладали изначально 71,43% респондентов. Достаточно полную информацию о стране приема имели лишь 7,14% трудовых мигрантов. 14,29% людей затруднились с ответом.

Представляет интерес характеристика тех, кто помог трудовому мигранту попасть в Чехию. Наиболее активны в этом процессе были родственники и друзья. На них указали по 42,86% голосов респондентов. Далее по нисходящей: отдельные лица (28,57%), агентства по трудоустройству (14,29%), другое (7,14%)[20]. То есть и тут люди в основном надеются на «своих», а не на государственные или частные структуры.

Отметим, что основная масса трудовых мигрантов не испытывали насилия или давления с чьей-либо стороны при организации поездки в Чехию. 85,71% опрошенных заявили, что это был их личный выбор. 7,14% отметили, что их уговорили ехать. Столько же респондентов затруднились с ответом на этот вопрос. При этом подавляющее большинство (85,71%) людей отметили, что они не были обмануты или неверно проинформированы о предстоящей поездке. Признали, что их обманули только 14,29%, то есть каждый седьмой респондент. Интересно, что сочли себя обманутыми те, кто воспользовался услугами агентств по трудоустройству за рубежом. В общем-то, это понятно, учитывая, что финансовое положение агентства во многом зависит от количества людей, которые воспользовались и оплатили их услуги.

Как показывают социологические исследования, подавляющее большинство (92,86%) молдавских трудовых мигрантов въехало в Чехию легально. На нелегальность проникновения в страну указывает только 7,14% респондентов. При этом никто не указывает, что попал в страну приема при помощи трафикеров. Полагаем, что это объясняется как тем, что люди въезжают в страну по туристической визе, так и то, что многие из молдавских граждан обладают паспортами Болгарии и Румынии, что облегчает легальный въезд в страну приема.

«Олег, 24 года: Визу я получил в Румынии, в чешском посольстве. Виза у меня была туристическая, паспорт румынский. Все тип-топ. Чтобы попасть в Чехию сначала перешел румынскую границу, потом

---

[20] *Сумма ответов превосходит 100%, так как респонденты могли дать несколько ответов на этот вопрос.*

венгерскую. И в итоге попал в Чехию. Все пересечения границы были совершенно легальными, на основе паспорта и туристической визы. В Чехию я попал вместе с одним приятелем, без никаких трафикеров».

в). занятость в стране приема.

Респонденты указывают, что они не испытывали давления или насилия с чьей-либо стороны при трудоустройстве на чешские предприятия. «Это был мой свободный выбор» - ответили большинство респондентов (85,71%). Остальные указали, что у них «не было другого выбора» (14,29%). Основная масса не была обманута при устройстве на работу (85,71%). 7,14% респондентов отметили, что их обманули. Такое же количество людей затруднилось с ответом. Подчеркнем, что те, кто был обманут или затруднился с ответом были доставлены в страну приема посредством уже отмеченных агентств по трудоустройству. В то же время некоторая часть трудовых мигрантов отмечает, что их принуждали к трудоустройству: «били» (7,14%), предоставляли неверную информацию (7,14%).

В трудоустройстве в стране миграции молдавским гражданам опять же помогают родственники (50%), друзья (42,86%). Они играют главную роль в трудоустройстве мигранта.

«Олег, 24 года: Место работы я нашел с помощью друзей, которые уже были там. По приезду я сразу же отправился к ним».

Меньшинство (7,14%) указало, что воспользовалось услугами «черной биржи», «черного посредничества». 14,29% людей указало на другие каналы трудоустройства[21].

Работает по специальности только 7,14% опрошенных людей. Для большей же части трудовых мигрантов, мечтавших дома о работе по специальности не сбылись.

Основная масса опрошенных мигрантов из Молдовы работает в индустрии, на заводах (машиностроение (35,71%), обрабатывающая (28,57%) или пищевая (7,14%) промышленность). В строительной сфере заняты 28,57% респондентов. Работают по найму на постоянной основе трое из пятерых опрошенных мигрантов (42,86%), на временной основе (28,57%). Такое же количество респондентов работает «от случая к случаю».

«*Андрей, 25 лет: В Чехию я смог выехать благодаря знакомому отца, который давно уже там работал.*

---

[21] *Сумма ответов превосходит 100%, так как респонденты могли дать несколько ответов на этот вопрос.*

Приехав в октябре в Чехию, мне пришлось около трех недель ждать разрешения на работу. После того, как я получил разрешение, знакомый отца устроил меня в частную строительную фирму разнорабочим.

В основном, там работают такие же трудовые мигранты, как и я - выходцы из Молдовы, России, Беларуси и других стран СНГ. Но больше всего там украинцев. Это и неудивительно, так как владельцы этой фирмы тоже украинцы, которые сами начинали, как обычные строители.

Фирма, в которой я работаю, занимается строительством и ремонтом различных объектов, таких как школы, частные дома, мосты и т.д. В зависимости от расположения того или иного объекта, нас направляют в различные города Чехии.

Работа, которую я выполняю, неквалифицированная, поэтому и оплата низкая. Наруки я получаю около доллара в час. Мы работаем каждый день по 10-12 часов. Питание и условия проживания нормальные. Однако, иногда случается, что могут в одну обычную комнату поселить 8-10 человек.

Другая проблема - здоровье и медицинское обслуживание. Не дай бог серьезно заболеть! Можешь распрощаться со своей работой и ехать домой лечиться. Однако с этим приходится мириться, так как другого выхода у меня и у других, с кем я работаю, нет.

Хотя работа тяжелая и зарплата не такая уж большая, я буду и дальше ею заниматься, чтобы не быть "лишним ртом" в моей семье».

Только каждый третий респондент (35,71%) оценивает условия труда как нормальные. Остальные же обращают внимание на «физически тяжелый труд на износ» (57,14%), «вредные для здоровья условия труда (химические вещества, холод и т.п.)» - 21,43%, «плохие условия труда (неблагоустроенное рабочее место, грязь, плохое оборудование и т.п.)» - 21,43%. На слишком большую продолжительность рабочего дня, наличие малого количества выходных, опасность со стороны рэкетиров и бандитов указывает 28,57% респондентов[22].

«Анатолий, 22 года: Я уехал в Чехию, где работал на металлургическом заводе. Проработал я на этом заводе более года. Был вынужден работать в адских условиях по 16 часов в сутки, чтобы заработать денег, необходимых для своего существования. В Чехию я попал с помощью одного знакомого, который вначале помог мне с жильем и питани-

[22] *Сумма ответов превосходит 100%, так как респонденты могли дать несколько ответов на этот вопрос.*

ем. В дальнейшем собираюсь уехать в Италию. Надеюсь там найти более оплачиваемую работу».

В соответствии с полученным официальным разрешением работает 71,43% опрошенных людей. Занимается другим видом трудовой деятельности, на который не имеет официального разрешения 28,57% респондентов. Столь высокая доля тех, кто работает в соответствии с полученным разрешением, объясняется, на наш взгляд, тем, что трудовые мигранты трудоустроились в тех сферах, где чешское государство испытывает дефицит рабочей силы.

Однако на работе оформлены по официальному договору (контракту) только 57,14% респондентов. Остальные (42,86%) работают на основе устной договоренности.

««Олег, 24 года: Пребывание мое в Чехии было легальным, но разрешения на проживание и занятие трудовой деятельностью у меня не было, потому что получить их довольно сложно и невыгодно. С работодателем у меня было устное соглашение. Он назвал свою цену (размер заработка), мы ее обговорили и я согласился. Я работал не имея разрешения, продолжительность рабочего дня была с 8 до 20 часов ... Условия были нормальными: мы жили вчетвером в двухкомнатной квартире. Деньги выплачивались ежемесячно, в срок, наличностью. Как мы и договаривались».

Срок работы, на который оформились мигранты, различен. Но в основном это до 1 года.

Таблица 2. Срок работы, на который оформились мигранты (в месяцах)

продолжительность	*%*
на 3 месяца	21,43
на 6 месяцев	21,43
на 9 месяцев	7,14
на год	35,71
более года	7,14
нет ответа	7,14

Молдавские трудовые мигранты работают не только среди «своих», таких же трудовых мигрантов. Нередко рядом с ними трудятся и чешские граждане. Поэтому закономерен вопрос об их отношениях с коллегами по работе, наличии конкурентной борьбы за рабочее место. Только треть опрошенных (35,71%) указывает на наличие подобной конкуренции («местные работники также претендуют на это рабочее место»).

Большинство же (64,29%) такой конкуренции не видит, отмечая, что местные работники не идут на такую работу.

Свои мигрантские заработки люди оценивают по-разному. Каждый второй (50%) отмечает, что заработки его вполне устраивают. Каждый третий (35,71%) считает, что получаемый им заработок довольно скромен. 7,14% респондентов считают, что их заработки совсем маленькие. Такое же количество людей затруднилось с ответом на этот вопрос.

В результате трудовой деятельности материальное положение молдавских мигрантов улучшилось. Сравнение материального положения до и после трудовой миграции об этом свидетельствует достаточно красноречиво.

Таблица 3. Материальное положение молдавских трудовых мигрантов до и после трудовой миграции в Чехию (%).

материальное положение мигранта	*до*	*после*
Нам не хватает даже на самое необходимое	35,71	7,14
Нам хватает только на самое необходимое	42,86	28,57
Нам хватает на достойную жизнь, но мы не можем себе позволить покупку дорогих вещей	21,43	35,71
Можем себе позволить и дорогие покупки, но ограничиваем себя в другом	-	28,57
Мы можем себе позволить все, что нужно, без всяких ограничений	-	-
Трудно сказать, не знаю	-	-

Мы попытались выявить распространенность принудительного труда среди мигрантов. В первую очередь, мы хотели узнать, известно ли респондентам примеры принудительного труда их соотечественников в стране приема. Мнения респондентов распределились следующим образом: каждый третий (35,71%) ответил, что ему не известны такие случаи. Двое из пятерых (42,86%) респондентов ответили, что такие случаи имеют место в Чехии. Каждый пятый (21,43%) заявил, что ему известно много таких примеров.

Во-вторых, респондентам было предложено определиться в вопросе «нарушаются ли их права в стране миграции». Две трети опрошенных людей (64,29%) заявили, что их права не нарушаются. Остальные (35,71%) признали, что имеются некоторые нарушения. Эти нарушения проявляются в следующем: принуждение работать сверх положенного времени, без выходных (без дополнительной оплаты); принуждение работать с повышенной интенсивностью; принуждение выполнять работу

на которую не давали согласия; длительные задержки заработной платы; физическое насилие (избиение).

«Игорь, 29 лет: Работодатель у которого мы работали, захотел нас «кинуть», не заплатить за работу. Исчез сам (офиса у него и так не было), поменял номер мобильного телефона... Думал, что мы его не найдем... Но мы его нашли через пару месяцев. Приехали к нему домой, сказали «Давай деньги или иначе тебе плохо будет». Он побелел от страха. Как миленький вернул все деньги. «Ребята, простите, я не хотел Вас обмануть». Сволочь».

Однако, трудовой мигрант не может уйти от своего работодателя, так как: паспорт находится у работодателя; разрешение на работу действительно только для этого работодателя; контракт обязывает отработать положенный срок; трудовому мигранту угрожают депортацией, арестом, насилием, местью; «везде одно и то же».

«Андрей, 23 года: В один осенний день к нам зашел сосед, который только что вернулся из Чехии и за «стаканом разговора» предложил мне поехать с ним. Его рассказ был настолько интересным, что я сразу же «загорелся» и согласился без всяких вопросов. Он убедил поехать еще несколько человек из нашего села. В конечном счете мы вчетвером составили ему кампанию в поездке в Чехию. Его патрон нуждался в нескольких новых рабочих и мой сосед обещал и гарантировал трудоустройство... Наш односельчанин взял на себя все заботы с оформлением документов. Мы ему доверились, потому что в селе все его знали как серьезного и честного человека. Менее чем за месяц все документы были готовы, визы были в порядке. Все было легально.

В общем, в ноябре мы поехали. Все было хорошо, пока мы не приехали в Чехию и не настал момент трудоустройства. Сначала нам пообещали хорошую работу. Однако, потом нас трудоустроили в другом месте, на фабрике, где мы делали детали для столов и стульев для баров. Работодатель нас утешал, что скоро мы перейдем на другую работу. Но это были только разговоры. Самым интересным было то, что мой сосед, односельчанин был связан с работодателем, они были в одной «мафии». Один из нас убежал с этой работы, потому что его не устраивали условия труда, которые действительно были очень тяжелыми и вредными для здоровья. После этого наш патрон отобрал у нас паспорта, сказав, что необходимо продлить наши визы. Но паспорта он нам не вернул, как и не выплачивал заработной платы. Мы были как рабы. Мы не знали, что делать. Патрон угрожал нам, обещал сдать полиции, что он нам создаст большие проблемы и так далее. В таких условиях мы решили обратиться в миграционную службу, сотрудники

которой помогли нам получить свои паспорта и вернуться домой. Спасибо им. Хоть денег не получили, зато остались живы и здоровы».

г). отношение мигрантов с властями.

Отношения трудовых мигрантов с властями страны приема, в первую очередь, касаются таких вопросов как регистрация по месту пребывания и разрешение на работу.

Только двое из троих (64,29%) трудовых мигрантов имеют регистрацию в Чехии. Треть респондентов (35,71%) признается, что регистрации по месту пребывания у них нет. Аналогичная картина (64,29% на 35,71%) наблюдается и в вопросе разрешения на работу. В этом контексте понятны риски, связанные с возникновением конфликтных ситуаций между трудовым мигрантом и властями, применение различных мер противодействия незаконному пребыванию и трудовой деятельности в Чехии. Наиболее часто применялись, по заявлениям респондентов, такие меры как проверка документов (42,86%), штраф за проживание без регистрации (14,71%), задержание (14,71%), депортация (14,71%). В то же время 42,86% респондентов (двое из пятерых) уклонились от ответа на этот вопрос[23].

Отметим, что каждый пятый респондент (21,43%), находясь на заработках в Чехии, имел дело с местными или приезжими рэкетирами / бандитами.

«<u>Олег, 31 год:</u> Пару лет назад я уехал в Чехию на заработки. Уезжали мы при помощи фирмы, которая оформляла визы, обеспечивала переезд, но не гарантировала работу.

С переездом у нас проблем не было, а вот работу пришлось искать самим. Работу я нашел с помощью земляков. При этом проблем не было, так как я хороший механик. Поменял несколько мест работы, потому как либо мало платили, либо приходилось выкручиваться из-за не вполне легального положения.

Наконец я нанялся на работу в мастерскую по ремонту автомобилей. Хозяин этой мастерской был наш «бывший», выходец с Украины, который уехал еще в самом начале '90-х годов, укрепился в Чехии и разбогател. Помимо основной работы я обслуживал и его личный автомобиль. Кроме автосервиса, у него были магазины и мастерские, занимался он перевозками и еще много чем иным. Но основным, по-видимому, был, все-таки, рэкет. Вокруг него всегда были «бравые ребята», дисциплина – железная.

---

[23] *Сумма ответов превосходит 100%, так как респонденты могли дать несколько ответов на этот вопрос.*

Его глаза поражали каким-то тяжелым, стеклянным взглядом. Он сам не пил, не курил, не употреблял наркотики и категорически запрещал то же своей охране. С неугодными он расправлялся быстро и без шума. То есть, попасть в багажник автомобиля, а затем в какое-нибудь озеро, не представляло большого труда. Так исчезло несколько ребят, с которыми мы работали. Когда я поинтересовался куда делся один из них, мне тихонько намекнули, что я могу отправиться вслед за ним, если не успокоюсь. Так же совершенно не известно куда исчезла и жена хозяина.

Страшный человек. Моя работа ему нравилась и он хотел меня задержать там подольше, даже предложил заключить контракт на 5 лет. Однако атмосфера, в которой приходилось работать и непредсказуемость его поведения, заставили меня уйти. Я воспользовался возможностью и уехал.

Перед отъездом хозяин не доплатил мне 700 долларов, с тем чтобы у меня была причина вернуться обратно и продолжать работать на него. А я был до смерти рад, что удалось вырваться и увезти хотя бы часть заработанного».

В контексте отношения мигрантов к властям представляет интерес вопрос о доверии к властям, государственным структурами и неправительственным организациям страны происхождения и страны приема.

В случае необходимости трудовые мигранты предполагают обратиться в чешскую полицию (35,71%), в неправительственные (мигрантские) организации (14,29%), в миграционную службу (7,14%), к своему адвокату (7,14%), в криминальные структуры (7,14%), к своим родственникам и друзьям (28,57%), в консульство Республики Молдова (21,43%), «сам разберусь» (7,14%)[24]. Как видим, очень широкий разброс мнений. Помимо полиции другим авторитетным институтом как и ранее выступают друзья и родственники. Представляет интерес ответ «к своему адвокату». Ответ тем более интересен, что он принадлежит трудовому мигранту, который находится легально в Чехии уже 102 месяца (8,5 лет), интегрировался в чешское общество, демократические механизмы и процедуры разрешения конфликтных ситуаций.

Важно мнение трудовых мигрантов о той реальной помощи, которая им необходима в стране миграции. Информация об этом позволяет опосредованно определить проблемы, с которыми сталкиваются мигранты в Чехии.

---

[24] *Сумма ответов превосходит 100%, так как респонденты могли дать несколько ответов на этот вопрос.*

Таблица 4. Мнение трудовых мигрантов о помощи, которая им необходима в стране приема[25]

Вид помощи	*%*
Помощь в поисках новой работы	57,14
Консультации как получить гражданство	57,14
Помощь в обустройстве, медицинском обслуживании	42,86
Консультация о том, как защитить свои права на нормальные условия труда и оплату	42,86
Консультация о том, как получить разрешение на временное проживание и работу	35,71
Юридическая консультация и правовая помощь в случае конфликтов (при обращении в суд и т.п.)	28,57
Помощь в возвращении на родину	21,43
Помощь в уходе от работодателя	14,29
Другое (помощь в защите человеческого достоинства)	7,14

Рейтинг интересующих людей проблем достаточно красноречив. Каждый второй планирует добиваться чешского гражданства. Каждого второго респондента не устраивает в силу различных причин его нынешняя работа. Двое из пятерых озабочены проблемами медицинского обслуживания, защиты своих прав на нормальные условия труда и оплату и т.д.

д). условия жизни мигрантов

Исследуя положение, условия жизни молдавских трудовых мигрантов в Чешской Республике, мы акцентировали внимание на трех, на наш взгляд, наиболее значимых проблемах: наличие жилья, медицинская помощь и отношение с местным населением.

Как показывают социологические исследования, трудовые мигранты стремятся сэкономить на жилье, питании и, если удастся, на лечении. Молдавские трудовые мигранты в Чехии не являются исключением. Однако, нельзя не видеть, что чешский стандарт, отношение к условиям жизни серьезно, в лучшую сторону отличается от постсоветских реалий. Только 7,14% трудовых мигрантов живут там, где работают («на объекте»). В общежитии проживает каждый третий (57,14%). Снимают жилье вместе с другими мигрантами 28,57% респондентов. Отдельное жилье

[25] *Сумма ответов превосходит 100%, так как респонденты могли дать несколько ответов на этот вопрос.*

снимает каждый пятый опрошенный (21,43%). 14,29% людей живут у своих родственников и друзей.

К лечению своих болячек и недугов прибегали, находясь в Чехии, многие трудовые мигранты. При этом двое из пяти (42,86%) обращались за медицинской помощью в государственные медицинские организации. Каждый третий опрошенный (35,71%) занимался самолечением. В коммерческие медицинские учреждения. обращалось 7,14% респондентов. Остальные не ответили на этот вопрос.

Определенные отношения с местным населением устанавливаются у каждого мигранта. При этом более половины (57,14%) отмечают нейтральное отношение со стороны чешского населения. как хорошие оценивает свои отношения с местным населением каждый третий опрошенный (35,71%). Свои отношения определяет как плохие, даже враждебные каждый седьмой респондент 14,29%.

е). планы на будущее

Большинство молдавских трудовых мигрантов, работающих в Чешской Республике планируют продолжить свою мигрантскую жизнь. На это указывает 85,71% опрошенных. При этом однозначно в пользу Чехии как страны будущей трудовой миграции высказывается 42,86% трудовых мигрантов. *«Олег, 24 года: Вернулся домой я легально и хочу поехать снова, потому что здесь, в Молдове нечего делать... Не вижу никакого будущего и перспективы... Я подал уже документы на чешское гражданство и наверное останусь там на постоянное местожительство».*

Кроме того, 21,43% строят свои будущие миграционные планы в отношении двух стран, одна из которых – Чехия. Таким образом каждый второй из опрошенных трудовых мигрантов, который намерен продолжать свою мигрантскую трудовую деятельность, связывает ее с Чехией.

Мотивация подобного выбора обусловлена стремлением улучшить свое финансовое положение (100%); стремлением найти хорошую работу (33,3%); «там живут мои родственники / друзья» (33,3%). Отметим также наличие определенного опыта трудовой деятельности, интеграции в чешское общество, знание чешского языка, законодательства, культуры и обычаев.

4. Выводы

В миграционных стратегиях и планах молдавских трудовых мигрантов Чехия не занимает ведущего места. Численность молдавских трудовых мигрантов в этой стране незначительна, что обусловлено причи-

нами социально-экономического плана. В миграционных потоках в Чешскую Республику выделяются две основные группы, отличающиеся своими целями: транзит и трудоустройство, интеграция в стране приема.

Молдавские государственные структуры сотрудничают с соответствующими чешскими государственными органами в плане регулирования трудовой миграции, противодействия нелегальной миграции, трафику живых существ. Однако, у этого сотрудничества имеются еще большие резервы.

Молдавские трудовые мигранты, работающие в Чехии, в основном заняты в сфере индустрии и строительстве. И в этом плане занятость молдавских граждан в индустрии достаточна специфична для государств Европейского Союза.

Мы проанализировали сферу занятости, условия труда и жизни молдавских трудовых мигрантов, определили мнение людей об их положении в Чешской Республики, выявили основные проблемы, с которыми они сталкиваются; основные меры, которые они предпринимают, чтобы минимизировать реально существующие и возможные риски.

В целом, для большинства молдавских граждан, работающих в Чехии, ситуация благоприятная, поэтому неслучайно большинство намерено продолжить трудовую деятельность в этой стране, а значительная часть респондентов планирует получить чешское гражданство и остаться на постоянное местожительство.

Данное эмпирическое социологическое исследование в силу небольшого числа респондентов не является репрезентативным и потому значение имеют не столько количественные, сколько качественные оценки, тенденции, выявленные в ходе проведенного анализа.

Библиография

Чермакова Д. Анализ основных проблем трудящихся-мигрантов в Чешской Республике. // Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. – Кишинэу, 2003, с.201-213.

Drbohlav D. Labour Migration in the Czech Republic. // UNESCO Meeting of Experts “International Migration in Central and Eastern Europe at the Threshold of the XXI Century: New Trends and Emerging Issues. – Moscow, Russian Federation, 8-9 September, 1998.

Дрбохлав Д., Чермакова Д. Современная иммиграция в Чехию: приграничная зона – лицом к лицу. // Трансграничные миграции в Центральной и Восточной Европе: проблемы и опыт регулирования. Ме-

ждународная научная конференция. – Будапешт, 2002, 13-14 декабря.
Дрбохлав Д. Нелегальные / временные иммигранты и их экономическая деятельность в Чешской Республике. // Трудовая миграция в странах Центральной и Восточной Европы: pro and contra. Международная научная конференция. - Суздаль, 2005, 27-29 октября.
Ghencea B., Gudumac I. Migrația de muncă şi remitențele în Republica Moldova". / Organizația Internațională a Muncii, Alianța de Microfinanțare din Moldova. - Chişinău: AMF-SOROS, 2004.
«Комсомольская правда в Молдове», 2004, 30 октября
Мошняга В., Теоса В. Денежные переводы трудовых мигрантов: их роль в социально-экономической стабилизации в Молдове. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.2 (XXXIII), 2006, p.7-34.
Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу и не только... - Кишинэу, Молд.ГУ, 2005.
Мошняга В., Евдокимова Л., Коман А., Краузе А., Руснак Г. Трудовая миграция в лицах. – Кишинэу, CAPTES, 2000.
Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. / Сост. В.Мошняга. – Кишинэу, CAPTES, 2000.
Пасат В. Исход. // «Независимая Молдова», 2000, 22 февраля
Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale. / Coord. V.Moşneaga, A. Mohammadifard, L.Corbu-Drumea. Vol.I-II. – Iaşi, Pan-Europe, 2006.
Republica Moldova: Politici de creştere economică, creare a locurilor de muncă şi reducere a sărăciei. – Chişinău, 2005.
Transferuri de bani de la cetățenii Republicii Moldova, aflați peste hotare la muncă. / Organizația Internațională pentru Migrație. – Chişinău: CBS AXA. A TNS CSOP Branch in Moldova, 2004.
Чертан В. Консолидация менеджмента миграции и данных в Молдове через партнерство и диалог. // Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale. / Coord. V.Moşneaga, etc. Vol.I. – Iaşi, Pan-Europe, 2006, p.121-128.
www.migratie.md

Представлен в редакцию
25 мая 2006 года

ПРИЛОЖЕНИЕ

Таблица 1. Количество зарегистрированных в государственных структурах Республики Молдова индивидуальных трудовых контрактов молдавских граждан, работающих в зарубежье (по странам и годам)

	страна	*1993*	*1994*	*1995*	*1996*	*1997*	*1998*	*1999*	*2000*	*2001*	*2002*	*2003*	*2004*	*всего*
1	Болгария	12	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	18
2	Канада	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
3	Чехия	1	2	1	-	-	-	15	5	-	-	-	-	24
4	Кипр	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	39	38	40
5	Германия	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
6	Греция	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
7	Иран	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
8	Израиль	-	308	871	1103	933	334	439	759	1165	11	40	11	5963
9	Италия	-	1	4	-	-	-	35	8	5	6	77	38	136
10	Япония	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	10	24
11	Казахстан	75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75
12	Португалия	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	-	-	8
13	Румыния	15	12	10	5	1	-	-	-	-	-	-	-	43
14	Россия	161	10	43	19	5	2	3	1	1	-	-	1	245
15	Словения	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	12
16	Испания	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1	2	6
17	США	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
18	Тунис	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
19	Украина	70	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	76
	Всего	339	343	933	1128	939	336	494	775	1173	25	193	100	6678

Источник: Anuar statistic privind fluxurile migraționale în Republica Moldova 2003. – Chişinău, DSM, 2004, p.9; Anuarul statistic al Republicii Moldova. 2005. – Chişinău, Statistica, 2005, p.67.

ТРУД ЖЕНЩИН-МИГРАНТОВ КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ ДИСКРИМИНАЦИИ

Маргарита ОВСЯНИКОВА
Республика Молдова, Кишинэу,
Молдавский государственный университет,
Факультет международных отношений,
политических и административных наук
Кафедра политологии и гражданского воспитания,
старший преподаватель,
доктор политических наук

The process of production internationalization that is currently underway all over the world is accompanied by the internationalization of labor force. Labor migration has become an element of the international economic relations. Migration flows pour from some countries and regions into the other. Causing certain problems, labor migration is beneficial for both: sending and receiving countries.

World community that has recently felt the size, idiosyncrasies and consequences of migration processes on the international level faced the necessity to coordinate the joint efforts of many countries to solve the problems and collectively regulate labor migration processes. In this context, the regulation of female migration and an increasing number of problems plays an important role. The experts regard the feminization of migration flows, i.e. an increase in the proportion of female migrants, as a characteristicc of a new stage in the development of the international labor migration.

Currently, we should not connect female migration with social risk and criminal activity only. Marginalization of female migrants is a social construct reflecting the general gender asymmetry in social sphere (low social status of women). The acuteness of social problems referring to female labor migration should not hide the positive sense of migration itself, as labor migration mobility is one of the most important indicators for social mobility in the modern world.

Современный процесс внешней трудовой миграции из Республики Молдова ещё недостаточно исследован и нуждается в особом внимании, так как с выходом Молдовы на международный рынок труда возникает множество проблем, как перед государством, так и перед специалистами, выезжающими за рубеж. Трудовая миграция населения в условиях расширения мирохозяйственных связей занимает все более значитель-

ное место в развитии нашего общества. Все большее число государств вовлекается в миграционные процессы, но, несмотря на масштабы этого явления, современная политическая наука не имеет единой концепции.

С одной стороны, это можно объяснить тем, что миграция одновременно оказывает влияние на различные стороны жизни общества, такие как экономика, демография, социология, политика и право. С другой стороны, анализ размеров и тенденций трудовой миграции осложнен несовершенством сбора информации, отсутствием унифицированных национальных и международных показателей. Публикуемая статистическая информация, как правило, фрагментарна и зависит от контекста. Тем не менее, можно утверждать, что общая численность международных трудовых мигрантов увеличивается год от года ускоренными темпами, а характер и направление потоков в различных регионах мира значительно меняются. Так, к концу XX века вследствие международной трудовой миграции населения к традиционным центрам притяжения мигрантов Испании, Португалии, Италии, США, Канады и Австралии добавились новые мировые рынки рабочей силы. Это страны Азиатско-Тихоокеанского региона, нефтедобывающие страны Ближнего Востока, а также наиболее богатые африканские государства.

Но вместе с тем активно происходящий во всем мире процесс трудового производства сопровождается интернационализацией рабочей силы. Трудовая миграция стала частью международных экономических отношений и неизбежным фактом. Миграционные потоки устремляются из одних регионов и стран в другие. Порождая определенные проблемы, трудовая миграция обеспечивает несомненные преимущества странам, принимающим рабочую силу и поставляющим ее. Наблюдающаяся в последние десятилетия интенсификация процессов миграции выражается как в количественных показателях, так и в качественных: изменяются формы и направления передвижения трудовых потоков.

Итак, трудовая миграция стала неотъемлемой частью современного экономического развития государства, в частности это касается бедных стран. Повседневным фактором стал выезд людей на временную работу из бедных стран в экономически благополучные государства. Именно этот фактор стал одним из доминирующим в регламентации проблем международной трудовой миграции. В результате Республика Молдова на сегодняшний день по отношению к основным западным странам, а также по отношению к России, в частности, играет роль страны донора, то есть поставляющей трудовые ресурсы на рынки принимающих государств.

Данная статья посвящена реальностям трудовой миграции среди женщин, а именно рассмотрению ее глазами женщин. Понимание трудовой миграции среди женщин достаточно непросто внедрялось в миграционную теорию и практику. Представления о роли женщин в миграционных процессах с течением времени, в Республике Молдова изменилось, в частности, за последние 15 лет независимости.

Эволюция представлений о женской трудовой миграции.

Традиционно, в течение долгого времени, явно или неявно предполагалось, что абсолютное большинство трудовых мигрантов составляют мужчины. Женщины в качестве субъектов миграции либо не рассматривались вообще, либо рассматривались как «зависимые» или «вторичные» мигранты (которые едут за семьей или за мужем). Но с середины '90-х годов XX века проблемы женщин-мигрантов начинают быть видимыми не только на социальном, но и на политическом уровне.

На постсоветском пространстве Молдовы статус женщин-мигрантов начинает приобретать более динамичный характер. И это связано не только кризисом на бытовом уровне (увеличение миграции среди мужчин, что повлекло огромное количество разводов), но и на наш взгляд источник женской миграции кроется в «феминизации» молдавских женщин. Но и следует добавить, что проблема ещё кроется в том, что в молдавском обществе социальный статус женщин достаточно долгое время был снижен до невозможности. Преобладало мнение, что в женщине нет социальной потребности, а значит, у нее нет социальной защиты и соответствующей финансовой награды за то, что она делает. И это несмотря на то, что женщины на сегодняшний день составляют больше половины населения нашего государства. А на высоких должностях с хорошими зарплатами и другими материальными благами женщин практически не было.

Именно на этом этапе развития женщины приобретают наряду с работниками-мужчинами форму ключевых действующих лиц в трудовой миграции Республики Молдова, то есть женщины становятся активными участниками миграционных процессов. Таким образом, к концу XX века, к началу XXI был опровергнут миф о том, что женская миграция носит в основном «вторичный» характер, и женщины не являются сами инициаторами миграции, а только следуют за мужьями.

Но, к сожалению, как только это положение в нашем обществе стало общепризнанным, то сразу же на поверхность всплыли как объективные, так и субъективные проблемы, характерные только для женской миграции. Наверное, не следует подчеркивать, что именно для женской

миграции характерно то, что все потоки, приводят к крушению семей, дети без матерей растут неприсмотренными. Но многие проблемы кроятся и в объективной экономической сфере, и в первую очередь, в характере труда, которым заняты женщины-мигранты, в их роли в экономических структурах общества. Поэтому, мы сможем понять проблематичность женской миграции, взглянув на нее глазами самих женщин.

Устойчивая феминизация трудовой миграции привела к относительно новому экономическому явлению, связанному с сегментацией рынка труда среди мужчин и женщин и выделением видов работ, которыми преимущественно заняты трудовые мигранты. Это, в первую очередь, непрестижные сферы занятости, не требующие высокой квалификации, с тяжелыми условиями труда и низкой оплатой. Данная специфика женской миграции часто превращает женщин-мигрантов в маргинальные группы. Причина кроется в характере труда, которым заняты женщины-мигранты. Причем это наиболее дискриминируемые сегменты мигрантской занятости. Тем самым формируются типично женские сектора занятости, заполняемые преимущественно женщинами-мигрантами из менее развитых стран. К таким секторам относятся индустрия досуга и развлечений (танцовщицы в ресторанах, стриптизерши), сфера общественных услуг (персонал гостиниц, баров), домашнее обслуживание (няни, гувернантки, домработницы, уход за детьми, престарелыми и больными), и, конечно, секс-услуги. И ключ к их маргинальному положению надо искать, прежде всего, в характере их труда и в исторически сложившемся статусе этого труда.

В 2004-2005 году в ходе проведения качественных социологических исследований, были выявлены определенные представления среди женщин-мигрантов о трудовой миграции и круг трудовых «предпочтений».

Таблица 1. Предпочитаемые сферы занятости среди молдавских женщин

Сфера занятости	*%*
Общественный сервис (персонал ресторанов, баров, мелкая торговля)	17,6
Домашние услуги (няни, домработницы, сиделки)	22,4
Развлечения (танцовщицы, стриптизерши, секс-услуги)	3,4

Таким образом, наиболее популярными сферами деятельности являются домашний и общественный сервис. Но в процессе исследования были выявлены и категории женщин, около 1/3, которые согласны на любые виды работ, если их устроят условия труда. Практически боль-

шинство респондентов среди женщин повседневными признаны такие виды труда как уход за пожилыми, работа по хозяйству, уход за детьми. Хотя по профессионально-квалификационной структуре среди молдавских женщин-мигрантов основную массу не составляют женщины, обладающие квалификацией в сфере общественного сервиса или домашних услуг. Уже находясь непосредственно в ближнем или дальнем зарубежье, женщины-мигранты освоили новые специальности, не требующие высокой квалификации.

Таблица 2. Распределение молдавских мигранток по первоначальной («домашней») профессии

Профессия	%
Учителя	13,2
Врачи	6,0
Студентки	5,2
Бухгалтера	2,6
Инженера	1,2
Швеи	2,6
Продавцы	1,2
Безработные	9,0
Нет ответа	58,4

О том, что труд, выполняемый женщинами-мигрантами, остается трудом “второго сорта”, одной из наиболее непрестижных сфер занятости, говорят размеры его оплаты. В соответствии с данными количественного исследования, заработки в группе низкооплачиваемых трудовых молдавских женщин-мигрантов составляет от 500-700 евро, соотношение женщин и мужчин составляет 3:1, в то время как в группе высокооплачиваемых мигрантов (свыше 1000 $). При этом в этой группе работников-мигрантов 1 женщина приходится на троих мужчин.

Таким образом, женщины-мигранты гораздо дешевле обходятся принимающему обществу, что, может быть, является одной из причин того, что спрос на эту рабочую силу не падает. По мере структурных изменений в моделях занятости женщин среднего класса западных стран происходила и происходит дальнейшая девальвация домашнего труда и труда по уходу за детьми и престарелыми. Это становится основным фактором нового экономического вызова развитых наций всем остальным, так называемым, третьим странам. Этот новый вызов - постоянно воспроизводящаяся потребность в мигрантах, спрос на их труд в сферах общественных и домашних услуг.

Складывается отрицательный социальный имидж женщин-мигрантов, которую обычно выполняют непрестижную, часто общественно порицаемую работу, каковой является, например, секс-занятость. В процессе интервьюирования только 1,3% молдавских женщин считают эту работу нормальной, остальная часть респондентов - сторонницы строгого запрета проституции, что характеризует исторически сложившиеся традиции и стереотипы поведения в семье. То есть среди 98,7% опрошенных не оказалось женщин, готовых легко согласиться на секс-занятость за рубежом.

Женская трудовая миграция как сфера социального риска

Итак, специфика женской трудовой миграции, связана не только с наличием принятых секторов занятости женщин-мигрантов и общественно непрестижным характером труда в этих секторах, но и с другими моментами. Это большая гибкость труда женщин, который труднее поддается регламентации в юридических контрактах и носит чаще всего индивидуальный характер. Это также социально-демографические особенности молдавских мигрантов (молодой и очень молодой возраст, неполное образование).

Таблица 3. Распределение молдавских женщин-мигрантов по возрасту

Возраст	*Россия (%)*	*Страны Европейского Союза (%)*
От 18 до 25 лет	1,3	10,0
От 26 до 40 лет	10,3	18,5
От 41 до 50 лет	13,0	13,2
Старше 50 лет	1,0	1,2
Нет ответа	74,4	57,1

Как свидетельствуют проведенные исследования, возрастное распределение среди опрошенных молдавских женщин выглядит следующим образом: по России составляют - молодые девушки до 25 лет – 1,3%, от 26 до 40 лет – 10,3%, от 41 до 50 лет – 13%, старше 50 лет – 1%. По странам Европейского Союза картина достаточно отличается в количественном отношении: молодые девушки до 25 лет – 15 человек (10%), от 26 до 40 лет – 28 человек (18,5%), от 41 до 50 лет – 20 человек (13,2%), старше 50 лет – 3 человека (1,2%).

Немаловажная особенность женской трудовой миграции и обилие брачных мотивов, так как чаще всего вся работа за рубежом для молодых незамужних женщин сводится к секс-услугам, и именно незамужние женщины попадают в миграционную группу риска. Принимая во

внимание, что открытая секс-работа обеспечивают большинство миграционных возможностей для молодых женщин до 25 лет, можно утверждать, что в большей своей части женская трудовая миграция является маргинальной сферой трудовых отношений. Это в результате влечет за собой нарушения прав человека, которые в этой области являются массовыми и связаны не только с секс-услугами. Четверть опрошенных женщин отметили, что вся работа за рубежом это - большой риск, еще 43% также ощущают некоторую опасность, 27% считают, что риск в странах Европейского Союза меньше, чем при работе в России. Менее 5% опрошенных считают себя защищенными при выезде за рубеж на работу и почти 60% заявили о своей полной незащищенности. Более 40% опрошенных женщин, выехавших на работу за рубеж, считают, что они попали в рабские условия. И только около 5% не согласились с этим утверждением.

Таблица 4. Брачное состояние молдавских женщин-мигрантов

Брачное состояние мигрантов	*%*
Незамужем	9,9
Замужем	21,1
Разведена	10,0
Вдова	2,6
Нет ответа	56,4

Таблица 5. Основные причины выезда за рубеж

Причины	*%*
Тяжелое материальное положение	33,6
Проблема семейного насилия	0,1
Стремление разнообразить жизнь	0,6
Предложение работодателя	1,2
К мужу	2,6
«Выгодно» выйти замуж	3,3
Повышать свое образование	1,3
Нет ответа	57,3

Благодаря всем этим моментам женская трудовая миграция во всем мире считается “зоной” повышенного риска и массовых нарушений прав человека, она тесно связана с маргинальными видами занятости и непристижными видами работы. И, во-первых, это касается собственно секс-услуг.

Таким образом, на сегодняшний день в сложившихся уже исторически миграционных потоках, наиболее опасной миграция считается именно для женщин. И объективно это правильно, так как трудовая женская миграция связана с комплексом специфических проблем, такими как насилие, сексуальная эксплуатация, вовлечение в проституцию женщин-мигрантов. Так уж сложилась, что международная миграционная индустрия создает такие «условия», что наши молдавские женщины оказались нужны и принимаемы на Западе, в первую очередь, в качестве дешевой рабочей силой в различных сферах услуг.

Характерная миграционная ситуация: легальные и нелегальные каналы

В Республике Молдова в '90-е годы XX века стали переломными в развитии миграционных процессов. На фоне этнической эмиграции на постоянное место жительства стали происходить качественные изменения в миграционных потоках. Трудовая миграция стала одной из таких моделей, которая наиболее динамично развивается в последнее время. В ней принимает участие основное население страны, что делает потенциал этого вида миграции значительно большим, чем при этнических перемещениях.

Таким образом, появление трудовой миграции дало развитие системе институтов, обеспечивающих трудовые перемещения. В общем, отметим, что миграция из Молдовы, происходит в системе институтов, которая состоит из 2-х неравных частей: это - официальные институты трудовой миграции, через которые проходит узкий ручеек миграции, тогда как значительно более широкий поток, идет вне официальных институтов, по нелегальным и открыто криминальным каналам. Согласно данным опрошенных женщин наиболее популярной формой попадания в страну является туристическая поездка посредством туристической путевки. Через этот канал проходит, и соответственно отражается в статистике в качестве трудовых мигрантов, по нашим оценкам, всего 19,3% женской трудовой миграции из страны. Доля женщин в официальном потоке как была небольшой, так и остается, хотя на женские специальности существует устойчивый спрос со стороны иностранных работодателей, в первую очередь, в индустрии услуг и развлечений.

По данным опроса молдавских женщин-мигрантов рынок зарубежного трудоустройства носит еще во многом кустарный характер. Он сильно криминализирован, цивилизованные формы организации трудовых отношений находятся на стадии становления. По данным наших оп-

росов женщин, только 6% потенциальных мигрантов доверяют фирмам по трудоустройству за рубежом.

Часто фирмы организуются знакомыми молдавскими гражданами, один из которых теперь живет за рубежом и один, который поставляет женщин-мигрантов из страны-донора. Условно говоря, фирма в республике набирает женщин, а принимающий агент в странах зарубежья их трудоустраивает. В этом случае судьба людей зависит не от законов, а от честности фирмы поставщика и принимающего гражданина. Но чаще всего имеют место случаи обмана. Около 15% опрошенных женщин были подвергнуты случаям обмана со стороны частных фирм, которые брали деньги за предоставления визы и исчезали, не выполнив должного обязательства перед потенциальным мигрантом.

Легальное поле деятельности фирм по трудоустройству в настоящее время очень ограничено. Типичная схема временного трудоустройства за границей в женских сферах занятости через легальные фирмы, работающие по лицензии, как правило, такова:

- *Получив информацию о фирме, предлагающей работу за рубежом по определенной специальности (это можно сделать из объявлений в газетах или по рекомендациям), женщина приходит туда для заключения контракта. Обговорив все условия контракта и найдя приемлемый вариант (страна, вид работы, условия труда и пр.), фирма через своих контрагентов заключает контракт с работодателем, покупает женщине визу, билет и все необходимые документы (чаще всего на деньги клиентки, но иногда возможны и варианты кредитования). В стране приема ее встречают контрагенты фирмы и отвозят к месту работы. При этом легкость и законность всех этих процессов только кажущаяся. Из-за трудностей с получением «рабочих» виз, фирмам чаще всего приходится выдавать своих клиентов в посольствах принимающих стран за простых туристов или едущих в гости к родственникам. Таким образом, женщины получают туристические или гостевые визы, не дающие права на работу в стране въезда. Приехав туда и приступив к работе, они практически переходят на нелегальное положение. Далеко не всегда контрагенты фирмы стараются следить за ситуацией и не допускать «неприятностей» с полицией и миграционными службами. И неприятности эти иногда происходят.*

Как видим, легитимность действующего института трудоустройства относительная и неполная.

И с этим утверждением согласно более 90% опрошенных женщин. Сегодняшняя пасивная позиция молдавского государства в вопросах трудовой миграции не соответствует ни государственным интересам, ни

интересам молдавских женщин. Провозгласив право на свободное передвижение, государство должно обеспечить механизм реализации этого права, гарантирующий гражданам возможность его осуществления. И важнейшей частью этого механизма является создание и расширение правового поля для легальной деятельности всех законных структур. Сегодня это поле сужено до минимума, так что даже вполне легальные институты вынуждены использовать не вполне законные методы в своей работе (например, посылать молдавских граждан на работу за рубеж с “нерабочими” (туристическими или гостевыми) визами).

Итак, более 80% потока женской трудовой миграции идет в обход официальных институтов. Это говорит о том, что женщины-мигранты почти полностью вытеснены сегодня в пространство нелегальных отношений. Сегодня по данным опроса мигранток, женскую трудовую миграцию можно причислить к теневым отношениям, которые “работают” эффективнее, чем официальные каналы, а зачастую являются единственными “работающими” структурами.

К примеру, нелегальная поставка женщин из Молдовы на секс-рынки западных стран и для другого подневольного труда это - хорошо организованный и высокоприбыльный бизнес. Вот одна из типичных схем нелегального вывоза женщин для занятия проституцией за рубежом:

- *Специальные агенты в Молдове вербуют молдавских женщин, как правило, небольшими группами. Им обещается работа в качестве танцовщиц, официанток, горничных, уборщиц, нянь и т.п. Иногда женщины заранее знают, что будут работать в публичном доме. Покупают им, чаще на свои деньги, визу (туристическую, конечно), билет и все необходимые для выезда документы. Кредитуя, таким образом, клиентку на условиях возврата денег с первых доходов, полученных за границей, «фирма» ставит ее в долговую зависимость, что дает возможность удерживать женщину в подчинении различными методами, включая угрозы, шантаж, вплоть до физического и сексуального насилия. Далее, по прибытию к месту назначения, у девушки отбирают паспорт для регистрации или под каким-либо другим предлогом. Оказавшись в чужой стране, без документов, на нелегальном положении, часто не имея возможности выйти за пределы «заведения», где она работает, женщина оказывается полностью в руках своих «хозяев». Под действием угроз и насилия, очень немногие жертвы подобных обстоятельств обращаются за помощью в местную полицию, или в другие организации.*

В случае использования нелегальных каналов риск гораздо выше, нарушения прав приобретают более жестокие формы, нежели это происходит через легальные структуры.

Альтернативой этому в настоящее время может быть только развитие легальных институтов и легальных возможностей трудовой миграции, то есть перевод на легальные рельсы хотя бы части того процесса, который сегодня вытеснен в сферу нелегальных отношений. Только таким образом трудовая женская миграция из пространства нелегальных отношений, сможет вернуться в плоскость нормальных экономических отношений. Если этого сделано не будет, то миграционный потенциал, существующий в обществе, будет продолжать реализовываться через нелегальные каналы.

Страны – реципиенты и страны-доноры: сотрудничество или противостояние

Отношение принимающих стран к трудовой миграции из менее развитых государств - вопрос сложный и имеет несколько ракурсов. Возьмем известное утверждение, что мигранты в странах дальнего зарубежья - это рабочая сила второго сорта. Это утверждение, имеет, на наш взгляд, под собой реальные основания. Существует объективная экономическая сторона вопроса. Во-первых, сами женщины-мигранты констатируют, что они работают, в тех сферах занятости, где не хотят работать местные кадры; это - непрестижный, так называемый, «черный» труд. Во-вторых, молдавские женщины сами считают, что если сравнивать одинаковый труд, выполняемый мигрантом и местным работником, то они представляют собой наиболее дешевую рабочую силу.

Сложность заключается в том, что сами мигранты соглашаются работать за низкое вознаграждение. И это естественно, так как они сравнивают свой заработок за рубежом с тем, который они могли бы получать на родине. Более того, низкий заработок это их главный козырь на зарубежном рынке труда, который позволяет мигрантам выдерживать конкуренцию в борьбе за рабочие места. Так возникает парадоксальная ситуация, когда сами мигранты оказываются заинтересованными в удержании их зарплаты на уровне ниже среднего, ибо только при этом условии сохраняется их преимущество перед местными работниками и мигрантами из других стран.

За последнее время характер миграционной политики основных принимающих стран имела постоянную тенденцию к ужесточению. Причины этого понятны - страны пытаются оградить рынки труда от наплыва «нежелательных» трудовых мигрантов. Однако последствием такой политики является волна нелегальной миграции, которая обрушилась на принимающие страны. В этом же контексте следует рассматривать и проблему правового статуса (легальный и нелегальный) женщин-

мигрантов, находящихся в стране-реципиенте. Согласно опросам молдавских женщин, подавляющее большинство находится в принимающей стране нелегально. Только в странах Европейского Союза в сфере домашнего и общественного досуга заняты 75,1% женщин. Но свой статус со временем в странах дальнего зарубежья изменили из нелегального статуса в легальный 9,9% женщин-мигрантов. Это свидетельствует о том, что миграционная политика стран Европейского Союза в области трудовой миграции женщин существенно со временем изменяется в пользу самих трудовых мигрантов.

Причина кроется в постоянной нехватке национальных работников непрестижных массовых профессий. Это такой же хронический симптом стран с развитой экономикой, как и повышенный спрос на высокотехнологичный интеллектуальный труд. Именно в эти два сектора рынка труда в основном и привлекаются мигранты. Но если интеллектуальная миграция носит сугубо избирательный характер, то миграция для работы по массовым профессиям доступна более широкому кругу лиц. По сути, эта политика носит дискриминационный характер, женщины-мигранты сосредоточены в низовых секторах рынка труда, и поэтому испытывают на себе все трудности, связанные с ограничительной миграционной политикой принимающих стран. В частности это касается Российской Федерации. Это происходит по причине того, что женская трудовая миграция особенно криминализирована, так как тесно связана с увеселительным бизнесом и индустрией секс-услуг, широко использующими нелегальные каналы поставки женщин из других стран.

Проведенный анализ показал, что молдавские женщины, работающие в России и в странах Европейского Союза сталкиваются со многими проблемами, связанными с адаптацией к условиям рыночной экономики и интеграции в принимающее общество. Трудовая миграция (временная или постоянная) занимает определенное место в спектре адаптационных стратегий трудоспособного населения Республики Молдова. С миграцией женщины связывают надежды на изменение социального статуса, качественный скачок в материальном благосостоянии, а иногда и смену образа жизни. Более 50% женщин считают, что трудовая миграция может быть как «стратегией выживания», так и «стратегией успеха». В любом случае на наш взгляд, трудовая женская миграция расширяет поле выбора возможных жизненных стратегий, направленных на адаптацию к достаточно сложным социально-экономическим реалиям наших дней.

Выводы и рекомендации

Во-первых, проведенный анализ трудовых мигрантов, работающих в России и в странах Европейского Союза показал, что рост нелегальных перемещений является свидетельством кризиса управления миграцией со стороны национальных правительств. Криминализация является имманентной чертой современной международной миграции. Вследствие не только данного параметра, но и других, касающихся адаптации молдавских гостарбайтеров, работать и жить в странах Европейского Союза более выгодно, нежели в Российской Федерации. И тем не менее, трудовых мигрантов еще достаточно долгое время будет привлекать Россия, так как она предоставляет больше возможностей в сфере труда, в сфере языка, в сфере сезонного передвижения из России в Молдову. И что еще достаточно важно - „предоставляет" возможности безвизового нахождения на территории государства.

Во-вторых, информация, предоставленная мигрантами, указывает на то, что нелегальный статус пребывания трудового мигранта вытесняет его из общества и ставит в крайне уязвимое правовое положение, что чаще всего транформирует его в члена маргинальных групп.

В-третьих, основным камнем преткновения стало определение принудительного труда. Так как нелегальный статус трудового мигранта-женщины делает её рабом и заложником работодателя. И в зависимости от своего положения в обществе, от экономических интересов работодатель может, как обмануть, так и наградить трудового мигранта: честно заплатить за выполненную работу, сдать полиции, заплатить штраф, настроить криминальные структуры и т.д.

Но с другой стороны, «если женщина платит 2000 евро за то, чтобы ей обеспечили работой в другой стране и переправили туда, то может ли она считаться жертвой эксплуатации?», «где начинается и где заканчивается эксплуатация труда?», то не кажется ли абсурдной сама постановка вопроса о женщине-мигранте как жертве миграции. Отсюда, в-четвертых, основным критерием отнесения конкретного действия к эксплуатации труда нелегальных мигрантов принято считать наличие каких-либо насильственных действий, принуждения к труду или обмана, применение физического и психологического насилия, сексуальная эксплуатация, угрозы, ограничение свободы передвижения, долговая кабала, изъятие документов и плохие условия жилья. Таким образом, для расшифровки понятия эксплуатации труда мигранты обычно приводили конкретные формы нарушения прав человека.

В то же время, приведенное исследование показало пассивную позицию государства в вопросах трудовой миграции. Отсюда, альтернативой этому в настоящее время может быть только развитие легальных

институтов и легальных возможностей трудовой миграции. Загнанная в сферу андеграунда, трудовая миграция только провоцирует торговлю людьми, в то время как ее развитие в плоскости нормальных экономических отношений могло бы противостоять торговле.

Второй альтернативой сложившейся ситуации, основываясь на предпочтениях краткосрочной миграции, можно считать введение экспериментальных программ легальной краткосрочной трудовой миграции, обеспеченной определенной квотой рабочих виз. В частности, это касается Российской Федерации. Это приведет к некоторому расширению легальных возможностей трудовой миграции, будет способствовать снижению спроса на деятельность нелегальных и криминальных структур. Причем, предлагать такие или подобные программы должна Республика Молдова как более заинтересованная сторона. Принимающие страны вряд ли проявят инициативу первыми.

Третьей альтернативой снижения нелегальной трудовой миграции должна быть помощь попавшим в кризисные ситуации за рубежом женщинам-мигрантам, которую могут оказывать неправительственные и международные организации.

Вместе с тем, не следует связывать женскую трудовую миграцию только с социальным риском, какой-то отрицательной занятостью и криминалом. Маргинальность женщин-мигрантов - это социальный конструкт, отражающий общую гендерную ассиметрию в социальной сфере (низкий социальный статус женщин, вызванный ограниченным доступом к ресурсам, неравноправное положение в семье, сдвиг в сторону низкооплачиваемых секторов занятости). Острота социальных проблем, связанных с женской трудовой миграцией, не должна заслонять в целом положительного смысла самой миграции. Расширяя пространство социальных возможностей, трудовая миграция реально помогает женщинам добиваться успеха, достигать своих целей.

Библиография

Deleu D. Traficul de femei. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIV. / USM. – Chişinău, 2000, p.21-32

Кабаченко П. Борьба с трафиком женщин в Республике Молдова: роль и значение неправительственных организаций. // Миграционная ситуация и миграционная политика в современном мире. – Смоленск, Смоленский Гуманитарный Университет, 2003, с.80-85.

Левченко Е.А. Торговля женщинами: нарушение прав человека или добровольное рабство? // Общественные науки и современность, 2000, №4, с.58-67.

Малышева М.М., Тюрюканова Е.В. Женщина, миграция, государство. – Москва, Academia, 2002.
Misail-Nichitin D., Revenco A., Seuță V., Gorceag L. Prevenirea traficului de femei. - Chişinău, Gunivas, 2003.
Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană şi migrațiunea forței de muncă. / “CAPTES”. – Chişinău, 2000
Мошняга В., Евдокимова Л. Трудовые мигранты Молдовы: в поисках механизма защиты (по результатам экспертного опроса). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Partea XXII. / USM. – Chişinău, 2003.
Мошняга В., Зават Л. Трафик «живых существ»: недобровольная сексуальная миграция населения Республики Молдова. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Partea XX. / USM. – Chişinău, 2002.
Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу и не только…. – Кишинэу, 2005.
Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В. Молдавские трудовые мигранты в России. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XX. – Chişinău, USM, 2002.
Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. / CAPTES. – Кишинэу, 2000
Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale. Vol.I-II. – Iaşi, Pan-Europe, 2006
Принудительный труд в современной России. Нерегулируемая миграция и торговля людьми. - Москва, МОМ, 2004
Traficul de femei: fenomen şi crimă. Trafficking in Women: Phenomenon and Crime. / Organizația de femei din Moldova „Inițiativa civică”. – Chişinău, 2001
Торговля людьми с целью принудительного труда. Регулирование найма трудящихся – мигрантов. – Женева, 2006.
Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. – Кишинэу, 2003
Тюрюканова Е. Принудительный труд в Современной России: нерегулируемая миграция и торговля людьми. – Женева, 2006.

Представлен в редакцию
20 апреля 2006 года

TENDINȚE ŞI DIMENSIUNI ALE SISTEMULUI PARTIDIC DIN REPUBLICA MOLDOVA[26]

Aurelia PERU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Politologie şi Educație Civică,
Doctor în ştiințe politice,
conferențiar

L'étude ci-présente met en discussion une des catégories fondamentale dans la science politique – le système des partis. On se propose d'analyser et d'effectuer une recherche sur la dynamique de la formation du système des partis dans la sphère politique moldave. Ainsi, on a constaté selon Sartori, que la Moldavie à l'étape actuelle est caractérisée par un système de plusieurs partis avec un parti dominant - le Partit Communiste moldave. Plus encore, nous considérons que le Parti Communiste joue un role primordial dans l'évolution et dans les transformations produites dans le système entier des partis en commençant par le scrutin de 1998 et puis des années 2001, 2005. Ainsi, après les élections parlementaires de 1998 et 2005, le Parti Communiste se place dans le role de parti dominant - 40 mandats et 56 respectif, après le scrutin de mars 2001 celui-ci joue un role prépondérant. Dans le meme ordre d'idée, on considère que la présence massive des communistes dans les 3 dernières législations représente des facteurs favorables pour la manifestation du phénomène hégémonique du parti communiste dans la Moldavie.

Există mai multe viziuni privind definiția şi taxonomia sistemelor partidiste. Pentru a deduce specificul consolidării sistemului partidist în Republica Moldova vom purcede, pentru început, la o sinteză a principalelor teze şi ipoteze lansate în legătura cu tranşarea subiectului în cauză. De regulă, se consider ca fiind obligatorii pentru o caracteristică complexă a sistemului politic următorii patru indicatori:

- numărul efectiv al partidelor elective;
- numărul efectiv al partidelor parlamentare;

---

[26] *Recenzent – doctor în ştiințe politice Ruslan TANASĂ*

- impactul sistemului electoral asupra constituirii majorității parlamentare;

- tendința de a genera un partid parlamentar majoritar, chiar dacă acesta nu a obținut majoritatea de mandate în legislativ.[27]

A. Concepția lui Douglas W.Rae. În mod tradițional, definirea conceptului de sistem politic implică elucidarea a două probleme şi anume:

- *criteriul numeric*, adică modul de numărare a partidelor;
- *criteriul funcțional*, care implică sfera competenței şi competiției dintre partidele politice.[28]

În viziunea cercetătorului american W.Rae, dacă sistemul partidic apare ca fiind determinat de relația competitivă între partide şi întrucât sistemul monopartidic nu presupune relații competitive, sistemul cu partid unic nu poate fi considerat un *sistem partidic* în sens specific. Mai degrabă, ar exista un *sistem politic* cu partid unic.

B. Concepția lui G.Sartori. În abordarea politologului italian sunt identificate cinci categorii de sisteme partidiste:

1. *Sistemul cu partid predominant*
2. *Bipartidismul*
3. *Pluralism moderat*
4. *Pluralism polarizat*
5. *Atomizat.*

Această clasificare nu este, însă, una stagnantă, pentru că sistemele partidiste cunosc o anumită dinamică. În contextul sistemelor competitive (pluripartidiste) sistemul poate trece - fără a provoca seisme politice - de la un tip la altul. În cazul sistemelor necompetitive trecerea de la un un model de sistem partidist la altul este condiționată de o schimbare a regimului politic. Să amintim în acest context căderea regimurilor comuniste din Europa Centrală şi de Est sau dezintegrarea colosului sovietic din anii '89-90.

Să urmărim în cele ce urmează – sumar - care este specificul fiecărui model de sistem partidist etalat de politologul italian.

Sistem cu partid predominant avem atunci, când acelaşi partid obține în cadrul câtorva legislaturi consecutive majoritatea absolută de locuri în forul legislativ. Aceasta înseamnă că, deşi se invocă o pluralitate de partide, în consecința competițiilor electorale, nu se produce rotația la putere, deoarece acelaşi partid conduce detaşat în virtutea rezultatelor scrutinului. Totodată, Sartori face o distincție tranşantă între *partidul dominant* şi *partidul predominant:* partidul dominant este doar o formațiune politică ce se distanțează evi-

---

[27] *Perciun V. Interacțiunea dintre sistemul electoral şi sistemul de partide. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău, USM, 2 (XXXIII), 2006, p.53.*

[2] *Apud. Fisichella D. Ştiința politică. Probleme, concepții, teorii. – Chişinău, USM, 2000, p.197*

dent de toate celelalte – cel puțin 10 puncte în raport cu cel de-al doilea partid. Democrația Creştină în Germania a fost mult timp partid dominant, fără însă a configura un partid predominant.[29]

Drept exemplu de sisteme cu partid predominant pot servi numeroase state americane, definite în mod impropriu de unii politologi „state monopartidiste". În India, bunăoară, partid predominant poate fi considerat Partidul Congresului, căruia îi revine majoritatea absolută. În realitate, aici există şi partide secunde, ele participă la alegeri cu drepturi egale, însă prestația lor electorală este insenifiantă, modestă, ele cedând mereu. Stat cu sistem politic marcat de prezența partidului predominant poate fi considerată, de asemenea, Japonia, unde începând cu 1955 – anul unificării a două partide conservatoare într-un partid liberal-democrat – raportul dintre acesta şi socialişti privind numărul locuri în forul reprezentativ este de 2 la 1.

De regulă, sfârşitul „predominării" poate da naştere atât unui sistem bipartinic, cât şi unui sistem pluralist.

Sistemul bipartidist. Un sistem care funcționează după mecanica bipartinică, dacă sunt prezente următoarele condiții:

- două partide sunt în stare să concureze pentru a obține majoritatea absolută a locurilor; unul din ele reuşeşte;
- partidul câştigător guvernează de unul singur;
- alternanța la putere a celui de-al doilea partid este credibilă.

[Marea Britanie, Australia, Noua Zelandă, SUA].

Sistemul pluralist moderat. Principala trăsătură a pluralismului (pluripartidismului) moderat constă în faptul că, distribuția voturilor după alegerile parlamentare face dificilă eventualitatea ca un partid să guverneze de unul singur. Un astfel de sistem implică necesitatea guvernelor de coaliție. Spre deosebire de bipartidism, aici rotația la putere nu presupune perspectiva unui „guvern alternativ", ci „coaliție alternativă". Din punct de vedere structural, dacă în bipartidism, care reprezintă un sistem bipolar /dreapta-stânga/, se presupune amplasarea pe cele două poluri a câte un partid, atunci în sistemele pluralismului moderat are loc alinierea bipolară a coalițiilor alternative de guvernare. De regulă, în contextul pluralismului moderat (limitat) în viața politică a statului se manifestă plenar 5-6 partide. Mai multe – relevă deja cristalizarea unui pluralism extrem. Mecanica pluralismului moderat determină o rotație periferică pentru partidele de centru -dreapta şi centru-stânga. Partidul de centru este exclus din această rotație, deoarece se află mereu la guvernare.

Edificator în acest sens este tabloul politic din Republica Moldova, inspirat de rezultatele alegerilor parlamentare din martie 1998, cînd, pentru prima

---

[29] *Idem. p.204*

dată în țară este legitimat așa-numitul *Guvern algoritmic*. Acesta a fost remediul politic împotriva lipsei unui partid cu mandate majoritare în forul legislativ.[30] Actorii parlamentari s-au plasat structural pe exa stânga pe de o parte (PCRM) şi centru-stânga (Ms-pPMDP), centru-dreapta (CDM), drepta (PFD) - pe de cealată parte a eşichierului politic. Matematic acest raport de forțe arăta astfel: 40 contra 61. Fapt ce i- a împiedicat Partidului Comunist cu cele mai multe mandate în legislativ să devină un partid al puterii.

Pluralismul polarizat. Principala trăsătură – constă în prezența partidelor antisistem. Partidele anti-sistem sunt formațiunile politice care nu recunosc şi încearcă să submineze legitimitatea regimului politic existent. Sunt partidele care întruchipează o ideologie „străină”.[31] Din punct de vedere structural-funcțional pentru asemenea sisteme este caracteristic modelul tripolar de amplasare a partidelor: centrul - dreapta - stânga, care se exclud reciproc. Partidele antisistem, însă, sunt excluse aproape prin definiție de la posibilitatea de a ajunge la guvernare. Partidelor-antisistem le revine astfel rolul de opoziție „perpetuă”.

Drept exemple de pluralism polarizat cu partide de centru capabile să guverneze pot servi Franța, Finlanda, Spania.

Sistemul partidic atomizat. Partidele aflate în competiție pot fi estimate la zeci – zece, douăzeci sau mai multe. Atomizarea reprezintă stadiul care precede consolidarea structurală a partidelor, are loc aşa-numita „naționalizare” a sistemului partidic. Fenomenul atomizării caracterizează tinerele democrații, în care după prăbuşirea partidului-stat apar o puzderie de partied politice, care îşi încearcă norocul în primele competiții electorale.

Nelimitându-se doar la această tipologizare caracteristică pentru sistemele competitive, Sartori distinge alte două tipuri de sisteme partidiste în contextul sistemelor politice necompetitive:

- ***sistem cu partid unic;***
- ***sistem cu partid hegemon.***

Pot fi invocate numeroase cazuri de sisteme cu partid unic: Portugalia lui Salazar, Vietnamul, China, România lui Ceauşescu, Uniunea Sovietică, fosta Iugoslavie, Germania național-socialistă etc. Esențiale în contextul prezenței partidului unic sunt *intensitatea represiunii* şi *intensitatea ideologică*. Iată de ce regimurile totalitare sunt întotdeauna marcate de un partid unic. Pe când regimurile autoritare pot fi monopartidiste, fără de partide sau poate fi cazul sistemului cu partid hegemon.

---

[30] *În urma scrutinului pragul electoral l-au trecut următoarele formațiuni politice: PCRM – 40 mandate; CDM (PRCM / PPCD) – 26 mandate; Mişcarea social-politică Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă PMDP – 24 mandate; PFD – 11 mandate.*

[31] *Fisichella D. Ştiința politică. Probleme, concepte, teorii. – Chişinău, USM, 2000, p.207.*

Concepția de *hegemon* se aseamănă deseori cu cea de „democrație populară”. De exemplu, Republica Populară Chineză s-a definit în baza Constituției din 1954 drept un stat al democrației populare. Ea consimțea în unele cazuri, existența mai multor partide, fără însă a admite nici de iure, nici de facto, competiția, dar cu intenția de a colabora în vederea edificării socialismului.

Astfel, În China, în afară de Partidul Comunist Chinez, mai există 8 partide supranumite partide democratice. Acestea sunt: Comitetul Revoluționar al Guomindanului Chinez, Liga Democratică din China, Asociația pentru Construcția Democratică a Chinei, Societatea pentru Promovarea Democrației din China, Partidul Democratic al Țăranilor şi Muncitorilor din China, Partidul Zhi Gong din China, Societatea Jiu San, Liga pentru Autoguvernarea Democratică a Taiwanului. Majoritatea acestora s-au format şi s-au dezvoltat în timpul războiului de rezistență împotriva agresiunii japoneze şi al războiului de eliberare națională. Pe plan politic, partidele democratice sprijină conducerea P.C.Chinez, ceea ce este o opțiune istorică făcută de acestea pe parcursul cooperării îndelungate şi luptei comune cu P.C.Chinez. Partidele democratice se bucură de libertate politică, independență organizatorică şi o egalitate de statut juridic în limita prevederilor din Constituție. Politica fundamentală pentru cooperarea P.C.Chinez cu partidele democratice o constituie „coexistența pe termen lung, supravegherea reciprocă, deschiderea şi sinceritatea, împărtăşirea succeselor şi a eşecurilor”. Aceste partide democratice nu sunt partide nici de guvernământ, nici de opoziție, ci partide participante la gestionarea problemelor țării.

În prezent, în adunările reprezentanților poporului, comitetele Conferinței Consultative Politice Populare, organele guvernamentale şi departamentele economice, culturale, educaționale şi tehnico-ştiințifice de la diferite niveluri din întreaga țară, numeroşi membri ai partidelor democratice îndeplinesc funcții de conducere; de exemplu, actualii preşedinți ai comitetelor centrale ale celor 8 partide democratice îndeplinesc în mod separat funcțiile de vicepreşedinți ai Comitetului Permanent al Adunării Naționale a Reprezentanților Poporului şi de vicepreşedinți ai Conferinței Consultative Politice Populare din China. În acelaşi timp, numărul membrilor partidelor democratice a sporit în mare măsură; în toate provinciile, regiunile autonome, oraşele de subordonare directă față de guvernul central şi în toate oraşele mari şi mijlocii din țară au fost create organizații locale şi de bază ale partidelor democratice.

În altă ordine de idei, Sartori consideră, că nu toate partidele trebuie să fie incluse în sistemul de partide. Astfel, pentru depistarea acelor partide care formează sistemul de partide, el propune introducerea a două caracteristici calitative:

- ***„potențial de coalizare”***
- ***„potențialul amenințării”.***

Potențialul de coalizare al partidelor mici rezidă în faptul că, dacă partidul nu are nici o utilitate pentru majoritatea guvernamentală, el nu trebuie să fie inclus în sistem. Potențialul amenințării se referă la partidele opoziției permanente, excluse de către coaliția de guvernământ. Acestea trebuie să fie introduse în sistem în măsura în care ele obligă partidele de guvernământ să-şi perfecționeze strategiile de luptă.

C. Jean Blondel. Consideră că definirea sistemului politic trebuie să ia în calcul nu numai numărul de partide. Acesta este doar un element al definiției, ci şi ponderea relativă a fiecărui partid, caracteristicile anatomice ale partidului, cum ar fi: resursele, programele, structura, leadership-ul.[32] Totodată, observă că statele occidentale, democrațiile verificate istoric, cunosc patru tipuri de sisteme de partide (sistemele competitive):

- **bipartidismul perfect** *a l'anglaise*, în care două partide stăpânesc practic, viața politică, însă prin alternanță (principalele două partide obțin împreună peste 90% din sufragiile exprimate, iar diferența medie dintre ele nu este mai mare de 2-3 procente) [*SUA, Marea Britanie*];
- **bipartidismul imperfect** sau sistemul de două partide şi jumătate, în care cele două partide totalizează 75-80% din opțiunile electoratului, al treilea partid fiind mult mai slab decât primele două, dar care în unele țări poate să joace un rol important, aparent chiar decisiv; țările din această grupă par să constituie sisteme tripartide. J.Blondel numeşte această situație cu o sintagmă plastică, dar exactă: „două partide şi jumătate”. Francezii numesc „partid-balama” această jumătate de partid, care atunci când nu există o majoritate absolută a unuia din cele două partide principale, adesea decide prin alianța pe care o stabileşte, care partid va guverna;
- **multipartidismul cu partid dominant**, unde un partid obține la alegeri un procentaj considerabil din sufragii (peste 40% de regulă, dar trecând frecvent de 40) celelalte partide obținând restul împreună. [Danemarca, Suedia, Islanda cu social-democrații etc];
- **multipartidismul integral sau „pur”,** în care cele două partide mai importante nu obțin împreună decât jumătate din sufragii. [Finlanda, Elveția].

În altă ordine de idei, cercetătorul francez propune o clasificare a tipurilor de partide – *mari, mijlociii* şi *mici* - în democrațiile occidentale, care, după părerea autorului articolului propus, este relevantă şi pentru piața partidistă din Republica Moldova.

---

[32] *apud Voicu G. Pluripartidismul – o teorie a democrației. – Bucureşti, ALL, 1988, p.124*

Aşadar, Jean Blondel elaborează o concepție revelatoare privind „panorama ideologică a partidelor din democrațiile occidentale. Emergentă acestei panorame este „legenda" cu următorul conținut:

P: *partidul puternic* acumulează 40% din voturi.

M: *partid mijlociu* – peste 20% din voturi.

mM: *partid intermediar* între mijlociu şi mic – aproximativ 15% din voturi.

m: *partid mic* – sub 10% din voturi.

a: *alt partid mai mic.*

Astfel, bazându-ne pe rezultatele alegerilor parlamentare din martie 2005 desfăşurate pe teritoriul Republicii Moldova, putem obține următorul tablou partidist în optică blonedeliană:

Partidele şi blocurile electorale parlamentare au acumulat împreună 83,58% din sufragiul total. Restul – 16,42% din sufragiile exprimate le-au acumulat partidele şi blocurile electorale, care nu au reuşit să treacă pragul electoral de 6%.

Atestăm următoarea distribuție de voturi: Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM) – peste 716 mii alegători, 45,98%, respectiv, 56 de mandate; Partidul Popular Creştin Democrat (PPCD) – peste 141 mii de voturi, 9,07% din sufragii, 11 mandate. Blocul electoral „Moldova Democrată" (BMD) – peste 444 mii de alegători, 28,53% sufragii, 34 mandate. Prin urmare, se conturează toate premisele unui sistem multipartidist cu partid dominant, model abordat de J.Blondel. Partidul Comunist – partid dominant, care se distanțează deliberat de celelalte partide parlamentare. Este prezentă o marjă de popularitate de: 45,88% – 28,53% = 17,35%.

Abordată prin prisma concepției blondeliene, putem constata următoarea clasificare a partidelor parlamentare în Republica Moldova:

P: PCRM – *partid puternic* / peste 45% din voturi

M: BEMD - *partid mijlociu* / peste 28% din voturi; totodată ținând cont de destrămarea postelectorală a blocului, este logic să constatăm lipsa unui partid mijlociu sau a unui partid intermediar pe eşichierul politic moldovenesc; este vacuumul simțit pe segmentul centrului politic moldovenesc.[33]

m: PPCD – partid mic / peste 9% din voturi.

a: alte partide mici în Republica Moldova pot fi considerate acele formațiuni politice care nu au reuşit să treacă pragul electoral de 6%, dar au acumulat peste 2% din voturi. De exemplu, partidele extraparlamentare:

[33] *În urma conflictului de ordin intern din fostul Bloc electoral s-au desprins următoarele fracțiuni parlamentare: Partidul Democrat – 9 mandate, Partidul Social Liberal – 3 mandate, Partidul Democrației Sociale, constituit de D.Braghiş.*

Partidul Social-Democrat – 2,92%
Blocul electoral "Patria-Rodina" - 4,97%
Mişcarea social-politică republicană "Ravnopravie" - 2,83%.

În cele ce urmează vom încerca să evaluăm cu ajutorul tabelului de mai jos evoluţia şi tendinţele de constituire a sistemului partidist în Republica Moldova după alegerile parlamentare din 1994.

Evoluţia sistemului partidic în Moldova în perioada 1994-2005.

Parlamentara-1994. Prin prisma abordărilor politologului Giovani Sartori, în campania pentru alegerile parlamentare din 27 februarie 1994 din Republica Moldova se contura un sistem partidist atomizat – 15 partide şi mişcări social-politice au concurat pentru partajarea locurilor în forul legislativ. Mai mult, trei dintre cele patru fracţiuni parlamentare reprezentau blocuri electorale şi nu partide distincte sprijinite de un segment definit de simpatizanţi.

Peisajul partidist din forul reprezentativ marchează însă constituirea unui sistem cu partid *predominant*: PDAM depăşeşte cu 21 de puncte formaţiunea politică ce se plasează pe poziţia a doua – Partidul Socialist şi Mişcarea „Edinstvo". În consecinţă, agrarienii formează de sine stătător guvernul, condus de reprezentantul partidului A.Sangheli.

Parlamentara-1998. În alegerile ulterioare din 22 martie 1998 participă 15 concurenţi electorali, dintre care 9 reprezintă blocuri electorale. În societatea politică se prefigurează din nou fenomenul pluripartidismului atomizat. În urma scrutinului pragul electoral îl depăşesc însă doar 4 concurenţi electorali. În peisajul parlamentarist se conturează sistemul pluralist cu partid *dominant.* Rolul de partid dominant îi revine Partidului Comuniştilor din Republica Moldova, care devansează cu 10,6% principalul rival politic – Convenţia Democrată din Moldova. *„Dominanţii*" deţin 40 de mandate în legislativ, cea ce nu le permite «luxul» politic de a legitima un guvern fără de sprijinul altor forţe politice din legisativ, aşa cum s-a întâmplat în cazul agrarienilor, care au câştigat alegerile în 1994. Prin urmare, acest moment – capacitatea sau incapacitatea de a legitima de sine stătător cabinetul de miniştri reprezintă una din deosebirile esenţiale dintre partidul dominant şi partidul predominant. În consecinţă trei oponenţi ai stângii politice – formează aşa-numita Alianţă pentru Democraţie şi Reforme, care va vota şi primul guvern "algoritmic" în istoria democratice competitive autohtone (61 de mandate în legislativ contra 40 mandate comuniste).

La acea etapă, după G.Sartori, în forul reprezentativ se conturează un sistem al pluralismului moderat. Important că, crearea unui guvern de coaliţie

constituie una din trăsăturile distincte ale pluralismului moderat.[34] Forțele politice de pe eşichierul politic moldovenesc, prezente în forul legislativ, se poziționează pe axa „stânga şi centru-dreapta". Nu se manifestă aşa-numitul partid antisistem sau partid cu „ideologie străină". Chiar şi PPCD–ul cunoscut anterior ca fiind o formațiune politică ce contestă statalitatea Republicii Moldova, coalizându-se cu Partidul Renaşterii şi Concilierii, îşi mai temperează din opțiunile unioniste ca mai apoi să le omită şi din programul său politic.

Prin urmare, putem concluziona că, începând cu anul 1998, se produce o schimbare relevantă în cadrul sistemului partidist din Republica Moldova – de la sistemul cu partid predominant se trece la pluralismul moderat cu coaliție guvernatoare.

Parlamentara-2001. În urma scrutinului se constiuie un sistem pluralist cu partid predominant. Fenomen pe care îl menționăm, în deosebi, or, „partidul predominant; după cum am subliniat mai sus, se deosebeşte tranşant de partidul dominant, care este doar o formațiune politică ce se distanțează evident de toate celelalte. În noul for legislativ comuniştii dețin 71 de mandate, fapt ce le permite nu numai ca să legitimeze un cabinet de miniştri monocrom, dar şi să revizuiască Constituția, să voteze preşedintele Republicii Moldova fără de suportul politicc al altor formațiuni parlamentare. Distanța de pe axa ierarhică dintre PCRM şi cea de-a doua formațiune politică - „Alianța Braghiş" - fiind de aproape 37 de puncte (procente).

Parlamentara-2005. Favoritul alegerilor parlamentare din 2005 rămâne a fi Partidul Comuniştilor din Republica Moldova. Potențialul parlamentar al PCRM devine identic cu cel al Partidului Democrat Agrar după scrutinul din 1994 - 56 de mandate. Prin urmare, la această etapă a pluripartidismului autohton constatăm reconstituirea sistemului cu partid dominant. Partidul dominant - PCRM - devansând cu 17% cea de-a doua formațiune politică – Blocul Electoral „Moldova Democrată". Totuşi, această perioadă este marcată de un fenomen nou în contextul raportului dintre putere şi opoziție - apropierea fățişă (şi inexplicabilă pentru simpatizanții PPCD) dintre trivialii rivali politici - Partidul Comuniştilor şi Partidul Popular Creştin Democrat. Se produce o coalizare, o contopire a extremelor eşichierului politic. Acest fenomen politic ne îngăduie să lansăm o confirmare ipotetică despre deideologizarea sistemului politic şi partidist în Republica Moldova şi consolidarea formațiunilor politice în jurul ideii naționale majore - promovarea unei politi proeropene de către Chişinăul oficial. În acest context, vor remarca că procesul politic din Republica Moldova, în special, reformarea şi modernizarea instituțiilor politice şi a politicilor promovate de către acestrea, a condus la apariția unor schi-

[34] *Fisichella D. Ştiința politică. Probleme, concepte, teorii. – Chişinău, USM, 2000, p.205*

mbări de fond în relațiile dintre dreapta şi stânga politică moldoveneşti. În acest context devine explicit de ce favoriții forțelor politice din Occident au devenit comuniştii reformați şi ex-frontiştii, iar centrul politic din Moldova - tutelat de metropola rusă.

În concluzia acestui articol, autorul susține ideea care îşi face deja apariția în mediul ştiințific autohton privind fenomenul hegemoniei Partidului Comunştilor din Republica Moldova. Acesta se manifestă nu numai în cazul în care devansează considerabil celelalte formațiuni politice, dar şi dacă această poziție partidul în cauză şi-o menține după câteva scrutine consecutiv. Conform sondajelor realizate de Institutul de Politici Publice în perioada 25 martie - 8 aprilie, formațiunea cu cea mai mare încredere la electorat este PCRM - circa 48%, urmată de AMN - 17% PPCD, Partidul Democrat, PSL şi PSD cu câte aproximativ 12%. Dacă duminica viitoare ar avea loc alegeri pentru parlament, la scrutin ar participa 48%. Din totalul respondenților ar vota cu PCRM 34,4%, pentru PPCD - 3,9%, AMN - 3,2%, PD - 3%, celelalte formațiuni având sub 3%.[35] Prin urmare, favorit rămâne a fi Partidul Comuniştilor, care deza legislaturi consecutiv deține cele mai multe mandate, începând cu alegerile din 1998, 2001 şi cele din 2005 - 30,71 şi 56 mandate respectiv. Acest fenomen Sartori îl defineşte ca hegemonism. Hegemonismul comuniştilor devine omnipresent în Republica Moldova.

Bibliografie

Fisichella D. Ştiința politică, Probleme, concepte, teorii. - Chişinău, USM, 2000.

„Moldova Suverană”, 2006, 21 aprilie.

Мошняга В. Партийно-политическое развитие Республики Молдова (1990-2002): политологический анализ. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Partea XIX. – Chişinău, USM, 2002

Мошняга В. Выборы генерального примара Кишинэу в ходе местных (2003) выборов в Республике Молдова в контексте трансформации партийной системы. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Partea XXII. – Chişinău, USM, 2003.

Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдовы: трансформационный контекст. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica). Partea XXIII. – Chişinău, USM, 2003.

Perciun V. Interacțiunea dintre sistemul electoral şi sistemul de partide. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.2 (XXVIII), 2006. – Chişinău, USM, 2006.

---

[35] *«Moldova Suverană», 2006, 21 aprilie, p.3*

Saca V. Fenomenul transformaţiei partinice în societatea post-sovietică: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. - Chişinău, USM, 2003.
Voicu G. Pluripartidismul – o teorie a democraţiei. - Bucureşti, Editura ALL, 1998.
Vâlsan C. Politologie. - Bucureşti, Editura Economică, 1997.
Желтов В.В. Политология. – Ростов-на-Дону, «Феникс», 2004.

Prezentat la redacţie
la 23 iunie 2006

ANEXA.

Tabelul nr.1 Dinamica sistemului partidic în urma alegerilor parlamentare care au avut loc în Republica Moldova în perioada 1994-2005:

1994			**1998**			**2001**			**2005**		
13 concurenți			*15 concurenți*			*16 concurenți*			*11 concurenți*		
Partidele parlamentare											
%, mandat			***%, mandat***			***%, mandat***			***%, mandat***		
PDAM	43,18	56	PCRM	30,01	40	PCRM	50,07	71	PCRM	45,98	56
PS, „Edinstvo”	22,00	28	CDM	19,42	26	BEAB	13,36	21	BMD	28,53	34
BȚI	9,21	11	PMDP	18,16	24	PPCD	8,24	9	PPCD	9,07	11
FPCD	7,53	9	PFD	8,80	11						
Alte partide 15,54%			***Alte partide 18,25%***			***Alte partide 28,7%***			***Alte partide 16,42%***		

IMPACTUL RENOVĂRII VALORILOR IDEOLOGICE ÎN FORMAREA CONŞTIINȚEI CIVICE[36]

Rodica RUSU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Politologie şi Educație Civică,
Lector, magistru în ştiințe politice

The radical transformations in the Republic of Moldova and in all the countries of South-East Europe are associated not only with economical processes but are definitely determinated by the new models of paradigms in the way of restructuring the society in transition.

Political and moral values are in deep interference. The necessity to accommodation to the new geopolitical realities influenced the erosion of old and ideological values system; it imposed the agreement of new social roles and norms, values unknown for homo soveticus, it enlarged the normative, behavioral and ideological spectrum of paternalist consciences. The liberal-individual socio-economical model was acquainted as a solution to realize the personal interests, created new patterns of social and civilization identification, latest, the profound economic crisis attenuated this model.

Civic conscience require a mature civil society, include the consciousness of roles assumed from citizens, their responsibility and involvement in political and social live with according political behavior and political conscience. This type of conscience represents an imperative of social-historically created situations, a model of integration of citizen in political life and society. Political conscience of our society in order to their development requIre some indispensables conditions and especially, in the first place - the ideological pluralism. The lack and ignorance of orientation tendency to the democratic values of the future is conditioned from the specifically mentality of Republic of Moldova society in which cohabited the elements of totalitarianism and of democracy one. For Republic of Moldova the political civic conscience is in strongly dependence from establishment of civil society which represents an indispensable element of democracy.

---

[36] *Recenzent – doctor în ştiințe istorice, profesor Ion SANDU*

Transformările radicale care au loc în prezent nu doar în Republica Moldova, ci în toată Europa de Est sunt însoțite nu doar de procese economice, ci sunt determinate în mod decisiv de noi modele de paradigme în vederea structurării societății. Paradigma social-politică reprezintă un sistem întreg de valori, norme şi orientări care determină direcția dezvoltării social- istorice a societății. Unii politologi sunt de părerea că toate paradigmele pot fi clasificate în două mari varietăți – paradigma liberală şi paradigma social-democrată. Individualismul post-sovietic este calificat ca segment al societății cu un conținut neliberal şi chiar asocial, deoarece libertatea în stil postsovietic se referă doar la individ în parte fără a implica o relație socială normativ-coerentă. Spre deosebire de această situație, în occident libertatea este conştientizată ca valoare a liberalismului, dar şi ca principiu de organizare a ordinii sociale în care individului îi revin anumite obligații față de societate şi alți indivizi.

Observăm trei metode de propagare, evaluare a ideologiilor. În primul rînd are loc reproducerea ideologiilor tradiționale ale societății (comunistă, naționalistă) care au şi unele avantaje, o bază socială determinată deja şi utilizează efectele ştiinței istorice. A doua variantă vizează noile ideologii politice care apar în societate în urma sintetizării curentelor tradiționale sau sub presiunea ideilor şi valorilor actuale la moment; în al treilea rînd este vorba despre construcțiile ideologice elaborate de tehnologii politice care includ fluctuații sociale sub formă de cerere şi se adresează puterii în probleme concrete utilizînd semantica ideologică şi îndeplinind funcția de manipulare. Tranzitologii susțin că înainte de perioada de adaptare la noul sistem de valori, e necesară etapa de conflict între valori şi ideologii[37].

În perioada ce a urmat imediat după implozia URSS, se vorbea despre liberalizarea valorilor, de rînd cu liberalizarea economică. Totuşi este necesară o perioadă mai îndelungată de timp pentru a conştientiza valorile liberale, deoarece o conştiință îndoctrinată nu se poate modifica într-un timp scurt. O problemă esențială în acest context o constituie modul, în ce fel de coraport este principiul libertății realizat ca activitate socială şi statul ca mediu de concentrare a acestei activități. Soluție ar fi existența unor garanții reale de asigurare a libertății (proprietate, eficacitate economică, nivelul necesar al bunăstării) şi perceperea unui subnivel social care ar garanta independența personalității față de stat şi dezvoltarea libertății individuale (o societate civilă matură, statul de drept, mecanism constituțional de apărare a drepturilor cetățenilor). Modernizarea societății ține de însuşirea anumitor condiții care urmăresc adaptarea conştiinței de masă la instituțiile politice contemporane şi a valorilor. Acest proces în societatea postcomunistă are loc permanent cu identificarea

---

[37] *Соловьев А. Политическая идеология в российском транзите: возможности и пределы влияния. // Власть, 2001, №8, с.14.*

sau racordarea valorilor cu cele occidentale, procesele de democratizare fiind comparate cu cele ce au avut loc în occident.

Dacă în 1998 52 la sută din respondenți au indicat că doresc să rămînă în Comunitatea Statelor Independente (CSI), în 2001 coraportul de forțe s-a modificat, majoritatea, 51 procente pledînd pentru Uniunea Europeană, fapt confirmat şi în 2005 - 64,3 procente conform Barometrului de Opinie Publică din decembrie 2005[38]. Astfel, în ce priveşte opțiunea de integrare internațională a Republicii Moldova s-a produs schimbarea paradigmei în mentalitatea cetățenilor la nivelul conştiinței de masă care parcurge calea reorientării de la relațiile economice de cooperare în cadrul CSI la integrarea în UE (Uniunea Europeană). Acest fapt îşi are explicația probabil în nivelul scăzut de trai al populației şi pierderea încrederii în posibilitatea colaborării cu CSI, condițiile şi costurile integrării nefiind pe deplin conştientizate şi raționalizate de către cetățenii republicii, mai degrabă acesta e un „strigăt de ajutor", exprimarea unei speranțe de a depăşi starea de criză şi de sărăcie[39]. La întrebarea „Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum (vi s-ar cere să votați) cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană dvs. ați vota *pentru* sau *contra*?"aş vota pentru au răspuns 64,3% deoarece 65,0% consideră că în acest caz viața lor se va îmbunătăți[40].

Pe de altă parte, în Barometrul Opiniei Publice din noiembrie 2004 demonstrează că 86,3% din respondenți sînt de părerea că Preşedintele țării trebuie să fie ales prin vot direct de către electorat, ceea ce reprezintă un factor al democratizării, al conştientizării necesității implicării cetățenilor în evenimente politice majore[41].

Dacă e să ne referim la valorile naționaliste sau de identificare atunci observăm că dacă în 2003 de calitatea de cetățean al Republicii Moldova erau foarte mîndri 20% şi mîndri 49%, atunci acest procentaj se menține şi în sondajele următoare. Analizînd datele Etnobarometru-Republica Moldova realizat în octombrie 2005 observăm că populația se identifică mai degrabă drept europeni 3-10% decît est-european 0-1%; are loc o identificare mai profundă drept cetățean al Republicii Moldova decît locuitor al CSI[42]. Datele sunt expuse în anexă, tabelul nr.1.

Relațiile valorilor occidentale şi instituțiilor (libertate, democrație, economie de piață, drepturile omului, pluripartidism, alegeri libere) determină

---

[38] *Barometrul de Opinie Publică din decembrie 2005 realizat de CBS AXA, p.6.*

[39] *Belostecinic A. Analiza Barometrului de Opinie Publică 1998, 2000, 2001 „Barometrul Opiniei Publice din Moldova" Studiu elaborat în cadrul Programului „Barometrul Opiniei Publice din Moldova al Institutului de Politici Publice". // www.ipp.md/publications/GAlla.pdf.*

[40] *Barometrul de Opinie Publică din decembrie 2005 realizat de CBS AXA, p.63.*

[41] *Barometrul Opiniei Publice din noiembrie 2004 realizat de IMAS, p.67.*

[42] *Etnobarometru - Republica Moldova octombrie 2005 realizat de IMAS.*

delimitarea valorilor politico-ideologice principale în societate şi influenţa configuraţiei forţelor politice. Referitor la valorile economice, economia de piaţă este acceptată de majoritatea populaţiei[43]. Cu toate acestea atitudinea dominantă faţă de privatizare este negativă aceasta fiind considerată a fi un mijloc de redistribuire a proprietăţii în favoarea celor cu funcţii sau relaţii, privatizarea necontribuind la îmbunătăţirea nivelului de trai al populaţiei.

În ce priveşte funcţionarea democraţiei, la întrebarea „Ce ar trebui întreprins pentru a îmbunătăţi situaţia social-economică din ţara noastră?” 41% din cei chestionaţi consideră că trebuie îmbunătăţit mecanismul de realizare a legilor, 27% susţin creşterea rolului statului în dirijarea economiei, 33% sînt de părerea că ar trebui dezvoltate întreprinderile industriale, astfel, menţionăm că se optează în favoarea social-democraţiei[44]. Deoarece odată îmbunătăţit mecanismul de realizare a legilor va fi ordine, legea fiind un component esenţial al societăţii civile occidentale şi a culturii civice. Conştientizarea importanţei legilor este un indice primordial în stabilirea statului de drept.

Referitor la protecţia drepturilor omului, care reprezintă un indice extrem de important în cadrul democratic, activează multe organizaţii nonguvernamentale în această direcţie, se iniţiază campanii publicitare de informare a populaţiei. Faptul că în 2005 la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului au fost soluţionate 22 de cazuri din Republica Moldova (fiind depuse încă 217 cereri) denotă faptul că sistemul judiciar naţional prezintă unele carenţe, dar şi faptul că cetăţenii au început să-şi conştietizeze drepturile şi libertăţile de care dispun. Pe de altă parte, marea majoritate a populaţiei deşi le sînt încălcate drepturile, nu întreprind nici un fel de măsuri, nu le cunosc suficient; la întrebarea „Dvs. aţi participat la vreo acţiune de protest (greve, demonstraţii, pichetare, reclamaţii, greva foamei, blocarea unor drumuri) după 2001?” conform datelor Barometrelor de Opinie Publică din 2003, 2004, 2005 răspunsul „nu” prevalează între 80-90 procente.

Dificultăţile legate de asimilarea ori renovarea valorilor şi a practicii democratice sînt susţinute de incapacitatea elitelor (vechilor elite politice) de a asigura dezvoltarea continuă a instituţiilor democratice. Acest proces s-a limitat la introducerea eligibilităţii organelor puterii, libertăţilor democratice, legitimarea pluralismului politic şi ideologic.

Idealul democratic este asociat cu libertatea, iar pe de altă parte şi cu garantarea asigurării protecţiei sociale, a nivelului de trai, statutul profesional, a pensionarilor, asigurări în medicină, educaţie şi învăţămînt. Aceste garanţii în trecut erau susţinute de statul socialist, în prezent nostalgia unora după acele

---

[43] *64% din respondenţi susţin funcţionarea acesteia conform Barometrului Opiniei Publice din 2001 (Barometrul Opiniei Publice din februarie 2005 realizat de IMAS, p.20)*

[44] *Barometrul Opiniei Publice din februarie 2005 realizat de IMAS, p.86.*

timpuri trezesc suspiciuni în încrederea în idealul democratic. Din acest motiv, modelele occidentale în care funcționează un sistem bine organizat din punctul de vedere al asigurărilor sociale este un sistem atractiv, populația orientîndu-se spre valori social-democratice.

Un moment esențial în propagarea valorilor democratice general-umane revine rolului elitei intelectuale, culturale. Din păcate, la acest capitol situația este foarte precară: o parte din elita culturală care a participat şi influențat evenimentele cruciale de la începutul anilor ′90 s-a retras în Rusia (I.Druță, E. Doga etc.), o altă parte în România (G.Vieru, L.Lari etc.), iar cei rămaşi sînt atraşi în politică, mai ales în campaniile electorale. În aceste condiții criza valorică poate fi percepută prin lipsa unor valori general-umane care ar combina interesele societății în ansamblu, prin urmare este vorba de aceeaşi idee integrativă la baza căreia ar fi anume aceste interese. Momentele date pot fi depăşite printr-o resocializare, însuşirea noilor valori, procese care țin de mentalitate. Astfel, după cum susțin P.Fruntaşu şi Gh.Rusnac cultura politică în societatea moldovenească se caracterizează prin lipsa unui acord între purtătorii diferitelor subculturi în ce priveşte valorile fundamentale, idealurile şi scopurile urmărite, structura şi regimul politic existent în societate, prin lipsa încrederii între grupuri şi categorii sociale, între elite şi mase, particularitate care reflectă diverse stări evidente de conflict[45].

Conştiința politică în anii ′90 a fost influențată de elemente concurențiale atît ale ideologiei marxist-leniniste cît şi neoliberale, naționaliste. Nici una din aceste ideologii nu a reuşit să devină dominantă în conştiința de masă şi să atragă cît mai mulți aderenți. Schimbări majore în conştiința maselor au avut în ultimii zece ani, remarcîndu-se următoarele momente:

1. Diminuarea încrederii față de valorile şi normele democratice. Aceste valori nu au fost consolidate, iar cele comuniste nu şi-au pierdut din actualitate. Una din cauzele decepționării populației față de valorile democratice este faptul că forțele democratice au legat însuşirea valorilor democratice în mod obligatoriu de dezvoltarea funcțională a economiei de piață. Prin urmare crearea economiei de piață ar fi consolidat poziția valorilor democratice în conştiința maselor şi ar fi conferit puterii politice legitimitatea necesară. Problemele legate de stabilirea economiei de piață a determinat şi neîncrederea față de valorile promovare de democrați.

2. Consolidarea valorilor şi obiectivelor autoritare. În perioada cînd reformele democratice nu duc la rezultatele scontate, creşte numărul adepților unui regim „de mînă forte”. Sub această formă se subînțelege nu un regim autoritar conform criteriilor politologice, care presupune dictatura politică de

---

[45] *Fruntaşu P., Rusnac Gh. Republica Moldova pe calea democratizării. - Chişinău, CE USM, 1999, p.76.*

dragul asigurării libertății economice, ci o reglementare economică şi apărarea individului de samavolnicie şi fărădelege cu păstrarea libertăților politice.

Dacă de regulă, cultura şi conştiința politică întruneşte un grad superior de sistematizare şi raționalitate, cultura civică nu este altceva decît o cultură socială proprie cetățenilor (de la lat. civis - cetățean, civitas - societate), sesizabilă prin atitudini şi comportamente în procesul abordării şi rezolvării problemelor cotidiene ale colectivității, ale societății în general. Cultura civică se exteriorizează printr-un ansamblu de cunoştințe, percepții şi mentalități despre drepturi şi îndatorii, despre normele de comportare, despre mecanismele de luare a deciziilor, despre relațiile dintre conducători şi guvernați. Nivelul acestei culturi se măsoară printr-o competență politică subiectivă, prin modul de percepere a posibilităților proprii de acțiune socială, prin modul personal de apreciere a fenomenelor politice, prin gradul de angajare conştientă în viața social-politică. Tradiția, practicile zilnice, gradul de difuzare a culturii politice contribuie la afirmarea şi dinamizarea culturii civice.

După G.Almond şi S.Verba, democrația pare a fi cea mai stabilă în societățile în care cultura politică participativă este echilibrată de supraviețuirea culturii dependente şi de elementele culturii politice parohiale. Aceasta este cultura civică, o cultură „nici tradițională, nici modernă, ci împărtăşindu-se din amîndouă, o cultură pluralistă bazată pe comunicare şi persuasiune, o cultură a consensului şi diversității, o cultură care permite schimbare, moderînd-o însă[46].

Conştiința civică, în prezent, se formează în urma crizei conştiinței politice, în special de masă, care se prezintă în etapa de tranziție ca fiind amorfă, eclectică, instabilă şi cu un grad anumit de „dezintegrare internă”. O altă caracteristică a acesteia este pendularea între două sisteme opuse din punct de vedere axiologic: autoritar şi democratic; de aici putem afirma de un aşa tip „hibrid” de conştiință politică de masă autoritar-democratică. Anume conştiința civică, în aceste condiții vine să se afirme ca o soluție a acestei stabilități şi ca o premisă în stabilirea unei ordini democratice.

Conştiința civică este influențată şi de sursele de informare în masă (mass-media), care reprezintă un mijloc de implementare a valorilor societății civile. Pe cînd în plan ideologic, spre deosebire de democrațiile occidentale, unde deideologizarea spațiului politic şi creşterea rolului cercurilor conducătoare semnifică perfecționarea relațiilor informaționale cu populația, atunci în sistemele politice posttotalitare creşterea rolului elitei politice împiedică creєterea autoconştiinței şi independenței politice (în particular) a populației şi presupune intensificarea funcțiilor de control a puterii în societatea civilă.

[46] *Almond G., Verba S. Cultura civică. Atitudini politice şi democratice în cinci națiuni. – Bucureşti, Du Style, 1996, p.37*

Conştiinţa civică a societăţii noastre necesită unele condiţii indispensabile pentru a se forma şi dezvolta şi anume pluralismul ideologic. În Republica Moldova mecanismul de reglementare a vieţii democratice, o conştiinţă civică activă şi afirmarea unui pluralism ideologic se află la etapa incipientă fiind intr-o oarecare măsură influenţat de factori atît de ordin obiectiv cît şi subiectiv. Renovarea valorilor ideologice se poate afirma doar în situaţia unei conştiinţe politice civice şi a unui pluralism ideologic existente în societate.

Lipsa tendinţei de orientare spre valorile democratice ale viitorului este condiţionată de mentalitatea specifică a societăţii moldoveneşti în care regăsim atît elemente ale totalitarismului, ale democraţiei şi ale autoritarismului. Acest fapt are loc deoarece subiecţii tranziţiei sînt disponibili renovării democratice a societăţii, dar concomitent împărtăşesc multe din stereotipuri ale vremurilor de odinioară[47]. Această idee este susţinută şi de I.Drăgan care afirmă că oamenii redescoperă realitatea alegerilor libere şi a votului autonom: ei intră în jocul politic democratic, purtînd în bagajul lor mental sindromul inculturii politice întreţinute de regimul comunist şi stereotipurile de gîndire şi comportament formate într-o perioadă îndelungată de timp[48].

Unul dintre cele mai frapante fenomene ale modernizării este, într-adevăr, conştiinţa sporită, coerenţa, organizarea şi acţiunea care se produc în rîndul multor forţe sociale care au existat la un nivel mult mai scăzut al identităţii conştient şi al organizării în societăţile tradiţionale[49].

Pentru Republica Moldova, formarea conştiinţei civice se află într-o dependenţă strictă de construirea societăţii civile, care reprezintă un element indispensabil al democraţiei. Ideea de societate civilă animată actualmente este proiectată pe un sol societal arid, care, practic, nu a cunoscut tentative clare şi suficiente de articulare a potenţialului de creaţie socială a cetăţeanului[50]. La noi societatea civilă este extrem de politizată, iar pendularea organismelor societăţii civile între politic şi apolitic influenţează crearea unei imagini clare şi delimitarea scopurilor. Totodată în interiorul unor componente ale societăţii civile moldoveneşti se simte o tentă de intoleranţă, negativism, se cultivă un spirit al autovictimizării din nevoia de a fi, din principiu, în opoziţie cu puterea - ceea ce reprezintă o denaturare a esenţei şi scopului societăţii civile[51].

---

[47] *Saca V. Interese politice şi relaţii politice. Dimensiuni tranzitorii. - Chişinău, CE USM, 2001, p.55.*

[48] *Drăgan I., Beciu C., Dragomirescu I., et. Construcţia simbolică a cîmpului electoral. – Iaşi, Polirom, 1998, p.300.*

[49] *Huntington S. Ordinea politică a societăţilor în schimbare. - Iaşi, Polirom, 1999, p.41.*

[50] *Marin C. Societatea civilă: între mit politic şi pledoarie socială. – Chişinău, Epigraf, 2002, p.79.*

[51] *Sandu I., Colaţchi A. Politologie. Introducere în studiul teoriei politice. - Chişinău, 2002, p.136.*

Printre cauzele slăbiciunii societăţii civile moldoveneşti se numără:

- fenomenul emigrării economice, părăsirea ţării de către aproximativ 1/4 din numărul total al cetăţenilor apţi de muncă, ponderea esenţială revenind-ui cenivelul scăzut de trai şi instruiţi – tinerilor şi celor de vîrstă medie;
- nivelul scăzut de trai nu permite majorităţii active a cetăţenilor rămaşi în ţară să dedice destul timp şi efort pentru a-şi rezolva unele probleme şi a-şi apăra interesele prin asociaţii civice de profil;
- lipseşte cultura civică bazată pe tradiţii;
- incapacitatea elitelor politice de a identifica puncte de reper şi un vector mobilizator de dezvoltare (elitele moldoveneşti rămîn în permanentă căutare a ideii integratoare pentru Republica Moldova) de aici şi alţi factori descurajatori pentru realizarea iniţiativelor cetăţeneşti[52].

Un alt aspect al conştiinţei politice în schimbare este intensificarea preferinţelor, opţiunilor pragmatice şi utilitar-mercantile. Alegătorii încep să conştientizeze importanţa votului util, cînd persoana votează în pofida preferinţelor sale valorice sau a simpatiilor pentru candidatul care are mai multe şanse să obţină victoria la alegeri. Să depisteze fenomenul de manipulare în perioada preelectorală, în ciuda faptului că numărul celor care se interesează de politică este relativ mic (doar 6,8% din respondenţi sînt interesaţi de politică în mare măsură, iar 18,3% - în mare măsură[53]). S-a observat că nici manipulările informaţionale, nici sumele mari de bani utilizate în aceste campanii de unii candidaţi (exemplul alegerilor locale din decembrie 2005 din municipiul Chişinău) nici reclama politică, mass-media nu este destul de eficientă în perioada preelectorală. Societatea este mult mai cointeresată în soluţionarea problemelor economice decît în cele de ordin politic, astfel, conform sondajelor, populaţia este mult mai îngrijorată de sărăcie – 61% din cei chestionaţi, decît de relaţiile interetnice - 4%, un război în zonă - 6%, sau instaurarea unei dictaturi - 5%.

Lipsa interesului faţă de politică şi a cunoştinţelor politice necesare s-a manifestat şi în cazul cînd în cadrul Barometrului de Opinie Publică din aprilie 2003 la întrebarea „Consideraţi acceptabilă pentru dvs. transformarea Republicii Moldova într-un stat federativ?” 45 procente din intervievaţi au răspuns “nu ştiu / nu răspund”, 11 la sută afirmînd că „nu mă priveşte”; iar la întrebarea „Ce înţelegeţi dvs. prin stat federativ” 61 procente au răspuns “nu ştiu / nu răspund”[54].

Dacă ne referim la societatea noastră, e de constatat că nivelul cunoştinţelor politice a scăzut. Deşi o anumită parte a cetăţenilor, neavînd cunoştinţe

---

[52] *Societatea civilă moldovenească 19 mai 2004 - www.e-democracy/comments.*
[53] *Barometrul de Opinie Publică din decembrie 2005 realizat de CBS AXA, p.34.*
[54] *Barometrul Opiniei Publice din aprilie 2003 realizat de IMAS, p.68-71.*

în sfera ştiinţelor politice, manifestă totuşi interes faţă de evenimentele politice, cerinţele şi interesele lor nu sînt luate în consideraţie de către structurile puterii şi în acest mod oamenii devin pasivi, demonstrînd alienare şi apatie politică. Atît ideologia politică cît şi cultura politică au o anumită poziţie faţă de multe probleme, stabilesc conexiuni logice între idei, implică un ansamblu de percepte morale.

Colapsul URSS şi a grandioasei ideologii comuniste cu statut de ideologie statală a generat diminuarea unei valori ca patriotismul asociat în trecut cu dictatura de stat. În conştiinţa politică de tranziţie se încearcă îmbinarea ideii patriotismului şi statalităţii cu ideea libertăţii individuale şi cetăţeniei. La prima etapă a regimului posttotalitar, în Republica Moldova doar o mică parte a populaţiei manifestă interes faţă de evenimentele politice şi este încadrată activ în transformările social-politice şi economice. Acest fapt demonstrează că în conştiinţa lor politică au loc schimbări radicale; se formează o nouă viziune vizavi de esenţa şi perspectiva dezvoltării societăţii.

Bibliografie

Almond G., Verba S. Cultura civică. Atitudini politice şi democratice în cinci naţiuni. - Du Style, Bucureşti, 1996.

Barometrul de Opinie Publică din decembrie 2005 realizat de CBS AXA

Barometrul Opiniei Publice din aprilie 2003, noiembrie 2004, februarie 2005 realizat de IMAS

Belostecinic A. Analiza Barometrului de Opinie Publică 1998, 2000, 2001 „Barometrul Opiniei Publice din Moldova” Studiu elaborat în cadrul Programului „Barometrul Opiniei Publice din Moldova al Institutului de Politici Publice”. // www.ipp.md/publications/GAlla.pdf.

Drăgan I., Beciu C., Dragomirescu I., et. Construcţia simbolică a cîmpului electoral. – Iaşi, Polirom, 1998.

Etnobarometru - Republica Moldova. Octombrie 2005. realizat de IMAS.

Fruntaşu P., Rusnac Gh. Republica Moldova pe calea democratizării. – Chişinău, CE USM, 1999.

Huntington S. Ordinea politică a societăţilor în schimbare. - Iaşi, Polirom, 1999.

Marin C. Societatea civilă: între mit politic şi pledoarie socială. – Chişinău, Epigraf, 2002.

Societatea civilă moldovenească 19 mai 2004 www.e-democracy/comments.

Prezentat la redacţie
La 27 iunie 2006

ANEXA.

Tabelul nr.1. „Din expresiile următoare care sunt acelea care descriu cel mai bine identitatea dvs.? Mă consider în primul rînd...”

Identitate	*Moldoveni / Români*	*Rusi*	*Ucraineni*	*Găgăuzi*	*Bulgari*
Moldovean/Rus/Ucrainean/ Găgăuz/Bulgar	81%	58%	71%	81%	79%
Român	14%	-	-	-	-
Locuitor al acestei localități	32%	36%	42%	43%	34%
Cetățean al Republicii Moldova	57%	68%	64%	46%	55%
Locuitor al CSI	3%	12%	12%	14%	15%
European	6%	7%	3%	6%	10%
Est european	0%	1%	0%	1%	0%
NS/NR	7%	18%	8%	9%	7%

Sursa: Etnobarometru - *Republica Moldova octombrie 2005 realizat de IMAS.*

SPECIFICUL CONFLICTELOR VALORICE ŞI CONFLICTELOR DE INTERESE ÎN REPUBLICA MOLDOVA[55]

Victor SACA
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Politologie şi Educație Civică
Doctor habilitat în ştiințe politice,
profesor

Artur TARASOV
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Politologie şi Educație Civică
Magistru în ştiințe politice

The period of transition always brings the growth of instability: society becomes more vulnerable, new social groups emerge, old ones disappear. All the existing contradictions, which were previously suppressed by the totalitarian state, now transform into a sharp conflicts of identity, interests or values.

This article is an analysis of the Conflict of interests and the Conflict of values in Moldova during the perod of democratic transition. The Conflict of interests has in Moldova distorted forms, because even interests are not fully developed and articulated and have sometimes simply utilitarian character. The moldavian political parties as main opponents in this type of conflicts are also analysed. The Conflict of values in our country is characterised by the contradiction and inconsistency in the population mentality, by amalgamation of the old values, beliefs, types of political behaviour and the new ones. This fact leads to a paradoxical co-existence of democratic institutions and totalitarian values, e.g. paternalism. The influence of the external factors and the Transnistrian problem over the conflicts in Moldova is also examined. The authors conclude that the only way to unificate the divided moldavian soci-

[55] *Recenzent – doctor în ştiințe filosofice, conferențiar Claudia ZAVTUR*

ety is to elaborate the national idea, acceptable for the most part of the population.

Păşind pe calea dezvoltării independente, la începutul anilor '90, Republica Moldova purcede la crearea fundamentului politic şi juridic a unui stat democratic de drept. Perioada de tranziție spre democrație şi, respectiv, a transformărilor sistemice, se caracterizează prin criza economică, tensiunea şi mobilitatea socială relativ înaltă, prin inflația în creştere şi agravarea problemei locative, prin apariția oamenilor bogați şi a şomerilor, toate acestea conducând la o sporire evidentă a divergențelor. Schimbările cantitative şi calitative ce se petrec în societatea tranzițională pun fireşte întrebarea despre locul şi rolul a diferitor strate în structura socială, despre legătura lor cu puterea. O parte semnificativă a cetățenilor îşi schimbă forțat rolul şi statutul său social, apar noi grupuri sociale şi dispar cele vechi, societatea devine mai deschisă dar, totuşi, nu devine şi *meritocratică.* Elita acesteia nu se formează din cei mai destoinici şi mai pregătiți (teoretic şi practic) indivizi[56].

O consecință logică a căderii nivelului de trai este marginalizarea în masă a populației, adică pierderea statului ei social. Sărăcia unei imense părți a populației influențează negativ asupra tuturor proceselor sociale. În aceste condiții satisfacerea cerințelor unor grupuri sociale este posibilă în cele mai dese cazuri prin redistribuirea resurselor materiale din contul altor pături ale populației.

Care sunt cauzele dificultăților pe care Republica Moldova le întîmpină în calea democratizării?

În primul rînd, practica social-politică a țărilor de tipul Moldovei ne demonstrează, că aici însăşi *scopurile* politice, inclusiv cele strategice, nu sunt lipsite de incertitudine în formulare şi de element nereal în realizare. Termenii de realizare a acestor scopuri deseori nu corespund posibilităților obiective şi subiective ale țării, nu țin cont de interesele vitale ale maselor largi şi de raportul de forțe din societate.

În al doilea rînd, *mijloacele* de atingere a scopurilor democratizării sunt în mare parte antipopulare şi antiumane, iar protecția socială a populației – neefectivă. Aceasta duce la devalorizarea scopurilor şi în cele din urmă la acutizarea conflictelor sociale[57].

Complexitatea situației social-politice din Moldova constă de asemenea în faptul, că experiența politică anterioară de aici nu permitea

---

[56] *A se vedea: Zavtur C., Turco T. Conflictul ca relație socială şi ca proces. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XI. - Chişinău, 1999, p.214.*

[57] *A se vedea: Saca V. Interese politice şi relații politice dimensiuni tranzitorii. – Chişinău, 2001, p.119-120.*

acumularea unei culturi a conflictului, acesta din urma nefiind legitimizat, întrucât în societatea totalitară exista doar un singur centru al puterii - statul; el nu avea şi nu permitea grupuri cu care să concureze. Dacă în societatea pluralistă conflictul este de obicei un eveniment obişnuit, atunci în regimurile totalitare el e considerat un fenomen dăunător, periculos, legat de lupta ambițiilor de grup. De aceea, acutizarea bruscă a conflictelor odată cu începutul democratizării ia şi putera, şi conştiința publică prin surprindere.

În Republica Moldova conflictul de interese se prezintă în forme destul de originale şi netipice, deoarece însăşi interesele socio-politice se află deocamdată în proces de alcătuire. În condițiile de polarizare radicală a populației, de creştere a pluralismului şi concurenței politice, este problematică, aproape imposibilă integrarea intereselor individualizate ale diferitor pături sociale. Societatea duce lipsa unei axe unificatorii, unei surse organizatorice. Astăzi e devreme să vorbim despre o structurare clară a diferitor forțe sociale. Spre deosebire de comunitățile din Occident, care nu au cunoscut experiența comunistă, la noi de multe ori grupurile actuale în constituire, care se dau drept reprezentative din punct de vedere social, în realitate ascund intenții cu un spectru divers: de la destabilizări sociale, răsturnări la vîrful piramidei până la violență şi intoleranță cu caracter ideologic, confesional, şovin sau naționalist. La fel, acțiunile care se întreprind de diferite grupuri de cele mai dese ori nu sunt definitivate, asemânându-se mai mult cu o masă, a cărei acțiuni sunt inconştiente[58]. Reprezentarea reală a forțelor sociale şi a intereselor în sistemul politic apare numai atunci, cînd se stabilesc temeliile câtuşi de puțin durabile ale existenței acestor forțe.

Totodată, situațiile conflictuale declanşate nu numai că duc la schimbarea *stării* existente, dar suferă modificări şi *rezultatele* spre care au râvnit grupurile implicate. Pentru că între timp schimbările care trebuiau întreprinse au luat o cu totul altă turnură, neprevăzută inițial, în multe cazuri inversând interesele grupurilor respective. Situații care, dacă la început cereau deblocarea comunicațională, pe parcurs sunt deja în postură de generatoare de blocaje: de la dificultăți la capitolul soluționării pînă la divergențe frecvente dintre grupurile sociale, cu condiția că ele sunt cât de cât conturate în viața socială şi nu doar mase întregi de oameni cu interese deseori polare şi dificil de împăcat[59].

Subiectul principal al conflictului de interese, puntea ce leagă puterea şi societatea civilă, este de obicei partidul. Marea majoritate a parti-

---

[58] *A se vedea: Pascaru A. Societatea între conciliere şi conflict: cazul Republicii Moldova. - Chişinău, 2000, p.49.*

[59] *Ibidem, p.43.*

delor moldoveneşti nu sunt constituite pe interesul şi iniţiativa cetăţenilor. Totodată, unele formaţiuni politice şi liderii acestora provin, direct sau indirect, din fosta elită comunistă (nomenclaturistă), fapt ce influenţează mult asupra funcţionalităţii şi orientărilor lor politice[60]. Partidele în Moldova sunt mai curând "clientele", care exprimă ambiţiile particulare a liderilor săi. De aici şi urmărim multiple coaliţii şi scindări, lipsa susţinerii în mase, concentrarea în jurul mass-mediilor. Probabil, nu întîmplător, în spaţiul politic al societăţii noastre se observă nu puţine partide care se autoidentifică ca centriste. Contradicţii şi disfuncţionalităţi între doctrina acceptată şi strategia propusă, între scopurile declarate şi interesele urmărite, între programul economico-social adoptat şi alianţele politice formate sunt caracteristicile principale pentru centriştii moldoveni[61].

E bine ştiut că garantul stabilităţii societăţii şi sistemului politic se impune existenţa stratului larg instituţionalizat de pături mijlocii, sau a *clasei de mijloc*. Aceasta serveşte drept sprijin pentru cursul politic centrist, îndepărtat de "extreme". Atîta timp cât în Moldova nu există clasa de mijloc - nu există şi baza socială a centrismului. Totuşi, multe partide includ în programele lor un amalgam de idei şi teze ce exprimă diverse doctrine politice. Prin aceasta ele încearcă să promoveze deziderate programatice populiste, având în vedere mentalitatea alegătorului contemporan care tinde spre ceva nou, neobişnuit, dar se teme să se dezică de trecutul pe care îl înţelege şi în care i-a fost dat să trăiască. Ca rezultat se formează un amestec contradictoriu de idei liberal-totalitare, paradoxal ca formă şi conţinut.

Nu întâmplător, analiştii actuali au format rezerve faţă de aplicabilitatea examinării spectrului politic al ţărilor posttotalitare prin axa "stânga - centru - dreapta". Luând în consideraţie schimbările din ultimii ani ale vieţii naţional-politice, devine actuală analiza spectrului politic prin prisma unor asemenea caracteristici ale subiecţilor politici, cum este opoziţia dintre reformism şi antireformism, radicalism şi conservatism, autoritarism şi democratism etc[62].

Comun pentru forţele politice moldoveneşti, chiar şi pentru cele considerate de centru, moderate este tendinţa lor de a domina, a pretinde la priorităţi şi liderism în formarea şi activitatea blocurilor politice, de a se crede pe sine drept unica forţă reală a dreptei, centrului sau a stîngii

---

[60] *A se vedea: Fruntaşu P., Rusnac Gh. Republica Moldova pe calea democratizării. – Chişinău, 1999, p.64.*
[61] *idem*
[62] *Ibidem, p.68.*

politice[63]. Totalitarismul - cu organizarea sa monopartidistă – s-a prăbuşit, însă consecinţele istoriei totalitare îşi lasă amprenta şi asupra procesului de constituire a pluripartidismului.

Divergenţele între părţile conflictuale capătă în Moldova caracter structural, în sens că conflictul are tendinţa ireversibilă de schimbare a structurii interioare şi a funcţiilor participanţilor la conflict, de schimbare a statutului lor. De aici şi se produce o degajare puternică a energiei de conflict în societate, o creştere permanentă a tensiunii relaţiilor sociale şi politice. Aceasta a dus la scindarea din cauze politice a organizaţiilor nepolitice, civile: Uniunii scriitorilor, Uniunii jurnaliştilor sau Confederaţiei Sindicatelor din Moldova.

Comunitatea moldovenească - ca şi multe din comunităţile posttotalitare care au purces la formarea unui mediu comunitar civilizat – s-a împotmolit în interminabilele jocuri politice de culise. Prin intermediul lor se sustrage încontinuu atenţia opiniei publice de la soluţionarea celor mai stringente probleme cu caracter economic şi social. Probleme care, în lipsa unui suport juridic adecvat şi a unor mecanisme viabile de implementare, împiedică deblocarea reală a stărilor de turbulenţă ce macină întreaga societate. Dimpotrivă, nu rareori încercările derutante produc impresia că ar fi special alimentate nu numai de reprezentanţii opoziţiei, ci şi de o parte din cei ce sunt la putere. Progresia lor depinde doar de stadiul campaniei electorale şi al redistribuirii puterii[64].

Criza sistemică a societăţii moldoveneşti este generată şi de *input*-urile şi *output*-urile negative ale sistemului politic. Imperfecţiunea Legii Supreme, ce ţine de neclarităţi în determinarea formei de guvernare – republica prezidenţială sau parlamentară - a fost una din cauzele prim a relaţiilor de conflict între Preşedintele ţării şi Parlament între anii 1994–2000[65].

Tendinţele actuale ale dezvoltării societăţii moldoveneşti ne spun despre formarea unui nou complex de contradicţii, cum ar fi contradicţia între interesele particulare şi cele de grup, între interesele sistemelor autonome autoghidate şi interesul dezvoltării societăţii în întregime. Mecanismul rezolvării acestor contradicţii va depinde de faptul cât de complet vor fi prezentate interesele grupurilor în devenire (distincte de inte-

---

[63] *A se vedea: Saca V., Saca V. Etapele şi nivelurile relaţiilor de conflict în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XI. - Chişinău, 1999, p.202.*

[64] *A se vedea: Pascaru A. Societatea între conciliere şi conflict: cazul Republicii Moldova. - Chişinău, 2000, p.31-32.*

[65] *A se vedea: Saca V., Saca V. Etapele şi nivelurile relaţiilor de conflict în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XI. - Chişinău, 1999, p.204.*

resele tradiționale) în structurile puterii centrale şi în deciziile luate, deoarece apare societatea cu o structură principial diferită de cea de ieri.

Istoria nu cunoaşte exemple când totalitarismul de unul singur, repede şi fără durere să părăsească scena. Conştiința noastră rămâne pătrunsă de element totalitar şi, care nu ne-ar fi dorințele, aspirațiile, schimbările în gîndire se produc şi se vor produce mult mai lent, decât în politica, economie sau alte sfere ale activității. Pornind de aici, obişnuința de a trăi în despotie (manifestarea voinței puternice a statului), adăugată la un anumit nivel de protecție socială (garantată în doză minimă de către stat) distruge în om simțul libertății şi naşte o robie benevolă[66].

Mulți politicieni locali credeau la începutul anilor '90, că participarea la mitinguri, demonstrații, greve şi alte acțiuni politice va fi îndeajuns pentru formarea unei culturi politice noi - democratice. Însă pentru constituirea acesteia este necesar, precum se ştie, nu numai de participare politică (în Moldova aceasta a condus la sfârşitul anilor '80 – începutul anilor '90 la divizarea populației în două tabere opuse - reformatori şi conservatori), ci şi de asimilarea cunoştințelor politice atât de importante în procesul de democratizare a vieții politice[67].

Deficitul de cultură politică democratică în condițiile societății postsovietice moldoveneşti a devenit factorul *sine qua non* a conflictului valoric, care de la mijlocul anilor '90 deja domină în viața politică. Desigur, acesta nu se manifestă într-o formă pură, ci interacționează, se interpătrunde cu conflictul de interese, căpătând unul față de altul un caracter de cauză - efect.

În funcție de condiții şi împrejurări, la o etapă sau alta a tranziției, pe prim plan se impun valori ce determină soarta diferitor grupe, partide, mişcări, a statului şi societății în ansamblu. Astfel, valorile prioritare, ce dau o importanță şi o acuitate deosebită relațiilor politice conflictuale a societății moldoveneşti, sunt independența Republicii Moldova, problema reintegrării țării, a respectării drepturilor omului, a oferirii şanselor egale pentru toți membrii societății, a elaborării şi adoptării statutului juridic special pentru raioanele din stânga Nistrului ş.a. Aceste şi alte valori se află într-o unitate dialectică, au preocupat şi continuă să fie în atenția societății, în general, şi a comunităților ei sociale, politice, teritoriale, în particular.

Pe parcursul unui deceniu şi jumătate conflictul valoric în Moldova s-a caracterizat prin confruntarea forțelor orientate spre uniunea cu Ru-

---

[66] *A se vedea: Анискевич А.С. Массы и лидеры в условиях перехода от диктатуры к демократии. // Вестник Моск. Ун-та. - Сер.12. Политические науки, 1992, №2.*

[67] *A se vedea: Fruntaşu P., Rusnac Gh. Republica Moldova pe calea democratizării. - Chişinău, 1999, p.81-82.*

sia şi forţelor pronunţate în favoarea apropierii accelerate a "celor două state române". Spaţiul între aceste două extreme l-au ocupat partidele de centru, orientate spre consolidarea independenţei Republicii Moldova şi protecţia socială a populaţiei. Pînă nu demult conflictul de valori, împletit cu cel de interese, a avut caracterul unei rivalităţi fără compromise. Însă evenimentele din jurul "memorandumului Kozak" (noiembrie-decembrie 2003) şi deznodămîntul alegerilor din 6 martie 2005 au impulsionat Partidul Comuniştilor (PCRM) să coopereze cu oponenţii săi politici. În activitatea parlamentară comună partidele (prezentate de fracţiuni) învaţă să se conducă mai mult de interese politice, decât de motive ideologice.

Practica social-istorică a statelor democratice din Europa Occidentală a demonstrat, că antrenarea activă a populaţiei în relaţiile sociale şi de piaţă a fost frânată de stereotipurile tradiţionale vechi din conştiinţa socială, inclusiv din conştiinţa politică. Tocmai aşa e situaţia la noi acum cînd, spre exemplu, continuă să se manifeste orientări în favoarea *paternalismului.* Paternalismul ca forma a raporturilor dintre stat şi individ (şi desigur, ca una din valorile fostului regim comunist – *V.S., A.T.)* este primejdios prin aceea că generează în conştiinţa cetăţenilor speranţe iluzorii şi deci o denaturează, cultivă o psihologie de întreţinere[68]. Ca rezultat în societate coexistă paradoxal instituţii politice noi (Parlamentul, Preşedintele etc) şi mentalitatea politică veche (în care se împletesc ciudat elemente democratice, autoritare şi totalitare), ceea ce actualizează ideea lui A. de Tocqueville despre reproducerea vechilor reguli autoritare de joc în cadrul noilor forme politice democratice.

Atare coexistenţă valorică, chiar de la fazele de start ale tranziţiei, s-a soldat cu unele schimbări negativ-regresive în viaţa socio-politică. Astfel, noile instituţii politice, împărtăşind mentalitatea neobolşevică de a distruge totul ce este vechi, inclusiv elementul raţional al trecutului, au încercat să reformeze viaţa economică, socială, culturală pe un loc gol, fără o anumită bază. De aici şi avem pe parcurs ritmuri frânte, tărăgănarea reformelor, schimbări în mare parte nedifinitivate de cei de sus şi nesusţinute de cei de jos[69].

Cultura politică a societăţii moldoveneşti postcomuniste este pătrunsă de multiple paradoxuri, se impune printr-un amalgam de diverse valori, orientări şi standarde ale activităţii politice. De aceea, nu credem că o simplă declarare a netemeiniciei valorilor comuniste şi a idealurilor culturii politice de supunere de tip sovietic ar fi condus la formarea rapi-

---

[68] *Idem.*

[69] *A se vedea: Saca V. Interese politice şi relaţii politice: dimensiuni tranzitorii. - Chişinău, 2001, p.145-146.*

dă a unei culturi politice democratice, a culturii *civice*. Dacă transformările radicale de ordin economic sau social pot fi realizate într-o perioadă relativ scurtă, atunci schimbările în cadrul culturii politice a societății tranzitorii presupun modificări esențiale ale mentalității şi comportamentului omului, înfruntarea stereotipurilor ideologice depăşite, familiarizarea factorului uman cu noi valori şi înlăturarea celor vechi, asimilarea cunoştințelor şi deprinderilor politice, necesare pentru a înțelege şi a realiza mai bine libertățile democratice.

Cultura politică în societățile tranzitorii este evident fragmentară, deoarece diversele interese ale comunităților sociale în devenire generează mai multe modele de cultură politică, numite *subculturi,* care se deosebesc substanțial după exponenți şi conținut. Astfel, în Republica Moldova distingem subculturi ale elitelor şi subcultura maselor. Aceasta din urma, la rîndul său, este alcătuită din diverse variante, tipuri, bazate pe anumite criterii: demografice, sociale, economice, teritoriale, etnolingvistice ş.a. La cele demografice pot fi raportate sistemele de valori politice, caracteristice reprezentanților diferitelor generații. Între subculturile existente pot apărea contradicții, conflicte. Astfel, măsurile insuficiente de reglementare a divergențelor, care există natural în orice mediu social între cei vârstnici şi cei tineri, nu rareori degenerează în ostilități. La momentul oportun acestea ar putea fi instigate pentru a grăbi destabilizarea situației sociale întru realizarea intereselor specifice ale forțelor ce urmăresc declanşarea conflictului.

Cât priveşte subculturile de natură socio-economică din Moldova, ele izvorăsc de obicei din poziția socială a grupurilor existente, din statutul lor economic şi social diferit. De aici şi apar diferite moduri de viață a indivizilor, diferite interese şi necesități, diferite orientări care în mare măsură determină comportamentul şi activitatea lor. Ne referim îndeosebi la pătura antreprenorilor, pentru care cele mai actuale valori sunt libertatea economică, stabilitatea socio-economică şi politică în societate, relațiile de parteneriat între stat şi societatea civilă, participarea oamenilor de afaceri în procesul decizional, în perfecționarea acestuia.

De aceea, este important ce fel de decizii ale Guvernului în domeniile financiar-bancar, fiscal, bugetar vizează interesele acestei pături, care sunt efectele lor pentru antreprenori şi societate. În această ordine de idei întreprinzătorii moldoveni folosesc diferite modalități de influență asupra puterii. Cel mai des în această privință se recurge la potențialul grupurilor de presiune – *lobby*-urilor. În 1998 (Alianța civică “Furnică”) şi în 2005 (PSDM) reprezentanții businessului mare încercau să pătrundă în eşaloanele puterii (Parlament) în mod direct, însă n-au reuşit să treacă pragul electoral.

Cel mai acut conflict în Moldova rămîne a fi cel transnistrean. La începutul anilor ’90 acesta a fost un preponderent conflict de identificare. Cu trecerea timpului el, însă, tot mai mult se transformă în conflict *valoric şi* conflict de *interese* - economice şi geopolitice. Crearea cu ajutorul factorului extern şi existența de-facto a r.m.n. (nerecunoscută de comunitatea internațională) neagă una din cele mai importante *valori* ale statului - integritatea teritorială. Separatismul transnistrean se bucură deja mai bine de un deceniu de susținerea, fie deschisă sau latentă, din partea unor cercuri oficiale şi neoficiale ale Rusiei şi Ucrainei. Aceste forțe nu o singură dată s-au implicat direct în treburile interne ale Moldovei, inclusiv în cadrul electoralei-2005, contribuind la instabilitate în regiune.

În acest răstimp interesul geopolitic al Rusiei, prin amplasarea contingentului militar rusesc în Transnistria, prin susținerea regimului anticonstituțional de aici, a ştirbit în permanență interesul național al Moldovei. Mai mult ca atât, Rusia în calitate de arbitru în formatul pentagonal şi în cel actual de “5+2” de soluționare a conflictului a condus şi conduce la tergiversarea acestuia. Despre aceasta ne dovedesc şi evenimentele curente legate de susținerea de către factorul rusesc a măsurilor regimului de la Tiraspol vis-a-vis de autoblocada regiunii.

Problema soluționării conflictelor de interese şi a celor valorice, în condițiile Moldovei, necesită elaborarea şi implementarea unei *idei general-naționale*, care ar uni întreaga societate, toți cetățenii statului, indiferent de apartenență socială, politică, etnică. Actualmente, o astfel de idee este ideea reintegrării țării, precum şi ideea integrării europene, orientării spre structurile şi valorile Uniunii Europene.

Anume ideea integrării europene şi ideea reintegrării țării au dus la consens politic între putere şi opoziție, la elaborarea unor căi comune de reglementare a conflictului transnistrean. Desigur, acest consens, care există deja mai bine de un an, necesită a fi consolidat, de a fi susținut în continuare de către toate grupurile politice, sociale, etnice.

Bibliografie

Bencheci D. Puterea politică şi ordinea socială: manifestare şi interdependențe (cazul Republicii Moldova). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. - Chişinău, USM, 2003.

Ilasciuc D. Elitele partinice în Republica Moldova: problemele formării. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică.). Partea V. – Chişinău, USM, 1995.

Fruntaşu P., Rusnac Gh. Republica Moldova pe calea democratizării. – Chişinău, 1999.

Margarint A. Transformarea elitei politice din Republica Moldova. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realităţi şi perspective. – Chişinău, 2001.
Măgureanu V. Studii de sociologie politică. - Bucureşti, 1997.
Moldova între Est şi Vest: identitatea naţională şi orientarea europeană. - Chişinău, 2001.
Pascaru A. Societatea între conciliere şi conflict: cazul Republicii Moldova. – Chişinău, 2000.
Saca V., Saca V. Etapele şi nivelurile relaţiilor de conflict în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XI. - Chişinău, USM, 1999.
Saca V. Fenomenul transformaţiei partinice în societatea post-sovietică: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. - Chişinău, USM, 2003.
Saca V. Interese politice şi relaţii politice: dimensiuni tranzitorii. – Chişinău, 2001.
Solomon C. Aspecte ale vieţii politice în Republica Moldova (1989-2002). – Chişinău, 2002.
Varzaru P., Tăbîrţă S. Cultura politică în societăţile postcomuniste. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVII. – Chişinău, 2001.
Zavtur C., Turco T. Conflictul ca relaţie socială şi ca proces. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XI. – Chişinău, 1999.
Анискевич А.С. Массы и лидеры в условиях перехода от диктатуры к демократии. // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. 1992, №2.
Гордон Л., Клопов Э. Современные общественно-политические преобразования в масштабе социального времени. // СОЦИС, 1998, №1.

Prezentat la redacţie
la 11 aprilie 2006.

ROLUL ARBITRILOR ÎN SISTEMUL RELAȚIILOR POLITICE DE CONFLICT ŞI DE CONSENS ÎN SPAȚIUL POST-SOVIETIC: CAZUL TRANSNISTRIEI[70]

Victor SACA
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Politologie şi Educație Civică
doctor-habilitat în ştiințe politice,
profesor

Nicolai ȚVEATCOV
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Politologie şi Educație Civică
Magistru în ştiințe politice
Lector

Maxim BAIBUS
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Specialitatea Politologie
Student

The end of the XX-th century was marked by dramatic changes on the geopolitical ground, which was generated, first of all, by the USSR collapse. Political confrontations that accompanied the process of USSR collapse caused in early 90-es violent conflicts at the periphery of the former soviet empire (in the Republic of Moldova, for example). The path pursued by the Republic of Moldova from 1992-2003 to settle its conflict was reduced to negotiations with the Transdniestrian separatist administration and signing of a great number of documents with the

[70] *Recenzent - doctor habilitat în ştiințe politice, profesor Constantin SOLOMON*

participation of the Russian Federation, Ukraine and Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE). After some events (for example, refusal of signing "Kozak Memorandum") the negotiation format was changed. In the process were involved two new negotiators representatives of USA and European Union, which have expressed their own positions and interests, provided new visions and aspects. The Transnistrian conflict reached the international level and actually is discussed in the framework of Council of Europe, European Commission and other international organisms, which represent an significant importance in the politics of solution of the conflict. The specialists of different states and domains elaborate some ways and variants to solve one of the conflicts of the post-soviet space.

Conflictul transnistrean, trecînd la sfîrşitul anilor '80 ai sec.XX întro fază deschisă, a devenit o urmare a crizei sistemului socialist în Europa Centrală şi de Sud-Est. Principala contradicţie, care a apărut între elitele nomenclaturiste, la fel ca şi între reprezentanţii intelectualităţii, a Chişinăului şi a Tiraspolului, a fost atitudinea diametral opusă faţă de procesul de dizolvare a URSS. Dacă printre reprezentanţii intelectualităţii de la Chişinău (A.Moşanu, O.Nantoi, L.Lari, Gr.Vieru etc.) domina ideea părăsirii de urgenţă a URSS-ului şi unirii cu România, atunci elitelor rusolingve tiraspolene le-a fost proprie o atitudine conservativă de păstrare a Uniunii Sovietice.

În condiţiile proceselor dezintegraţioniste existente la acel moment, cînd „spre vara anului 1991 nivelul fluctuaţiilor respective, indicele concentrării lor în jurul principalelor structuri statale atingeau o semnificaţie critică"[71], situaţia creată a servit drept catalizator a tensionării relaţiilor şi a lărgirii rupturii dintre cele două maluri ale Nistrului. La început, drept prim motiv a devenit conflictul de interese economice, cînd aşa numita „elită transnistreană" refuză să cedeze controlul asupra marilor intreprinderi industriale, aflate în stînga Nistrului. Ieşirea din componenţa URSS şi constituirea Republicii Moldova independente însemna transmiterea întregii proprietăţi statale sub controlul nomeclaturii republicane independente. Astfel, pe parcursul anilor 1989-1991 se cristalizează o cruntă confruntare a intereselor, deşi neprofilate pe deplin, dintre Chişinău şi Tiraspol. La contradicţia economică se mai adaugă şi problema Limbii. În Moldova, la fel cum într-un şir întreg de alte republici sovie-

[71] *Венгеров А. Синергетика и политика. // Основы науки и современности, 1993, №4, с.55-69.*

tice, emanciparea democratică a luat forma renaşterii mişcării de eliberare naţională, ceea ce a contribuit la tensionarea situaţiei existente[72].

Începerea fazei militare a conflictului transnistrean în 1992, a dus la faptul că această problemă a atras atenţia comunităţii internaţionale. Consecinţele războiului de pe Nistru nu au fost depăşite nici pînă în ziua de azi. Acest război a demonstrat imposibilitatea reglementării de sine stătătoare a conflictului de către Chişinău şi Tiraspol, fapt ce a servit drept imbold pentru crearea unui format al procesului de negocieri întru reglementarea conflictului transnistrean.

Vorbind însă de conflictul transnistrean nu putem să-l tratam pe acesta în mod separat, fiindcă jocul dintre marile puteri trebuie privit într-un plan mult mai extins. În practica internaţională statele mici de obicei sunt folosite drept monede de schimb pentru statele mari. Conflictele din spaţiul post-sovietic (Transnistria, Abhazia, Osetia se Sud, Nagorno-Karabah), deşi sunt conflicte de natură diferita, credem că trebuie să fie analizate într-un context unic şi într-o legatură logică strînsă. În acest sens, procesul de negocieri început în 1992, după semnarea acordului moldo-rus privind încetarea focului, decurge foarte lent şi considerăm, că rolul arbitrilor în soluţionarea conflictului este crucial.

Interesele Federaţiei Ruse în regiunea Trasnistreană

Pentru a analiza rolul şi interesele Rusiei în regiunea transnistreană, este necesar mai întîi să remarcăm faptul, că Moldova la fel ca şi alte state independente apărute după destrămarea Uniunii Sovietice, ramîne să fie dependentă de fosta metropolă în plan economic, energetic, informaţional etc. Orice fluctuaţii politice de la Moscova au impact direct sau indirect asupra fostelor republici unionale.

Rusia este o putere implicată într-o măsură mai mare sau mai mică în iniţierea şi desfăşurarea conflictelor din regiune, la fel ca şi în procesul de negocieri, inclusiv şi a celui din regiunea nistreana a Republicii Moldova. Responsabilitatea Rusiei pentru declanşarea şi conservarea conflictului nistrean este constatată şi de o astfel de instituţie cum ar fi Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO), prin Decizia cu privire la cazul grupului Ilaşcu din 8 iulie 2004[73].

[72] *Михайлов В. Субъективные основы национального движения. – Саратов, Издательство Саратовского ГУ 1993; Шорников П.М. Покушение на статус. Этнополитические процессы в Молдавии в годы кризиса 1988-1996. - Кишинев, Штиинца, 1997*

[73] *Case of Ilascu and others vs. Moldova and Russia (Application no.48787/99), 8 july 2004.*

Caracterizînd implicarea politico-militară a Rusiei în conflictele militare de la periferia fostei Uniuni Sovietice, analistul rus D.Trenin a menționat că ”intervenția unilaterală şi violentă a armatei ruse erijată în toga unei armate “de pacificare” (ea a obținut acest statut, cu acordul părților, în urma semnării Convenției cu privire la principiile reglementării paşnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova din 21 iunie 1992), a fost de fapt un instrument de restaurare a imperiului sau cel puțin, o urmărire fățişă a interesului național rusesc”[74].

Dat fiind că Republica Moldova este lipsită de resurse energetice, ea ramîne în continuare pe agenda Federației Ruse ca un important punct geostrategic (pînă există conflictul transnistrean), fiind unul din punctele de sprijin în eventuala restaurare a „Uniunii” şi restabilire a influenței în Balcani. Transnistria, avînd o amplasare geostrategică importantă serveєte drept ancoră în menținerea influenței Kremlinului asupra principalelor state din regiune: Ucraina, România, Moldova. Conflictul transnistrean nu se tratează astăzi drept un conflict interetnic sau intern, ci ca fiind unul politico-economic prin care Rusia doreşte să mențină sub controlul său Republica Moldova şi să nu admită, astfel, extinderea NATO şi Uniunii Europene (EU), precum şi consolidarea GUAM-ului etc.

La întîlnirea cu 130 de ambasadori ruşi, preşedintele Federației Ruse V.Putin, printr-o demonstrare post-sovietică neobişnuită a respectului fața de vecini, a subliniat că Rusia nu trebuie să creadă că are dreptul să domine în relațiile cu alte state ex-sovietice, dar trebuie “să facă relațiile Rusiei cu membrii CSI cît se poate de atractive”[5]. El de asemenea a menționat că ”ultimul val al extinderii UE şi NATO a creat un nou mediu geopolitic pe continentul European” şi “noi nu trebuie să ne adaptăm la el, ci să minimalizăm riscul şi daunele posibile la adresa securitații şi intereselor economice ale Rusiei”[75].

Un rol important în soluționarea conflictului transnistrian îl are şi factorul geografic. Regiunea transnistreană nu are frontieră comună cu Rusia, fiind o enclavă între Ucraina şi restul teritoriului Republicii Moldova. Din această cauză regimul din regiune este mult mai vulnerabil în raport cu alte zone de conflict din spațiul ex-sovietic (Abhazia şi Osetia de Sud). De aici rezultă şi rolul foarte important al Ucrainei, atât în asigurarea supravieţuirii pînă nu demult a regimului din Transnistria, cît şi în calitate de eventual partener a Moldovei, UE şi SUA în soluționarea conflictului.

---

[74] *Trenin D. Russian and Western Interests in Preventing, Managing and Settling Conflicts in the Former Soviet Union. // Commonwealth and Independence in Post-Soviet Eurasia. Frank Cass, 1998, p.171.*

[75] *Do not assume Russia leads ex-Soviet states-Putin. // “Reuters”, July 12, 2004*

Considerăm că, regimul transnistrean, dacă n-ar fi fost creat şi susținut de Rusia, atunci UE şi SUA, cu potențialul lor politic şi economic, s-ar fi comportat mult mai deschis şi activ, asigurând securizarea frontierei de Est a NATO şi UE, reîntregirea Moldovei şi stabilitatea geopolitică în zonă. Or, comportamentul UE şi SUA devine mult mai precaut din momentul când Rusia, dorind să se reafirme în spațiul ex-sovietic în calitate de supraputere regională, refuză să renunțe la ideea de transformare a Republicii Moldova într-un stat afiliat politicii ruse. Oficialii ruşi, inclusiv V.Putin, vorbind despre Transnistria, în repetate rânduri au declarat, că Rusia pledează "pentru un statut, care ar oferi garanții sigure Transnistriei în cadrul păstrării suveranității şi integrității teritoriale a Moldovei" – ceea ce se descifrează în modul următor – Rusia va însista asupra unui asemenea statut al Transnistriei, care va fi imposibil de schimbat de către Moldova, şi care va asigura controlul Rusiei asupra acestei „Moldovei reîntregite", precum şi păstrarea prezenței militare ruseşti. Acest scop al Rusiei a fost clar formulat în Memorandumul Kozak, semnarea căruia de către V.Voronin şi I.Smirnov, în prezența lui V.Putin, preconizată pentru 25 noiembrie 2003 a fost oprită[76].

A.Rahr, director de program la Asociația Germană pentru Politică Externă de la Moscova, menționa că elita politică rusească din ce în ce mai mult consideră că colapsul Uniunii Sovietice a fost o eroare şi că federalizarea asimetrică ar fi de fapt "un model de recăpătare a fostelor republici sovietice". Transformarea fostelor republici sovietice în confederații sau federații, potrivit lui Rahr, ar transforma Comunitatea Statelor Independente (CSI) într-o quasi-confederație aflată sub dominația indiscutabilă a Rusiei[8].

Deja din anul 2005 Rusia a întreprins un şir de măsuri care pot fi apreciate drept discriminatorii în raport cu Republica Moldova şi care pot fi calificate drept război economic neanunțat. Pentru realizarea paşilor decisivi în direcția soluționării conflictului, Rusia încerca să destabilizeze situația social-economică din Transnistria şi Moldova în ansamblu prin închiderea piețelor de desfacere pentru mărfurile produse în Moldova, inclusiv pentru acelea produse în regiunea transnistreană, care tradițional erau realizate în Rusia, şi prin stoparea livrărilor de materie primă şi resurse energetice din Rusia etc.

Reieşind din cele spuse putem conclude că unele cercuri politice din Federația Rusă sunt cel mai mult interesate în nerezolvarea acestui conflict.

---

[76] *Putin on Foreign Policy. // RIA Novosti", Moscow, July 12, 2004*

Rolul Ucrainei in procesul de negocieri

Un participant activ în procesul de soluționare a conflictului transnistrean rămîne a fi Ucraina. Ea este interesată în reglementarea cît mai rapidă a conflictului transnistrean şi reintegrarea Republicii Moldova, deoarece situația creată produce un anumit disconfort, care rezultă din exportul ilegal al produselor transnistrene, din creşterea crimei organizate, precum şi din păstrarea tensiunii în zonele de frontieră etc. Un alt motiv pentru rezolvarea conflictului în favoarea Republicii Moldova de către Ucraina ar fi existența pericolului separatismului rusesc in regiunile ei de Est si de Sud-Vest care au un hotar geografico-etnic comun cu regiunea transnistreană, pericol ce persistă pîna la hotarul ei cu Federația Rusă. Este vorba bineînțeles, de regiunea Odesa, unde separatismul rusesc nu e mult mai mic decît în Transnistria. Hotarul Republicii Moldova cu regiunea Odesa este mai mare decît hotarul acesteia cu România. Şi daca privim în trecut, în timpul conflictului nistrean, dintre toate regiunile Ucrainei, anume in Odesa reacția conducerii şi societații a fost mult mai negativă vis-a-vis de Moldova.

Faptul că pe teritoriul Republicii Moldova trăiesc cca 600 mii de ucraineni, ar explica dorința Ucrainei de a stabili relații de bunăvecinatate cu Moldova. În acelaşi timp, ea tinde să protejeze interesele populatiei de naționalitate ucraineană care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, pentru a evita eventualul proces de imigrare a ucrainenilor spre patria lor istorică, ceea ce poate provoca apariția unor probleme de tip umanitar.

În acelaşi timp, învocînd protejarea populației ucrainene în Transnistria, Ucraina doreşte să folosească statutul de pacificator pentru a-şi întari pozițiile pe plan regional şi internațional (lucru vizibil în documentul propus de preşedintele ucrainean V.Iuşcenko la Vinița în 2005 în cei „7 paşi spre democrație”). Statutul de garant şi pacificator crează o impresie pozitivă despre Ucraina şi totodata este salutat de către Occident, care va încearca în perspectivă să folosească Ucraina în calitate de contra argument împotriva Rusiei.

În acelaşi timp trebuie să fie luată în considerație învădarea de catre produsele ucrainene a pieței moldoveneşti şi în special a celei transnistrene. În ultimii ani produsele mai ieftine şi nu mai puțin calitative ucrainene, practic au eliminat de pe piață produsele ruseşti şi pe alocuri chiar şi pe cele autohtone. În prezent Ucraina este principalul exportator de produse pe piața moldavă.

Procesul de soluționare a conflictului transnistrian, inclusiv posibilitățile UE şi SUA în acest sens, depind mult de evoluțiile politice din Ucraina. În pofida declarațiilor pro-europene a noii administrații de la Ki-

ev, Ucraina, de exemplu, nu s-a asociat la decizia UE şi SUA de a introduce interdicţii de circulaţie pe teritoriul său pentru liderii regimului din Transnistria. Totodată, Ucraina permite trecerea prin spaţiul său aerian a avioanelor militare ruseşti care efectuează zboruri spre Tiraspol, fără permisiunea şi controlul vamal din partea Republicii Moldova.

Totodata, e necesar de a lua în consideraţie posibilitatea folosirii Ucrainei în blocada economică a Transnistriei sub pretextul că agenţii economici transnistreni efectuează operaţiuni economice ilegale prejudiciind interesele statului ucrainean. De o importanţă vitală sunt acţiunile lansate de Ucraina (sub presiunile SUA şi a Uniunii Europene) cu scopul de a stăvili exportul / importul ilegal de mărfuri din regiune şi permiterea trecerii mărfurilor doar cu ştampila vamală a Republicii Moldova, precum şi aportul său la instituirea Misiunii Uniunii Europene de monitorizare la punctele de trecere a frontierei moldo-ucrainene care a contribuit semnificativ la reducerea contrabandei.

Rolul OSCE în cadrul negocierilor

Un participant activ la procesul de negocieri este Misiunea Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE) în Moldova. OSCE este un jucător global, implicat totodată şi în procesul de reglementare a crizelor din Osetia de Sud şi din Nagorno-Karabah. La fel ca şi partea ucraineană, OSCE este cointeresată în păstrarea unităţii teritoriale şi a inviolabilitaţii hotarelor Republicii Moldova. Misiunea OSCE a fost trimisă în Moldova în aprilie 1993 cu scopul de a contribui la procesul de negocieri în privinţa reglementării conflictului transnistrean.

Merită să fie menţionat faptul că orice conflict şi mai ales militar pe teritoriul european, provoacă neliniştea comunităţii internaţionale. Conflictul transnistrean a pus în gardă ţarile europene, deoarece aici se întîlnesc interesele mai multor state: Moldova, România, Ucraina şi mai ales Rusia, ceea ce nu exclude extinderea conflictului asupra intregii Europe. Astfel încît, scopul acestei organizaţii a fost rezolvarea cît mai rapidă a tuturor divergenţelor dintre Moldova şi Transnistria. În această ordine de idei OSCE neobosit, dar fără mare efect (dat fiind faptul dependenţei financiare a acestei structuri faţă de cotizaţiile semnificative de membru ale Federatiei Ruse), insista asupra evacuării trupelor şi muniţiilor fostei armate a 14-cea ruseşti de pe teritoriul statului suveran. În acelaşi timp Misiunea OSCE a contribuit la reducerea contradicţiilor dintre autorităţile Republicii Moldova şi aşa numitele oficialităţi transnistrene.

Astfel, unul din scopurile de bază al acestei organizaţii în regiunea dată este crearea unei autonomii în anumite sfere, cu păstrarea intactă a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova. Despre acest fapt au decla-

rat deschis cele 55 state membre a OSCE: Moldova trebuie sa fie un stat suveran si independent care există in hotarele sale internaționale actuale, printre care a fost şi Rusia.

Se crează impresia că OSCE îndeplineşte funcția de observator şi de consultant al părților aflate în conflict, care se teme să supere cîtuşi de puțin una dintre părți, ceea ce o face puțin efectivă în domeniul soluționării crizelor din regiunile separatiste.

Interesele Uniunii Europene

În cadrul consultărilor de la Odessa din 26-27 septembrie 2005 s-a decis ca formatul pentagonal de negocieri (instituit odată cu semnarea Memorandumului de la Moscova din 8 mai 1997) să fie modificat prin oferirea statutului de observatori reprezentanților UE şi SUA. Şi faptul că marionetele ruseşti de la Tiraspol nu au fost folosite pentru blocarea acestei decizii, înseamnă că Rusia deja nu poate nega dreptul UE şi SUA de a avea propriile interese în această zonă a spațiului ex-sovietic. Totodată, este evident că UE şi SUA preferă ca formatul 5+2 să fie păstrat în calitate de paravan, în spatele căruia se va desfăşura jocul real de interese.

Următorul val de extindere preconizat pentru 1 ianuarie 2007 va aduce Uniunea Europeană la o distanță de 90 de km pe linie dreaptă de conlict, ceea ce va face ca în noul context regional de securitatea UE să fie grav afectată, aceasta semnifică că UE va căuta să se implice mult mai activ în soluționarea situației conflictuale. Şi acest lucru deja se face vizibil, mai ales în ultima perioadă, odată cu instituirea Misiunii de monitorizare a trecerii „cargo”-urilor transnistrene, cu scopul evitării contrabandei pe segmentul graniței necontrolat de autoritățile centrale de la Chişinău. Dar dependența UE de resursele energetice din Rusia o face pe de o parte, să fie extrem de precaută în acțiunile sale, iar pe de altă parte explică faptul de ce UE pînă acum a evitat să se implice şi să discute deschis despre această problemă cu Rusia. Interesele Uniunii largite, spre deosebire de cele ruseşti, prin hotarul comun cu Moldova, vor fi afectate în primul rînd de instabilitatea regională.

Astfel, interesele Uniunii Europene au fost cauzate de mai mulți factori:

● Elaborarea unei politici a UE pentru o “Europă largită”, în care UE să fie mai activă în soluționarea crizelor de la periferia sa. În discuțiile privind “Europa largită”, Transnistria este menționată drept regiune de conflict în care UE trebuie să se implice. În comunicatul Comisiei Europene privind relațiile cu noii vecini se menționează că “UE trebuie să îşi asume un rol mai activ pentru a facilita rezolvarea disputelor în

Palestina, Sahara de Vest şi Transnistria… O implicare mai mare a UE în gestionarea crizelor, ar fi o demonstrare directă a dorinței UE de a-şi asuma responsabilități mai mari în rezolvarea conflictelor din statele incluse în Politica Noii Vecinătăți.

● Lansarea de către UE a primelor operațiuni de gestionare civilă şi militară a crizelor din Bosnia şi Macedonia, fapt ce confirmă capacitatea operațională a UE de a contribui direct la gestionarea crizelor de la periferia sa şi ridicarea rangului UE ca actor în domeniul securitații.

● Neretragerea trupelor ruseşti din Transnistria pînă la finele anului 2002, conform prevederilor OSCE de la Istanbul (OSCE Istanbul summit declaration, Art.19, 19 noiembrie 1999), a aratat că UE nu poate conta pe alte state atunci cînd securitatea hotarelor sale este afectată. Cu alte cuvinte, dacă UE doreşte să aibă vecini stabili, democratici, viabili si prosperi, atunci ea trebuie să se implice direct în atingerea acestor obiective. Neretragerea trupelor ruseşti din Transnistria a demonstrat Uniunii Europene că pentru rezolvarea acestei probleme e nevoie de acțiuni mai largi decît cele ce pot fi întreprinse în cadrul OSCE.

● UE înțelege faptul că "Transnistria este un magnet al crimei organizate, şi poate destabiliza sau submina complet procesul de edificare a statului moldovenesc, consolidarea politică şi dezvoltarea durabila a regiunii şi, prin urmare, a Uniunii. UE vede un interes clar în asigurarea rezolvării sfidarilor *comune*".

Perceperea *UE* în calitate de *putere civilă*, nu ar trezi asociații negative în rîndul populației din stînga Nistrului, sau clasei politice ruse, decît în cazul implicării NATO. În plus, Rusia a avut tradițonal o atitudine favorabila față de dezvoltarea capacitaților militare şi civile de gestionare a crizelor de către UE, chiar dorindu-şi o cooperare mai intensă cu UE în domeniul gestionarii crizelor. Transnistria ar putea sa fie un prim test in acest sens[77].

Rolul Statelor Unite ale Americii

Administrația preşedintelui american George W. Bush a formulat pentru al doilea său mandat, necesitatea acordării de mai multă atenție regiunii Mării Negre şi Caucazului de Sud. Pîna nu demult această regiune era considerată a fi departe de luptele politice, fiind privită de SUA drept zonă de interes exclusivă a Fedrației Ruse. SUA şi UE trebuie să insiste şi mai mult asupra angajamentelor asumate la Summitul OSCE în noiembrie 1999 de către Rusia ca aceasta să-şi retragă trupele şi munițiile din Moldova şi Georgia. Aceste baze militare sunt folosite drept mij-

[77] *Popescu N. Noile oportunitati de solutionare ale problemei transnistrene prin mecanismele Europei moderne. http://www.ipp.md/*

loc de presiune asupra statelor din zonă şi încurajează politica iresponsabilă a formaţiunilor statale separatiste[78].

Alianta Nord-Atlantică şi UE lărgită pot să furnizeze o şansă unică pentru rezolvarea conflictelor în statele noi din cadrului Parteneriatului Euro-Atlantic, în mod special celor amplasate în regiunea Marii Negre, importantă strategic. Runda recentă de extindere a NATO şi UE oferă o oportunitate de a transforma arealul Marea Neagră - Caucazul de Sud - Marea Caspică într-o regiune a stabilităţii, păcii şi cooperării, mai ales că această regiune este foarte importantă datorită resurselor sale semnificative de petrol şi a posibilitaţii trasării conductelor de importanţă vitală care o vor uni cu Europa Occidentală (Proiectul Conductei de Petrol Baku-Seycan), astfel diminuînd la maximum capacitatea de influenţare de către Rusia şi Iran a securităţii energetice a UE, fapt demonstrat în iarna anului 2005-2006 prin sistarea alimentării cu gaz Ucrainei şi reducerea capacităţilor livrate Uniunii Europene[79].

Recent, la 31 octombrie 2005, preşedintele V.Voronin a declarat că Moldova dispune de documente din cancelaria lui Saddam Hussein, care confirmă faptul livrării armamentului şi liniilor de fabricaţie a armelor în Irak din Transnistria. Este evident, că asemenea documente pot apărea la Chişinău numai de la administraţia de la Washington. Ceea ce înseamnă, că şi SUA pe această cale lansează un avertisment la adresa Rusiei pentru ca ultima să renunţe la poziţia sa distructivă în problema Transnistriei.

Viziunea Satatelor Unite asupra acestor conflicte diferă în mai multe aspecte importante de viziunea Uniunii Europene şi aceasta ar putea să joace un rol crucial pentru perspectiva rezolvarii acestor conflicte. Faptul că ţările din regiunea Mării Negre şi a Caucazului de Sud au fost incluse în „Iniţiativa Noii Vecinătăţi” a Uniunii Europene nu clarifică deocamdată perspectivele lor europene. Totodată, nu există perspective clare a aderării Moldovei la Procesul de Stabilizare şi Asociere iniţiat pentru ţările Europei de Sud-Est, deşi sunt clare motivele care sunt determinate de inerţia absorbţiei a celor 10 state, care au aderat în mai 2004 şi a problemelor cu constituţia europeană. UE pîna acum nu are o strategie bine definită de integrare a acestor state incluse în Politica Noii Vecinătăţi.

---

[78] *Outside View: Russia's Caucasus Gambit. By F.Stephen Larrabee United Press International on November 22, 2004.*

[79] *Vladimir Voronin: Moldova are dovezi ca Tiraspolul a vindut armament Irakului.*
http://www.azi.md/print/36565/Ro
www.kommersant.ru/doc.html?DoclD=623410&lssueld=2351

In concluzie menţionăm că pentru a cunoaşte cu adevărat rolului unui sau altui stat în procesul reglementării conflictuliui, inclusiv şi a celui transnistrean, este necesară mai întîi identificarea intereselor sale, ceea ce va permite conştientizarea caracterului influenţei mediatorului respectiv asupra procesului de negocieri. Pornind de aici ne-am propus să oferim o apreciere cît mai credibilă rolului mediatorilor în procesul de negocieri, şi anume Rusiei, Ucrainei, OSCE, SUA şi UE. Totodată, am considerat oportun să analizăm gradul cointeresării părţilor menţionate în rezolvarea conflictului transnistrean, în acelaşi timp analizînd poziţiile arbitrilor în chestiunea determinării statutului Transnistriei.

Bibliografie

Венгеров А. Синергетика и политика. // Основы науки и современности, 1993, №4.

Михайлов В. Субъективные основы национального движения. – Саратов, Издательство Саратовского ГУ, 1993.

Шорников П.М. Покушение на статус. Этнополитические процессы в Молдавии в годы кризиса 1988-1996. - Кишинев, Штиинца, 1997

Case of Ilascu and others vs. Moldova and Russia (Application no.48787/99), 8 July 2004.

Trenin D. Russian and Western Interests in Preventing, Managing and Settling Conflicts in the Former Soviet Union. // Commonwealth and Independence in Post-Soviet Eurasia. Frank Cass, 1998

Do not assume Russia leads ex-Soviet states-Putin. “Reuters”, July 12, 2004

Putin on Foreign Policy. // “RIA Novosti”, Moscow, July 12, 2004

Moscow’s Super confederation. // “Nezavisimaya Gazeta”, March 24, 2004

Popescu N. Noile oportunitati de solutionare ale problemei transnistrene prin mecanismele Europei moderne. (http://www.ipp.md/)

Outside View: Russia's Caucasus Gambit, By F.Stephen Larrabee United Press International on November 22, 2004

Vladimir Voronin: Moldova are dovezi ca Tiraspolul a vindut armament Irakului. http://www.azi.md/print/36565/Ro; www.kommersant.ru/doc.html?DoclD=623410&lssueld=2351

Prezentat la redacţie
la 29 mai 2006

FINANȚAREA CAMPANIILOR ELECTORALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA. CARACTERISTICILE FORMALE ŞI REALE[80]

Ruslan TANASĂ
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politologie şi Educație Civică
Doctor în ştiințe politice,
lector superior

The article analyses the financing of electoral candidates in Republic of Moldova. The electoral financial recourses is a very actual subject in post-soviet countries. Considering and studying this phenomena is necessary, but in the same time very difficult, because the electoral financial flows are not transparent enough.

The Moldovan normative acts that regulate the electoral candidates' and political parties' sponsoring have a limited, underdeveloped and unstructured character. The political elite, political and civil society still do not understand the role of political life financing and do not have a concept about this element of electoral system and political life. The gained democratic experience and the international cooperation haven't brought more than some minor changes in electoral sponsorship legislation.

In Republic of Moldova only the electoral officials speak about electoral financial resources. Most of the times, electoral resources are a taboo for civil and political society. In the absence of any direct indicators (indexes) about the situation in the electoral financing system of Republic of Moldova, there is only the possibility to find out the real situation using some indirect indicators (indexes). These indicators (indexes) are the scandals about sponsoring political parties and politicians, including sponsoring during the electoral period, the relationship between legal and shadow economy, the ways of collecting and managing of fund by the political parties, the level of corruption and human nature characteristics.

The financing of electoral candidates in Republic of Moldova is in a very difficult situation if considering the democratic exigencies. The le-

[80] *Recenzent – doctor-habilitat în ştiințe politice, profesor Valeriu MOŞNEAGA*

gislation is not at the level of actual demands. The mechanism of law enforcement is very inefficient. Political parties, which appeared from civil society, has transformed into exploitative institutions of civil society.

Introducere

În procesul electoral există trei fluxuri financiare. Primul, gestionat de autoritatea electorală, destinat acoperirii cheltuelelor legate de desfăşurarea alegerilor – rechizitele de birou, salarizarea funcționarilor electorali, tipărirea buletinelor de vot etc. Al doilea, gestionat de concurenții electorali, destinat realizării campaniei electorale al acestora, sume care se investesc în promovare etc. Al treilea, de o importanță, de regulă, mai mică ca precedentele două, gestionat de ONG-uri şi este destinat realizării fie a unei campanii de mobilizare şi educare a electoratului, fie procesului observării alegerilor. În prezentul studiu va fi abordată doar problema finanțelor concurenților electorali sau finanțarea campaniei electorale.

Finanțarea concurenților electorali se impune prin semnificația sa. Cu toate că nu este unicul factor determinant al unei campanii electorale reuşite, finanțele determinînd rezultatele alegerilor alături de resursele umane, atît intelectuale, cît şi fizice, de conjunctura politică, de capitalul politic, de calitatea liderilor politici etc., studiile demonstrează existența relației directe dintre cheltuelele pentru realizarea campaniei electorale şi numărul voturilor acumulate.[81]

Relevanța finanțării concurenților electorali se manifestă şi la o scară mai înaltă. Finanțarea frauduloasă a campanieie electorale în sensul corupției politice are efecte asupra întregului sistem politic, depăşind cu mult limetele campanieie electorale şi a alegerilor. J.Malem consideră că coruția politică are efecte negative asupra sistemului politic democratic prin faptul că 1) subminează principiul majorității propriu democrației; 2) distruge fundamentul teoriei reprezentării, teorie ce stă la baza idealului democratic; 3) afectează principiul caracterului public şi transparenței; 4) aduce prejudicii calității democrației prin sustragerea din agenda publică a chestiunilor ce constituie contraprestația coruptă a fondurilor iregulare primite de către partidele politice; 5) provoacă o serie

---

[81] *Maligner B. Financement des campagnes électorales et caractère équitable de la représentation politique. // Debard T., Robbe F. (sous la Dir.) Le caractère équitable de la représentation politique. – Paris: L'Harmattan, 2005; Gerber A. Estimating the effect of campaign spending on Senate election outcomes using instrumental variables. // American Political Science Review, 1998, nr.2; Palda F., Palda K. The impact of campaign expenditures on political competition in the French legislative electiones of 1993. // Public Choice, 1998, nr.1-2.*

de acțiuni ilicite, din cauza necesității disimulării fondurilor frauduloase.[82]

Pe cît problema finanțării concurenților electorali este semnificativă, pe atît este şi dificilă în abordare. Problema finanțării campaniei electorale este greu de pus în discuție din cauza caracterului său ascuns. Acest aspect al alegerilor face parte din ceea ce numim politica ascunsă, în opoziție cu politica publică. Este dificil de a pătrunde în culisele vieții politice (şi economice). Aceasta ne reuşeşte în măsură în care statul este capabil să scoate din austeritate finanțele electorale. Pentru Republica Moldova această problemă este şi mai dificil de analizat deoarece am moştenit tendința de conspirație a actorilor publici propriu regimului totalitar sovietic.

Potrivit lui M.Walecki sînt anumite limite în cercetarea finanțelor politice în statele Eurpei Centrale şi de Est. Ele se reduc la valabilitatea şi corectitudinea datelor privind finanțele politice care deseori sînt parțiale, respectiv sursele neoficiale avînd o pondere importantă în realizarea unor studii de acest gen. O altă limită se referă la posibilitatea interpretării datelor disponibile, care poate fi destul de dificil de întreprins din cauza formei în care ele sînt prezente.[83]

Finanțarea campaniilor electorale se conexează cu o serie de alte probleme. În primul rînd, ea poate fi privită ca un caz particular al finanțării partidelor politice, fiind, totodată, mai largă, deoarece concurenții electorali pot fi şi candidați independenți, coaliții de partide şi distinctă, fiindcă alegerile reprezintă un proces semnificativ al vieții politice. În al doilea rînd, finanțele electorale sînt determinate de caracterul relațiilor economicului cu politicul. In al treilea rînd, finanțarea campanieie electorale poate fi abordată prin prisma corupției politice.

Finanțarea campaniilor electorale în Republica Moldova (macro-nivelul): dezideratele şi realitățile

La etapa actuală a evoluției democrației s-au cristalizat cîteva principii fundamentale a finanțării campaniilor electorale. Ele sînt destul de vagi şi permit o vastitate mare în realizarea lor. Primordial în acest domeniul al campaniei electorale, moment subliniat de toate actele internaționale, este asigurarea transparenței finanțelor concurenților electorali.

[82] *Malem J. Financiamiento, corrupción y gobierno. // Carrillo M. et al. Dinero y contienda político-electoral. - México: Fondo de Cultura Económica / Instituto Federal Electoral, 2003, p.12.*

[83] *Walecki M. Money and Politics in Central and Eastern Europe. // Funding of Political Parties and Election Campaigns. International IDEA Handbook Series (Editors: R.Austin, M.Tjernstrom). – Stockholm: Trydells Tryckeri AB, 2003, p.71.*

Este important de a cunoaşte finanţatorii pentru a putea depista favorurile făcute acestora de partidul / persoana venită la putere. Aceasta va duce la mărirea credibilităţii alegerilor şi legitimităţii sistemului. Un alt principiu fundamental este neutilizarea resurselor statului în alegeri. Acest principiu are o aplicare vastă referindu-se în general la resursele administrative, inclusiv la neutilizarea fondurilor statului şi a colectării / împiedicarea colectării de fonduri prin utilizarea resurselor (coercitive) puterii de stat. Egalitatea concurenţilor electorali ar fi un alt principiu, inclusiv egalitatea financiară, dar şi egalitatea în accesul la fondurile publice. Acest din urmă principiu, în procesul aplicării, mai ales cu referire la primul component, dă naştere unui spaţiu mare de manevră pentru instituţiile care reglementează finanţele campaniei electorale.

Astfel exigenţele democratice generale contemporane faţă de starea (şi reglementarea) finanţării campaniilor electorale se reduc la 1) asigurarea eficienţei şi funcţionabilităţii concurenţilor electorali şi a instituţiIlor constituite în urma alegerilor prin 2) excluderea finanţării frauduloase inclusiv prin intermediul transparenţei şi 3) asigurarea reprezentativităţii alegerilor inclusiv şi prin asigurarea egalităţii concurenţilor electorali.

Aceste principii îşi găsesc locul în legislaţia electorală respectivă care ar trebuie să stipuleze regulile jocului electoral şi mecanismul de supraveghere a aplicării acestora. Primele reglementări ale finanţelor campaniei electorale în Republica Moldova au fost făcute cu ocazia alegerilor prezidenţiale din 1991[84] care au fost ulterior dezvoltate, cu mici modificări, în reglementările alegerilor parlamentare din 1994.[85] Acest din urmă act a şi stabilit vectorul dezvoltării normelor privitor la finanţarea campaniei electorale. Codul electoral adoptat în 1997, repetă, din nou cu careva modificări, modalitatea anterioară de abordare normativă a finanţelor electorale.

Primul lucru care se observă doar la o comparare fugitivă a actelor normative ce reglementează finanţarea concurenţilor electorali, dar şi a partidelor politice[86] din Republica Moldova cu cele identice ale altor state, în special occidentale, este caracterul sub-dezvoltat, ne structurat şi limitat al lor. Se creează impresia că elita politică (şi cea ştiinţifică în măsura în care ea se poate impune), societatea politică şi civilă nu per-

---

[84] *Legea Republicii Moldova cu pirivire la alegerile Preşedintelui. – Chişinău: Universitas, 1991.*

[85] *Legea nr.1609-XII din 14 octombrie 1993 privind alegerile Parlamentului. // Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1993, nr.10 (partea I).*

[86] *În aspect juridic, finanţarea concurenţilor electorali este reglementat de către Codul electoral şi hotărările Comisiei Electorale Centrale, în cazul partidelor politice intervine şi „Legea privind partidele şi alte organizaţii social-politice".*

cep rolul finanțării vieții politice şi nu au o concepție asupra acestui component al sistemului electoral şi al vieții politice. Din experiența democratică şi a alegerilor acumulată începînd cu 1991, din colaborarea internațională nu rezultă decît mici modificări nesemnificative ale legislației finanțelor concurenților electorali. Cele mai însemnate modificări la Codul electoral la acest capitol au fost realizate în 2002 prin interzicerea oferirii alegătorilor a banilor, ajutoarelor umanitare etc., se încearcă preîntîmpinarea atragerea finanțelor persoanelor fizice şi juridice pentru elaborarea materialelor de promovare a concurenților electorali şi ordonarea finanțării din partea persoanelor juridice.[87]

Lăsînd pe seama juriştilor analiza minuțioasă a aspectului normativ al legislației care vizează finanțarea concurenților electorali, vom stabili eficiența acesteia în baza situației de fapt din domeniul finanțelor concurenților electorali.

Este dificil de apreciat, şi la general, şi la particular, situația finanțelor concurenților electorali în Republica Moldova. Toate alegerile care s-au desfăşurat în Republica Moldova de la Declarația de Independență au fost recunoscute ca corecte şi democratice. În acelaşi timp toate rapoartele OSCE / BIDO[88] trec cu vederea problema finanțelor electorale. Nici alte autorități europene şi internaționale în evaluările sistemului electoral al Republicii Moldova şi recomandările sale nu se referă în nici un mod la finanțarea concurenților electorali.[89] Respectiv aspectul financiar al campaniilor electorale este trecut cu vederea în aprecierile alegerilor realizate de comunitatea internațională. Nici ONG-urile naționale nu iau o oricare poziție față de finanțele electorale atunci cînd estimează caracterul democratic al alegerilor.

Unica instituție care se pronunță, în mod oficial, referitor la finanțele concurenților electorali este CEC (Comisia Electorala Centrală). Sintagma „alegerile au fost în general corecte” se referă şi la aspectul finan-

---

[87] Legea nr.796-XV din 25 ianuarie 2002 pentru modificarea şi completarea Codului electoral. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.20.

[88] Final report. Presidential elections in the Republic of Moldova, November 17 and December 1, 1996, Office for Democratic Institutions and Human Rights; Alegeri parlamentare, 25 februarie 2001. Raport final. Raportul Final OSCE/BIDDO, Varşovia, 2001; Alegeri locale. 25 mai si 8 iunie 2003. Raportul misiunii OSCE/BIDDO de observare a alegerilor, Varsovia, 2003; Alegeri parlamentare. 6 martie 2005. Raportul final al Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDDO, Varşovia, 2005 etc.

[89] Avis sur la loi electorale de la Republique de Moldova. Adopte par la Commission de Venise lors de sa 53e session pleniere (Venise, 13 et 14 decembre 2002); Rose R. Comments on the election law of the Republic of Moldova, Strasbourg, 9 December 2002; Vollan K. Comments on the election law of the Republic of Moldova, Strasbourg, 5 December 2002; Pre-Election Technical Assessment: Ensuring Free and Fair Elections in Moldova. June 2004. IFES & The Association for Participatory Democracy (ADEPT).

ciar al acestora. În baza materialelor autorității electorale se poate concluziona că careva încălcări mai mult s-au mai puțin minore a legislației electorale, în cazul nostru, privind, finanțarea au fost comise însă nu s-au înregistrat fraude grave care ar influența rezultatele alegerilor.

În Republica Moldova despre banii electorali vorbesc practic doar oficialitățile electorale. Pentru societatea civilă şi societatea politică finanțele electorale, cu mici excepții, reprezintă un tabu. V.Vasilica scrie că „toată lumea ştie că în campaniile electorale circulă sume fabuloase de bani, inclusiv în numerar, inclusiv nedeclarați, prin care se corupe şi presa, şi alegatorul. În mod paradoxal, toată lumea ocoleşte acest subiect, inclusiv după încheierea campaniilor electorale".[90] Conform unei alte păreri neoficiale, dar deja confidențiale, în campania electorală se cheltuie de 10 ori mai mulți bani decît sînt declarați şi cifra rezultată nu este în lei, dar în dolari.

În lipsa unor indicatori direcți asupra situației din domeniul finanțelor electorale din Republica Moldova, există posibilitatea de a stabili realitatea în baza unor indici indirecți. Aceasta nu va micşora incertitudinea referitor la aspectul concret al finanțelor electorale, dar, cel puțin, va permite etalonarea şi aprecierea generală a problemei şi stabilirea coordonatelor macro ale stării finanțelor campaniei electorale.

Republica Moldova nu a cunoscut scandaluri de proporție avînd ca subiect finanțarea partidelor politice şi al politicienilor, inclusiv şi cea din perioada electorală. Desigur tema corupției, a parvenirii în timpul aflării în funcție este o temă populară a scenei politice,[91] dar banii cheltuiți în campania electorală este, pînă la moment, un tabu. Pe de altă parte, numărarea banilor cheltuiți de către adversar pentru campania electorală şi a surselor acestora ar putea avea efecte serioase asupra reuşitei electorale ale acestuia. Explicația este că fie în realitate nu există încălcări a legislației, fie este o expresie a conştiinței corporative a elitei sau în general al actorilor jocului pentru putere.

În cazurile în care totuşi în campania electorală tema banilor electorali se utilizează ca un subiect al tehnologiilor distructive aceasta reprezintă un mijloc şi nu un scop în sine. Informațiile privind tranzacțiile financiare frauduloase au impact asupra imaginii celor vizați prin faptul nu că contravin legislației, ci prin depistarea relațiilor acestora cu anumite persoane, structuri, grupuri economice şi / sau criminale.

---

[90] *Vasilica V. Comportamentul presei scrise în campanii electorale. // http://www.acces-info.org.md/comentarii_22_2martie_03.htm (Extras pe 17 iunie 2005).*

[91] *Танасэ Р. Использование «черных» технологий и контрпропаганда в ходе современных избирательных кампаний. // Электоральные технологии и президентские выборы. – Кишинэу: CAPTES, 2000.*

În spațiul post-sovietic, transparența politicii este minimă, mentalitatea, comportamentul, relațiile proprii „homo soveticus” persistînd. Scoaterea din Kremlin a 0,5 mln de dolari americani, bani cheşi în alegerile prezidențiale din 1996 ar putea fi caracterizantă pentru spațiul post-sovietic. M.Walecki menționează că „finanțarea ilegală a politicii subminează sistemul democratic şi nivelul corupției politice în multe (in certain) state postcomuniste poate fi înspăimîntător.”[92]

In opoziție cu situația din Republica Moldova şi din spațiul post-sovietic se află realitatea statelor occidentale. Acestea, în democrația sa avansată, sînt zguduite permanent de scandaluri legate de finanțele politice, inclusiv de cele electorale. Influiența puternică a scandalurilor finanțelor electorale şi politice asupra evoluției sistemului politic al Italiei la sfîrşitul anilor 80-începutul anilor ’90 ai secolului trecut este unul elocvent. Afacerile Urba şi Elf în Franța, scandalurile de corupție a guvernului F.González sînt doar cîteva din multiplele scandale legate de finanțele electorale din statele occidentale.[93]

Aceeaşi situație cu scandalurile sau constatările privind finanțarea frauduloasă a campaniilor electorale se constată şi în statele europene post-socialiste, şi în statele Americii Latine, şi în statele asiatice.[94] În acest mod, este evidentă constatarea precum că corupția electorală este omniprezentă. Problema constă în nivelul existenței acestui fenomen şi a capacității sistemului politic şi a societății de a depista aceste practici. Situația cînd scandalurile respective sînt lipsă nu indică şi absența problemei, ci tocmai vici-versa.

Din perspectiva occidentală, pentru Republica Moldova este inimaginabilă situația cînd fiul unui prim-ministru ar fi condamnat la 18 luni de detenție din cauza finanțării electorale frauduloase cum a avut loc în Israel cu O.Sharon, fiul lui A.Sharon, sau implicarea cancelarului german H.Kohl într-un scandal din cauza depistării fondurilor secrete ale CDU.

---

[92] *Walecki M. Money and Politics in Central and Eastern Europe. // Funding of Political Parties and Election Campaigns. International IDEA Handbook Series (Editors: R.Austin, M.Tjernstrom). – Stockholm: Trydells Tryckeri AB, 2003, p.87.*

[93] *Pujas V., Rhodes M. Party Finance and Political Scandal in Italy, Spain and France. // http://solcidsp.upmf-grenoble.fr/cidsp (Extras pe 15 septembrie 2004); de Leon P., Green M.T. Political corruption: establishing the parameters. // International Public Management Review, Volume 5, 2004.*

[94] *Blechinger V. Corruption and Political Parties. MSI, 2002; Fierro C. N. Regímenes de financiamiento y fiscalización y garantías de equidad en la contienda electoral. Estudio comparado de 19 países de América Latina. – México: Organización de los estados americanos / Instituto Federal Electoral, 2005.*

Careva probleme minore care nu au fost urmate de acțiuni serioase au fost constatate, poate pentru prima dată în Republica Moldova, în campania pentru alegerile parlamentare din 2005. Astfel au fost descoperite careva materiale de promovare aparținînd unor concurenții electorali care nu au fost contabilizate.[95]

Un indicator indirect al situației din domeniul finanțelor concurenților electorali este relația dintre economia legală şi cea tenebră. După diferite estimări, ponderea economiei tenebre în Republica Moldova constituie de la 40% pînă la 70%. Nivelul utilizării banilor electronici este extrem de mic. Această crează premise serioase pentru finanțarea frauduloasă a campaniei electorale. Odată ce în economie există sume necontabilizate, odată ce banii circulă sub forma de cheş ei vor face şi obiectul unor investiții tenebre în politică.

Un alt indice asupra stării finanțelor electorale ar fi nivelul dezvoltării corupției în Republica Moldova. Subiectul corupției în societatea moldovenească este dezvoltat doar la micronivel, în cel mai bun caz la mezonivel. Macronivelul şi în general corupția politică este insistent evitată de către structurile societății civile etc. care se ocupă de această problemă. Respectiv situația corupției electorale indica la fel în mod indirect în susținerea poziției pesimiste asupra finanțelor concurenților electorali.

Un alt factor indirect care ar putea indica asupra situației finanțelor electorale este însăşi natura umană care, prin definiție, nu este una divină. Omul va încerca oricînd să-şi promoveze interesele proprii. El trebuie să fie constrîns să promoveze interesul altuia sau altora, să se conformeze anumitor reguli. În Republica Moldova, după cum vom vedea mai jos, este inexistent un mecanism real de control a finanțelor concurenților electorali.

Concurenții electorali – particularitățile comportamentului electoral financiar

Partidele politice din Republica Moldova, cu toate că s-au afirmat şi s-au instituționalizat, rămîn a fi structuri relativ fluide, viața lor interioară este departe de exigențele democratice față de procesele politice în care ele trebuie să participe. Aceasta se referă şi la finanțele partidelor politice, inclusiv şi în campania electorală.

---

[95] *Hotărîre cu privire la demersurile Ministerului Afacerilor Interne din 3 februarie 2005 şi a şefului Departamentului Ordine Publică al Ministerului Afacerilor Interne din 14 februarie 2005 privin încălcările legislației electorale. // Electorala 2005. Documente şi cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. – Comisia Electorală Centrală, Chişinău, 2005, pp.110-111.*

Un element indispensabil al oricărei campanii electorale este colectarea fondurilor pentru realizarea acestei campanii. Cunoscută sub denumirea de *fundraising* această campanie, mai ales în SUA dar şi, în general, în Occident, este una publică şi transparentă, într-adevăr avînd caracteristicile unei campanii.

În Republica Moldova nu putem vorbi despre o campanie de colectare, ci doar despre o colectare. Încrederea redusă în instituția partidelor politice şi slăbiciunea financiară a electoratului, egocentrismul partidelor şi a cetățenilor fac ca concurenții electorali să nu să se orienteze la alegătorii de masă pentru colectarea fondurilor.

Situația nenormală din domeniul relațiilor financiare dintre partide şi mase se datorează şi legislației. „Legea Nr.718-XII din 17 septembrie 1991 privind partidele şi alte organizații social-politice" nu recunoaşte după organizațiile teritoriale calitatea de persoană juridică. Prin aceasta donatorii minori sînt practic excluşi din circuitul financiar al campaniei electorale. Accentul punîndu-se pe structurile naționale, la care se orientează şi au acces doar persoanele morale cu interese economice vaste, nu agenții economici mici.

Astfel, fondurile se colectează, în cel mai bun caz, semi-public, prevalează relațiile dintre liderii naționali ai partidului şi agenții economici. În acest cadru şi resursul administrativ ar facilita, în măsura în care este prezent în Moldova, colectarea de fonduri pentru realizarea campaniilor electorale.

Pentru a preîntîmpina covîrşirea prin resurse financiare a oponenților şi deci a asigura o egalitate minimală în şanse a concurenților electorali se utilizează, de majoritatea statelor, inclusiv şi de Republica Moldova, practica stabilirii *limitei chieltuielilor*. La alegerile parlamentare din 1998, 2001 şi 2005 el a constituit respectiv 0,5 mln., 1 mln., 2,5 mln. lei, la alegerile locale din 1999 şi 2003 respectiv 0,8 mln. şi 1 mln. lei.

În cazul țării noastre această sumă este stabilită de către CEC cu referire la fiecare alegeri în parte. Plafonul cheltuielelor este stabilit în mare parte în mod subiectiv, intuitiv, neexistînd careva metode ştiințifice de a calcula această cifră. La alegerile anticipate ale primarului general al municipiului Chişinău din 2005 s-a discutat şi cifre de 350 mii şi 500 mii lei, pentru ca ulterior să se oprească la cea de 1 mln. lei.[96]

Cel puțin la alegerile parlamentare din 2005 referitor la suma plafonului electoral s-au pronunțat şi însuşi concurenții electorali. Partidul Social-Democrat din Moldova a solicitat CEC-ului sa stabilească un

---

[96] *Comisia Electorala Centrala a stabilit plafonul cheltuielilor concurenților electorali în campania electorală pentru alegerile locale noi. // www.azi.md (Extras pe 12 februarie 2006).*

plafon maximal de 5 mil. de lei, Blocul electoral „Moldova Democrată” a cerut 3 mil. de lei, Partidul Popular Creştin Democrat s-a pronunțat pentru 2,5 mil. lei, Partidul Comuniştilor şi Blocul electoral „Patria-Rodina” au optat pentru 2 mil. de lei.[97]

Unicul argument, relativ măsurabil, este costul accesului la mass-media. La alegerile parlamentare din 2005 majorarea plafonului cheltuielilor concurenților electorali în comparație cu alegerile parlamentare precedente a fost justificat prin faptul că au crescut semnificativ prețurile la publicitatea TV si radio.[98]

Orice idei inclusiv şi cele ilustre sînt ineficiente şi rămîn în domeniul ideatic sau la nivel de intenții dacă nu există un mecanism de implimentare al acestora. În Republica Moldova nu există un mecanism viabil de control al finanțelor electorale.

Toate sumele băneşti utilizate în campania electorală trebuie să fie virate într-un cont special deschis la orice bancă cu mențiunea „Fond electoral”. Persoanele morale pot face donații concurenților electorali doar prin transfer. Donațiile în cheş oferite de persoanele fizice la fel urmează a fi depuse în cont. Băncile, în care au fost deschise conturile concurenților electorali informează CEC-ul referitor la sumele virate în acest fond şi la sursele acestora. În rest, controlul asupra finanțării campaniilor electorale este inexistent.

Acest vacum de supraveghere, are loc pe fundalul altor state care, concomitent cu exemplele de încălcare a legislației electorale, oferă şi modalități de a ocoli legislația electorală,[99] legislație ce este cu mult mai performantă ca cea a Moldovei.

Din tot spectrul sancțiunilor posibile şi prezente în practica internațională – politico-electorale, financiare şi penale – în Republica Moldova pentru încălcarea prevederilor legale referitor la finanțare concurenții electorali riscă confiscarea sumei nedeclarate şi anularea sau suspendarea înregistrării de către Ministerul Justiției.

Bibliografie

Alegeri locale. 25 mai si 8 iunie 2003. Raportul misiunii OSCE/BIDDO de observare a alegerilor. - Varsovia, 2003.

---

[97] *Ibidem.*

[98] *CEC a stabilit plafonul maximal de cheltuieli în campania electorală din partea concurenților electorali. // www.azi.md (Extras pe 12 februarie 2006).*

[99] *Пшизова С.Н. Финансирование политического рынка: теоретические аспекты практических проблем. // Политические исследования, 2002, nr.1, 2; Зяблюк Н.Г. Американские выборы: финансовый аспект. // США: экономика, политика, идеология, 1998, nr.7; Зяблюк Н.Г. Проблемы финансирования избирательных кампаний в США. // США: экономика, политика, идеология, 1996, nr.3,4.*

Alegeri parlamentare. 6 martie 2005. Raportul final al Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDDO, Varşovia, 2005. Final report. Presidential elections in the Republic of Moldova, November 17 and December 1, 1996, Office for Democratic Institutions and Human Rights.

Alegeri parlamentare, 25 februarie 2001. Raport final. Raportul Final OSCE / BIDDO. - Varşovia, 2001.

Avis sur la loi electorale de la Republique de Moldova. Adopte par la Commission de Venise lors de sa 53e session pleniere (Venise, 13 et 14 decembre 2002).

CEC a stabilit plafonul maximal de cheltuieli în campania electorală din partea concurenților electorali. // www.azi.md (Extras pe 12 februarie 2006).

Comisia Electorala Centrala a stabilit plafonul cheltuielilor concurentilor electorali în campania electorală pentru alegerile locale noi. // www.azi.md (Extras pe 12 februarie 2006).

Gerber A. Estimating the effect of campaign spending on Senate election outcomes using instrumental variables. // American Political Science Review, 1998, nr.2.

Legea Republicii Moldova cu pirivire la alegerile Preşedintelui. – Chişinău: Universitas, 1991.

Legea nr.1609-XII din 14 octombrie 1993 privind alegerile Parlamentului. // Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1993, nr.10 (partea I).

Legea Republicii Moldova Nr.718-XII din 17 septembrie 1991 privind partidele şi alte organizații social-politice. // Monitorul Oficial, 2000, nr.53.

Legea nr.796-XV din 25 ianuarie 2002 pentru modificarea şi completarea Codului electoral. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.20.

Leon, de, P., Green M.T. Political corruption: establishing the parameters. // International Public Management Review, Volume 5, 2004.

Malem J. Financiamiento, corrupción y gobierno. // Carrillo M. et al. Dinero y contienda político-electoral. – México: Fondo de Cultura Económica / Instituto Federal Electoral, 2003.

Maligner B. Financement des campagnes électorales et caractère équitable de la représentation politique. // Debard T., Robbe F. (sous la Dir.) Le caractère équitable de la représentation politique. – Paris: L'Harmattan, 2005.

Pre-Election Technical Assessment: Ensuring Free and Fair Elections in Moldova. June 2004. IFES & The Association for Participatory Democracy (ADEPT).
Pujas V., Rhodes M. Party Finance and Political Scandal in Italy, Spain and France. // http://solcidsp.upmf-grenoble.fr/cidsp (Extras pe 15 septembrie 2004).
Rose R. Comments on the election law of the Republic of Moldova, Strasbourg, 9 December 2002.
Vasilica V. Comportamentul presei scrise în campanii electorale. // http://www.acces-info.org.md/comentarii_22_2martie_03.htm (Extras pe 17 iunie 2005).
Vollan K. Comments on the election law of the Republic of Moldova, Strasbourg, 5 December 2002.
Walecki M. Money and Politics in Central and Eastern Europe. // Funding of Political Parties and Election Campaigns. International IDEA Handbook Series (Editors: R.Austin, M.Tjernstrom). – Stockholm: Trydells Tryckeri AB, 2003.
Hotărîre cu privire la demersurile Ministerului Afacerilor Interne din 3 februarie 2005 şi a şefului Departamentului Ordine Publică al Ministerului Afacerilor Interne din 14 februarie 2005 privin încălcările legislației electorale. // Electoralea 2005. Documente şi cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. – Comisia Electorală Centrală, Chişinău, 2005.
Зяблюк Н.Г. Американские выборы: финансовый аспект. // США: экономика, политика, идеология, 1998, nr.7;
Петченко В.А., Сатаров Г.А.. Коррупция на выборах как биржа ресурсов. // Выборы в Российской Федерации (ред. М.Б.Горный). – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский гуманитарно-политологический центр «Стратегия», Институт развития избирательных систем, 2002.
Пшизова С.Н. Финансирование политического рынка: теоретические аспекты практических проблем. // Политические исследования, 2002, nr.1,2;
Танасэ Р. Использование «черных» технологий и контрпропаганда в ходе современных избирательных кампаний. // Электоральные технологии и президентские выборы. – Кишинэу: CAPTES, 2000.

Prezentat la redacție
la 7 iunie 2006

COMPARTIMENTUL
RELAȚII INTERNAȚIONALE

GEOPOLITICA ÎN REPUBLICA MOLDOVA: DILEMELE CONCEPTUALIZĂRII, INSTRUIRII SI REALIZĂRII[100]

Vasile CROITORU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Relații Internaționale
Lector

La géopolitique s'est manifestée comme phénomène objectif quand un état (comme acteur des relations internationales) a eu la force et la capacité d'imposer sa souveraineté ou son contrôle dans un autre espace que celui constitué comme entité politique. Les phénomènes géopolitiques sont vieux ; ils se sont manifestés dés l'apparition des états, ayant l'origine dans l'histoire des guerres.

La géopolitique se rapport aux états, aux leurs institutions politiques, diplomatiques, militaires, qui produisent des stratégies en fonction de la position et du pouvoir des états sur mappemonde. La géopolitique constitue une importante dimension de la politique externe et représente une modalité de penser et actionner en fonction du pouvoir sur un espace situé au-delà du territoire souverain de l'état. La géopolitique n'offre pas seulement des rations sur les actions de la politique externe ; elle explique la modalité d'application du pouvoir (sous la forme de domination, contrôle ou influence) pour qu'un état réalise ses intéresses au dehors de ses frontières. Chaque état qui inclue l'élément géopolitique dans le plan externe doit évaluer sa position géopolitique et sont statut géopolitique, puis l'état détermine s'il est sujet ou objet de la politique internationale (l'acteur-sujet est celui qui se manifeste actif dans la politique internationale, mais l'acteur-objet est passif, devenant espace de dispute entre les acteurs géopolitique forts). La position géopolitique n'est pas seulement celle géographique ; elle définie le lieux d'un acteur (état) dans l'équation du pouvoir et

---

[100] *Recenzent – doctor în ştiințe istorice, conferențiar Dinu ILAŞCIUC*

plutôt dans ses relations avec les autres. Si la position géographique se caractérise par une longue stabilité temporelle, celle géopolitique représente une complexité des rapports politiques, économiques, militaires ou culturelles d'un état, tous étant dans un échange continue, avec les autres états voisins ou éloignes. Le statut géopolitique représente le lieu de l'acteur dans l'hiérarchie globale ou dans le champs géopolitique, et résulte du potentiel géopolitique, de la capacité d'état de s'élargir, de pénétrer et influencer des zones ou régions au dehors de son espace de souveraineté; mais cette capacité d'extension et la rase d'action dépendent du pouvoir.

Donc la géopolitique reste un domaine important des relations internationales; elle se lie avec les politiques des états, avec le droit international, les relations diplomatiques, les influences réciproques, la sécurité et avec les rapports des forces dans le monde. En ce qui concerne la Moldavie, son lieu et son rôle dans le contexte régional et continental, il faut que la classe politique moldave ait «l'intelligence géopolitique». Pour ça este nécessaire une école forte qui réponde à la réalisation des intéresses nationaux vitaux.

Geopolitica în Republica Moldova

În anul 1991 Republica Moldova apare ca stat în urma dezmembrării Uniunii Sovietice. După obținerea independenței, Moldova a început să stabilească relații diplomatice cu diverse state şi organizații internaționale. Pentru aceasta a fost nevoie de crearea unei activități diplomatice proprii statale moldoveneşti. Problemele politice de diferit ordin cu care s-a confruntat Moldova în primii ani de independență statală aveau conotație geopolitică. Specialiştii în domeniul politologiei analizau situația țării pe plan internațional, tot mai multe explicații se făceau prin prisma geopoliticii. Ca disciplină, geopolitica nu era studiată în Moldova. Ea a apărut din necesitatea de a da o nouă viziune asupra fenomenelor internaționale la care era conectată Republica Moldova, oferind astfel răspunsuri sau soluții pentru anumite probleme.

Moldova independentă avea nevoie de specialişti în relații internaționale. Trebuiau create facultăți în cadrul instituțiilor de învățământ pentru ca să pregătească cadre în domeniu. Universitatea de Stat din Moldova este prima care introduce specialitatea relațiilor internaționale în cadrul Facultății de Ştiințe Politice în anul 1995. Aici geopolitica a fost introdusă ca unul din obiectele fundamentale de specialitate. Apoi domeniul respectiv este introdus în cadrul altor instituții de învățământ de stat (Academia de Administrare Publică, Ins-

titutul de Relații Internaționale, Academia de Studii Economice din Moldova) şi private (Institutul de Studii Politice şi Relații Internaționale, Universitatea de Relații Internaționale „Perspectiva” etc.). În nomenclator apare inițial specialitatea de relații de internaționale, apoi facultăți de relații internaționale şi chiar instituții de învățământ.

După introducerea geopoliticii ca disciplină, în a doua jumătate a anilor nouăzeci au fost efectuate un şir de studii în domeniul geopoliticii. Primele îi aparțin lui O.Serebrian. În cunoscutele sale lucrări „Geopolitica spațiului pontic” (apărută în două ediții:1998 şi 2006), „Politosfera” (2001) şi „Politică şi Geopolitică” (2004), cercetătorul face o analiză a situației geopolitice interne a Republicii Moldova, precum şi a zonelor adiacente la care este conectată ca Balcanii, Caucazul, Spațiul Pontic, scoțând în evidență importanța geopolitică a lor, modificările geopolitice intervenite, precum şi interesele puterilor în (din) aceste regiuni. Este de remarcat şi elaborarea „Dicționarului de Geopolitică” (2006) de către O.Serebrian, care e primul de acest fel în limba română. Dicționarul oferă definiții şi explicații ale noțiunilor şi teoriilor vehiculate în prezent în politica internațională. De asemenea, au mai apărut şi alte lucrări, ca cea a lui O.Şofransky „Republica Moldova: capital geopolitic” (1999), care analizează statul din perspectivă geopolitică şi geoeconomică şi anume care este locul şi rolul Moldovei ca actor pe piața mondială şi regională. Este de menționat şi lucrarea lui A.Burian „Geopolitica lumii contemporane” (2003), care este considerată primul manual de geopolitică din republică. Mai pot fi menționați şi alți autori (N.Chirtoacă, R.Gorincioi, Iu.Fruntaşu, V.Prohnițchi, I.Munteanu etc.) care au elaborat studii sub formă de articole în care analizau geopolitică internă şi externă a Moldovei.

Chiar de la început, în rândul specialiştilor moldoveni au apărut preocupări cu privire la definirea obiectul de studiu. Determinarea obiectului de studiu al geopoliticii se află şi în atenția specialiştilor din Occident. Această situație a rezultat din criza de jumătate de secol în care s-a aflat ştiința geopolitică. O primă definiție care oferă o tratare multidimensională a conceptului este formulată în Dicționarul ,,Conceptele şi noțiunile de bază ale diplomației”[101]. Astfel, geopolitica (din greacă ,,geo” - pământ, ,,politike” - activitate de stat) este ştiința care:

- analizează influența factorilor geografici asupra relațiilor de putere în politica internațională;

---

[101] *Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele şi noțiunile de bază ale diplomației. – Chişinău, 1998, p.73-74*

• vizează controlul exercitat asupra unor zone ale globului, importante din punct de vedere strategic;

• examinează comportamentul statelor în funcție de factorii geografici (*teritoriu, climă, localizare în spațiu),* precum şi în funcție de activitățile umane (*populație, economie, structuri politice, cultură);*

• se ocupă de studiul configurației relațiilor internaționale în care se încadrează un stat;

• analizează „echilibrul de putere" şi controlul exercitat de marile puteri asupra unor anumite zone geografice.

Geopolitica mai este tratată şi ca o concepție politică ce fundamentează interesele globale şi politica externă a statelor, bazându-se pe cunoştințele politico-geografice.

Dilemele conceptualizării geopoliticii

Incursiunile în universul preocupărilor pentru teoria geopoliticii, în timpul şi mai ales după încheierea războiului rece, reliefează că redescoperirea geopoliticii şi eforturile făcute pentru a-i reactualiza sensurile şi defini esența, s-au făcut din nevoia specialiştilor de a-şi mări suprafața de cunoaştere în analiza fenomenelor internaționale contemporane. Multitudinea perspectivelor de analiză a fenomenului şi a teoriei geopolitice arată că aceasta încă nu s-a constituit ca disciplină distinctivă în câmpul ştiințelor politice. De aici decurge nevoia de a elucida deosebirile între geopolitică şi alte părți ale relațiilor internaționale, cum sunt: Teoria Relațiilor Internaționale (TRI), Diplomația şi Dreptul Internațional (DI). Majoritatea cercetătorilor au încercat să elimine confuzia între geopolitică pe de o parte şi geografia politică, istorie etc. pe de altă parte. Practic lipsesc studiile care ar delimita geopolitica de alte domenii ale relațiilor internaționale. Atât Geopolitica, cît şi Teoria Relațiilor Internaționale, Diplomația şi Dreptul Internațional sunt discipline ale relațiilor internaționale, care desemnează, în general, raporturile dintre actorii internaționali. Raporturile pot fi oficiale sau neoficiale (politice, economice sau de altă natură), guvernamentale sau neguvernamentale şi sunt asigurate prin acorduri, tratate, prin intermediul misiunilor diplomatice[102]. În definiția respectivă se găsesc aspecte din Teoria Relațiilor Internaționale, Diplomație, Dreptul Internațional, dar şi din Geopolitică. Totuşi apare întrebarea: "Care este obiectul de studiu al geopoliticii în raport cu al celorlalte domenii ale relațiilor internaționale?".

---

[102] *Ibidem p.129-130*

O.Serebrian face distincţie între Geopolitică şi Teoria Relațiilor Internaționale. El menționează că geopolitica studiază raportul spațiu - politică în ansamblu, fără a separa aspectul vieții politice interne şi externe a unui stat. Geopolitica operează cu inconştientul din politic, cu ceea ce scapă înțelegerii, dacă nu se ține cont de specificul tandemului spațiu – timp, în care s-a dezvoltat un stat. Geopolitica, metaforic vorbind, este psihanaliza statului. La rândul său, Teoria Relațiilor Internaționale e preocupată doar de studierea actorilor (state, organizații internaționale, companii transnaționale, ideologie, religie) şi a factorilor (economici, politici, tehnologici, culturali, sociali), ce determină sistemul relațiilor internaționale în ansamblu[103]. Totodată cercetătorul menționează că geopolitica se manifestă în două feluri - la nivel de „inconştient"; adică evenimentele politice sunt influențate de realitățile spațiale, fără ca elita politică a statului să conştientizeze acest lucru; şi la nivel de „conştient", atunci când calitățile spațiale sunt mai mult sau mai puțin „simțite", politica unei națiuni adaptându-se la conjunctura spațială, adică se constituie o doctrină geopolitică[104].

Din cele explicate de O.Serebrian, rezultă că geopolitica este psihologia actorilor relațiilor internaționale sau aspectul psihologic al relațiilor internaționale. Psihologia actorilor este reflectată (reprezentată) prin grupul care se află la conducerea statului respectiv. Grupul se asociază cu statul şi se identifică cu el. Comportamentul grupului în plan extern reprezintă comportamentul statului. Acest comportament este bazat pe imaginea cu privire la situația in-ternațională. Imaginea este reprezentarea percepției, opiniei, atitudinii, jude-căţii, stereotipurilor, prejudecăților etc. pe care şi le-a format în decursul timpului o națiune sau etnie asupra altei națiuni sau etnii, sub influența relațiilor istorice sau prezente[105].

Deci, imaginea este o reprezentare mentală a realității. Reprezentările mentale ale elitei politice sau ale grupului aflat la guvernare stau la baza reprezentărilor geopolitice ale celor ce elaborează politica externă. Reprezentările geopolitice sunt imaginile formate ca rezultat a percepției situației geopolitice a propriului stat (istorică sau prezentă) dar şi despre contextul geopolitic regional şi global la care este raportat statul dat. Imaginile pot fi corecte sau eronate deoarece depind de gradul de profunzime a analizei geopolitice, dar şi de veridicitatea datelor folosite în această analiză. Reprezentările geopolitice filtrate prin

---

[103] *Serebrean O. Geopolitica spațiului pontic. - Chişinău, Cartier, 2006, p.15*
[104] *Ibidem, p.21*
[105] *Stancu V., Stoica M., Stoica A. Relații Publice: succes şi credibilitate. - Bucureşti, 1999, p.15*

sistemul de interese se transformă în proiecte geopolitice concrete[106]. Ele stau la baza luării deciziilor în planul politicii externe.

Anume aspectul psihologic determină comportamentul actorilor în relațiilor internaționale. Comportamentul actorilor este reglementat prin sistemul de drept internațional, care reprezintă normele juridice ce reglementează relațiile dintre actori. Actorii nu interacționează între ei doar prin prisma prevederilor dreptului internațional. De multe ori, acțiunile actorilor se abat de la principiile juridice. Anume comportamentul aflat în afara regulilor de drept internațional constituie o parte din obiectul de studiu al geopoliticii. Conform dreptului internațional, actorii trebuie să respecte, în rezultatul interacțiunilor reciproce, principiul suveranității, ceea ce înseamnă neimplicarea în afacerile interne ale altui stat, respectarea integrității teritoriale a acestuia şi inviolabilitatea frontierelor. Teoretic, această teză a dreptului internațională este una corectă, dar – în practică – există o altă situație. Dat fiind faptul că sistemului internațional îi lipseşte o autoritate supremă, dreptul internațional este deficient[107].

Statele, care sunt actorii clasici ai sistemului internațional, sunt diferite din punct de vedere a potențialului. Anume potențialul şi determină comportamentul actorilor. Potențialul generează interese care pot fi de natură economică, politică, militară etc., însă realizarea intereselor pot genera abateri de la principiile dreptului internațional. Potențialul mai creează ierarhie între actori. Dreptul internațional nu prevede ierarhie între actori.

Dacă dreptul internațional prevede egalitatea statelor, realitatea demonstrează contrariul. Dacă ierarhia este generată de potențial atunci când un stat interacționează cu altul, iar ei sunt diferiți ca potențial, atunci la nivel de percepție fiecare vede forma de interacțiune prin prisma propriilor interese. Statele nu interacționează dezinteresat, ele întotdeauna urmăresc satisfacerea anumitor interese, Pentru a-şi satisface interesele statele cu potențial înalt pot decide asupra modului de interacțiune cu statele cu potențial mai mic afectându-le în acest sens interesele.

Dreptul internațional în cele mai dese cazuri este revendicat de statele slabe, care sunt presate de statele puternice sub diferite moduri. Dacă statele slabe se comportă în conformitate cu principiile Dreptul internațional, statele puternice se conduc selectiv. În raport cu cele slabe acționează în cele mai dese cazuri după principiul politicii de putere. Doar între state cu potențial echivalent pot funcționa principiile de

[106] *Tămaş S. Geopolitica. - Bucureşti, Antet, 1995, p.177-178*
[107] *Dicționar de politică. - Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2001, p.150*

Dreptul internațional, dar şi atunci când interesele geopolitice vitale ale uneia dintre părți nu sunt afectate.

Dreptul, în general, poate fi aplicată doar subiecților cu poziții egale, în condiții de inegalitate domnesc legile puterii, dreptul celui mai tare. Astfel de legi guvernează relațiile dintre state încă de la începuturile existenței lor, pentru că între popoare şi state s-au creat încă din perioada formării lor, inegalități din punct de vedere al teritoriului, populației, resurselor naturale, dezvoltării materiale şi spirituale[108]. Astfel, interesele geopolitice ale actorilor sunt mai importante decât prevederile Dreptului internațional.

Dacă Dreptul internațional are în aria de preocupări doar actorii recunoscuți pe arena internațională, geopolitica vizează şi pe acei actori care nu au recunoaştere internațională însă se manifestă similar cu cei recunoscuți sau conțin atributele lor. Prin urmare geopolitica nu este compatibilă în mare parte cu Dreptul internațional.

Un alt aspect ține de deosebirea dintre diplomație şi geopolitică. Diplomația este dreptul internațional aplicat, este arta negocierii şi a tratatelor, ea se realizează în baza intereselor comune ale statelor, pe când geopolitica este aplicarea forței, a puterii. Diplomația urmăreşte menținerea relațiilor între actori cu ajutorul mijloacelor paşnice, pentru a crea o atmosferă de stabilitate internațională, dar în geopolitică, actorii care construiesc o ordine internațională după propriile lor interese, afectează stabilitatea internațională, generând conflicte sau crize de proporții.

Ordinea geopolitică internațională este diferită de cea juridică, prin faptul că prima presupune o ordine în interesul actorilor dominanți ai sistemului de relații internaționale, iar a doua respectă interesele majorității actorilor, inc-lusiv a celor mici. Dacă dreptul internațional sa-ncționează comportamentul ilicit al statelor puternice în încălcarea suveranității statelor slabe, atunci or-dinea geopolitică afectează suveranitatea actorilor slabi. Geopolitica nu are reguli scrise, ea reiese din interesele egoiste ale statelor puternice, pe când re-gulile diplomației sunt fixate în prevederile dreptului internațional, plasând actorii pe poziții egale. Actorii puternici fac regulile geopoliticii. Metaforic vorbind, la nivel internațional încă există „darvinism geopolitic”, care pertu-rbează îndeplinirea obiectivelor diplomației.

Deci diplomația tratează actorii doar în calitate de subiecți ai relațiilor in-ternaționale, iar din perspectiva Dreptului internațional interacțiunea dinte ei are lor pe orizontală, adică sunt tratați ca părți

---

[108] *Bogdan C, Preda E. Sfere de influență. - Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1986, p.16-17*

egale. Geopolitica împarte ac-torii internaționali în obiecți şi subiecți, iar interacțiunea între ei se petrece pe verticală, cel mai pu-ternic impune condiții celui mai slab.

Geopolitica fiind parte a relațiilor internaționale, ea se include în strate-giile de politică externă ale statelor. Strategia politicii externe este un sistem de concepții cu privire la scopurile, sarcinile şi caracterul promovării politicii externe, la mijloacele de realizare şi asigurare a ei. În strategie se evidențiază vectorul principal, determinat de interesele statului la o anumită etapă[109]. Po-litica externă este totalitatea mijloacelor şi metodelor pe care le foloseşte un stat în vederea atingerii unor obiective pe plan internațional. Între strategia politicii externe şi politică externă există diferențe, prima este teoretică, fiind elaborată sub formă de document; cea de-a doua este practică, adică acțiuni concrete, care nu se reflectă în documente. Componenta geopolitică poate să lipsească în cadrul strategiei politicii externe, dar poate să se evidențieze în momentele de realizare a politicii externe, deoarece „politica externă este în mare parte determinată de realitățile geopolitice”[110].

Toate strategiile politicii externe urmăresc realizarea intereselor națio-nale ca: independența, integritatea, securitatea, bunăstarea economică, stabi-litatea socială etc. Dacă un stat nu reuşeşte să-şi realizeze aceste interese doar cu resurse din interior, el încearcă să le satisfacă pe seama altor state, afectân-du-le interesele naționale. Nu în toate cazurile realizarea intereselor naționale de către un stat presupune şi neglijarea intereselor naționale ale altor state. Totul depinde de cantitatea şi calitatea resurselor interne, precum şi de per-cepția pe care o au asupra modului de realizare a acestor interese. Atunci când statul urmăreşte interese în afara teritoriului suveran, dar care îndeplini-rea lor satisface doar propriile lui interese, afectând interesele naționale ale altui stat (altor state) acestea devin geopolitice. Realizarea unui interes geo-politic poate să garanteze interesele naționale.

În relațiile dintre actorii internaționali un fenomen capătă conotație geo-politică dacă întruneşte trei elemente de bază, care reprezintă şi nucleul ge-opoliticii. Aceste elemente sunt: spațiu, interes şi putere. În geopolitică sem-nificația acestor termeni este complexă. Fiecare dintre ei are două niveluri. Noțiunea geopolitică de spațiu nu desemnează doar spațiu național de suve-ranitate, dar şi spațiul de control sau de influență care se află în afara spațiului de suveranitate. Astfel, atunci când doi sau mai mulți actori se află în competiție pentru controlul politic, economic,

---

[109] *Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele şi noțiunile de bază ale diplomației. – Chişinău, 1998, p.63*

[110] *Serebrean O. Dicționar de geopolitică. - Iaşi, Polirom, 2006, p.225*

spiritual sau militar al unui spaţiu, acesta devine geopolitic[111]. Noţiunea de interes nu semnifică doar cea de interes naţional, care se manifestă doar în limitele teritoriului suveran, dar şi cea de interes geopolitic, care vizează interesele statului în afara hotarelor.

Cel de-al treilea element al unui fenomen geopolitic este puterea. Ea are de asemenea două niveluri: puterea ca resursă şi puterea ca influenţă. Puterea ca resursă este formată din componente tangibile (teritoriu, populaţie, economie, armată) şi intangibile (eficienţă administrativă şi coeziune naţională). Nivelul acestui tip de putere se găseşte în cadrul teritoriului naţional. Cantitatea şi calitatea resurselor statului generează potenţial sau forţă. Dacă acest potenţial sau forţă nu se consumă în interior, atunci penetrează în spaţiul extern al statului şi poate forma raporturi de putere. Raporturile de putere sunt rezultatul interacţiunii forţei statelor.

Superioritatea unei forţe presupune subordonarea celorlalte mai slabe, ceea ce presupune controlarea sau influenţarea lor. De potenţialul puterii statului în interior depinde şi influenţa acestuia în exterior, căpătând statutul de putere geopolitică sau devenind centru de putere. Influenţa în exterior nu este răspândită haotic, dar este direcţionată într-un anumit spaţiu realizând nişte interese, deci interesele orientează manifestarea puterii statului în plan extern pe un spaţiu.

Din cele descrise, reiese că aspectele de bază ale teoriei geopolitice le reprezintă spaţiul interesul şi puterea. Deci, spaţiul generează interese, interesele contribuie la aplicarea puterii, puterea este capacitatea de satisfacere a intereselor într-un spaţiu; ori interesele dau valoare spaţiului şi ghidează exercitarea puterii în acel spaţiu. Satisfacerea intereselor poate contribui la creşterea puterii, dar şi puterea poate genera interese.

Politică externă şi geopolitică

Geopolitica este o dimensiune importantă a politicii externe a statelor. Reprezintă un mod de a gândi şi a acţiona din perspectiva puterii asupra unui spaţiu aflat în afara teritoriului suveran al statului. Ea nu oferă doar raţionamente cu privire la acţiunile care trebuie întreprinse de stat în planul politicii externe, dar ne explică şi modul în care un stat îşi exercită puterea (sub formă de dominaţie, control sau influenţă) în afara teritoriului suveran pentru realizarea unui interes.

Orice stat care-şi include componenta geopolitică în cadrul acţiunilor de politică externă trebuie să-şi evalueze amănunţit poziţia

---

[111] *Hlihor C. Istorie şi Geopolitică. - Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999*

geopolitică şi statutul geopolitic. În urma evaluării acestor aspecte statul poate să-şi dea seama dacă este subiect sau obiect al politicii internaționale. Subiect este acel actor geopolitic care se manifestă activ în politica internațională, iar obiect este acel stat care este pasiv în politica internațională şi devine spațiu de dispută între actorii geopolitici.

Poziția geopolitică defineşte locul unui actor în ecuația de putere şi mai ales relațiile pe care acesta le are cu ceilalți. Poziția geopolitică a unui stat nu este pur şi simplu poziția sa geografică. Poziția geografică are o mare stabilitate în timp, pe când poziția geopolitică reprezintă complexul de raporturi politice, economice, militare sau culturale ce se află în continuă schimbare cu alte țări mai apropiate sau mai depărtate[112].

Pentru a-şi conştientiza poziția geopolitică un stat trebuie să-şi studieze vecinii, dar şi alte state din apropiere. În privința vecinătății, trebuie s-o evalueze din perspectiva complexității, adică vecinătate cu state mici sau mari. Trebuie studiate distanțele ce îl despart pe statul respectiv de centrele de forță şi de cultură ale timpului sau distanțele față de zonele de fricțiune dintre diverse puteri ca potențial. Trebuie studiată zona unde este aşezat statul: la centru, intermediară sau la marginea politicii mondiale. Deci, poziția geopolitică a unui stat se defineşte în raport cu vecinii, nu numai cu vecinii geografici aflați la granițe, adică vecinătate imediată, ci şi cu acele puteri omniprezente în politica mondială, care formează aşa numita „aristocrație în lumea statelor". Unele state se implică în raporturi cu alte state care nu au granițe directe, în situația din cauză fiind vorba de vecinătate mijlocită[113].

Statutul geopolitic reprezintă locul actorului în ierarhia globală sau în cadrul unui câmp geopolitic şi rezultă din potențialul geopolitic. Potențialul geopolitic reprezintă capacitatea statului de a se extinde, penetra sau influența zone sau regiuni care se află în afara spațiului său de suveranitate. Capacitatea de extindere sub o anumită formă (economică, politică, militară, culturală), precum şi raza de acțiune, depind de putere. K.Waltz atribuie ranguri puterii statelor după mărimea populației şi a teritoriului, dotarea cu resurse, capacitatea economică, puterea militară, stabilitatea politică şi competența conducerii[114].

Astfel, statutul geopolitic conferă statului categoria geopolitică de putere, determindu-i locul şi rolul în cadrul sistemului ierarhizat al geopoliticii globale sau regionale. Din perspectiva statutului geopolitic

---

[112] *Tămaş S. Geopolitica. - Bucureşti, Antet, 1995, p.123*
[113] *Ibidem, p.128*
[114] *Miroiu A. Balanță şi Hegemonie. - Bucureşti, Tritonic, 2005, p.30*

există mai multe derivate ale puterii: superputere, mare putere, putere minoră şi stat căruia nu i se poate atribui calificativul de putere.

În urma acestor analize teoretice, se poate constata dacă Republica Moldova poate să-şi includă în concepţia politicii externe componente geopolitice, reieşind din poziţia geopolitică şi din statutul geopolitic pe care le deţine. Concepţia Politicii Externe a Republicii Moldova a fost adoptată de către parlamentul ţării în februarie 1995. În acest document au fost expuse priorităţile politicii externe a statului, ce constau în consolidarea independenţei şi suveranităţii, asigurarea integrităţii ei teritoriale, afirmării ţării ca factor al stabilităţii în regiune etc.[115] De la adoptarea acelei Concepţii, contextul geopolitic european s-a schimbat mult, iar aceste schimbări au influenţat asupra situaţiei geopolitice a Moldovei.

Mai întâi trebuie evaluată poziţia geopolitică. Republica Moldova are o poziţie geopolitică complexă. Din punctul de vedere al amplasării, Moldova reprezintă o semi-enclavă între România şi Ucraina, se află la frontiera geopolitică între Rusia şi NATO / Uniunea Europeană. Complexitatea acestei poziţii se caracterizează printr-o vecinătate a două centre de putere. Dintre cei doi vecini statali, România are o acoperire clară a NATO şi a Uniunii Europene. Bucureştiul devine un instrument al acestor două structuri de a influenţa asupra Chişinăului. Ucraina, încă, nu are un statut geopolitic bine definit, dar, din punctul de vedere al orientării politicii externe, este pro-occidentală. Revoluţia „portocalie" a atras-o în sfera de influenţă a Occidentului. Moscova, însă, are suficiente pârghii pentru a influenţa Kievul (dependenţă economică, prezenţă majoritar rusofonă în zona de Est şi în Crimeia, prezenţa bazei militare ruse în Sevastopol); iar dacă Ucraina este şantajabilă, nu se poate face abstracţie de posibilităţile pe care le are Rusia de a influenţa şi Chişinăul.

Din ambele părţi Moldova se confruntă cu o presiune geopolitică puternică. Nu poate să-şi manifeste neutralitatea în zonă, deoarece aici se ciocnesc interesele centrelor de putere. Datorită faptului că Republica Moldova se află între „ciocan şi nicovală", are nevoie de a-şi crea un sistem de relaţii cu vecinii direcţi şi cu cei indirecţi (Uniunea Europeană şi Rusia), pentru a nu se scufunda într-un dezastru geopolitic. Acest dezastru constă în menţinerea subdezvoltării economiei Moldovei ca stat sau pierderea unor teritorii în favoarea altor state. În actuala conjunctură geopolitică, Republica Moldova trebuie să-şi protejeze interesele naţionale vitale. Acestea sunt: integritatea teritorială, stabilitatea internă şi

---

[115] *Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele şi noţiunile de bază ale diplomaţiei. - Chişinău 1998, p.110*

dezvoltarea economică. Pentru a fi protejate este necesară o diplomaţie abilă, care să creeze şi să menţină un sistem de relaţii ce vor răspunde întru totul intereselor naţionale.

Republica Moldova este plasată între două puteri rivale. Indiferent de diferenţele ideologice ale forţelor politice şi economice din interior, Chişinăul trebuie să se orienteze, în plan extern, spre un singur centru de putere. Din partea acestuia trebuie să obţină garantarea şi susţinerea intereselor naţionale vitale. Orientarea către Uniunea Europeană este opţiunea care, credem, că ne va satisface aceste interese. Dar trebuie conştientizat faptul că statutul geopolitic de „zonă gri" şi de frontieră geopolitică dezavantajează în totalitate Republica Moldova. Trebuie trase învăţămintele din istoria Principatului Moldovei. Acesta permanent a avut ca vecini puteri mari ori super-puteri. În a doua jumătate a secolului XV-lea Principatul se afla între Imperiul Otoman şi Polonia. În urma înţelegerii din 1533 între cele două părţi, la anul 1538, Moldovei i s-a rupt spaţiul dintre Dunăre şi Nistrul inferior (Bugeacul - ieşirea la Marea Neagră), fiind totodată inclusă în sfera de influenţă otomană. După pierderea independenţei, Moldova reprezenta o porţiune din spaţiu de frontiera a Imperiului Otoman. În urma coliziunii geopolitice dintre imperiile Otoman şi Habsburgic, Istambulul s-a înţeles, în anul 1775, să cedeze Vienei partea de nord a Moldovei (Bucovina). Aceiaşi situaţie a fost şi în 1812, când Otomanii au cedat Imperiului Ţarist Rus teritoriul dintre Prut şi Nistru (Basarabia). Deci, Principatul Moldovei a pierdut 2/3 din teritoriu, din cauza faptului că zona, unde era plasat, reprezenta un spaţiu de coliziune geopolitică dintre marile puteri ale timpului.

Dacă în prezent nu se va da dovadă de voinţă politică şi abilitatea diplomatică, este posibil să se repete aceleaşi greşeli istorice. În cazul în care linia de coliziune dintre puteri se va afla şi pe teritoriul Republicii Moldova, există riscul ca statul nostru să piardă din teritoriul naţional. Nistrul poate deveni o frontieră a Moldovei şi a Occidentului.

Astfel, se poate constata că Republica Moldova în context geopolitic regional are o situaţie dificilă; aceasta reiese din poziţia sa geopolitică. În scopul excluderii riscurilor geopolitice, Chişinăul trebuie să construiască şi să menţină relaţii cu toţi actorii acestui câmp geopolitic, pentru a reuşi să-şi realizeze interesele naţionale vitale. Integrarea în Uniunea Europeană este un obiectiv strategic important, devenind prioritar în politica externă din anul 2003. Dar acest proces nu poate fi explicat pe deplin dacă nu sunt luate în calcul raporturile între: Uniunea Europeană – Rusia; Uniunea Europeană – Ucraina; Rusia – Ucraina; Moldova – Ucraina; Moldova - Rusia.

Deci, succesul relațiilor între Uniunea Europeană şi Moldova trebuie evaluat prin prisma relațiilor între Uniunea Europeană şi Rusia. Acest aspect reiese din specificul intereselor fiecărei părți în Moldova. În domeniul politicii externe, securității şi apărării ambele părți (Uniunea Europeană şi Rusia) îşi acomodează pozițiile datorită învecinării. Zona Mării Baltice reprezintă o vecinătate directă dintre aceşti doi mari actori. Prezentul impune o acomodare la noile realități geopolitice într-o regiune foarte extinsă - de la Belarusi, prin Ucraina, Moldova şi până în Georgia.

Din punct de vedere geopolitic, Uniunea Europeană se află într-un proces de extindere a influenței, pe când Rusia - în unul de retragere. Întreaga regiune (din Belarusi până în Caucaz) se confruntă cu o presiune geopolitică din ambele părți. Aceste teritorii au fost controlate în exclusivitate de către Moscova. Nu întâmplător, în perioadele electorale factorul extern este cel care determină rezultatul. Ambele puteri susțin forțe politice, iar electoratul nu votează în baza concursului dintre programele politice interne, ci orientarea externă a candidaților.

Competiția dintre Uniunea Europeană şi Rusia are valențe de ordin geopolitic. Aici se regăsesc interese economice şi strategice, dar schimbarea balanței geopolitice în favoarea unei părți determină şi statutul geopolitic al ambilor concurenți. Cu cât Uniunea Europeană se va extinde mai mult, cu atât potențialul geopolitic se va mări. Această extindere afectează nu doar potențialul geopolitic al Rusiei, dar şi statutul ei internațional. După destrămarea Uniunii Sovietice, Rusia pierde sfera sa de control „tradițională" în favoarea altei puteri. Doctrina „străinătății apropiate" sau Comunitatea Statelor Independente (CSI) este un proiect geopolitic rusesc pe cale de dispariție, acestea însemnă conservarea influenței Moscovei în spațiul ex-sovietic.

Dacă pe parcursul anilor nouăzeci CSI a fost o organizație relativ funcțională, odată cu apropierea NATO şi Uniunea Europeană, după anul 2004, aceasta, ca structură, devine simbolică. Sunt purtate discuții între unii membri (Ucraina şi Georgia) ca să părăsească această organizație. Primul pas spre auto-dizolvarea CSI este datat cu momentul creării organizației GUAM, iar odată cu reactivarea acestuia în 2005, de facto, CSI nu există. Zona ex-sovietică, formată din 15 state, aparține la 3 structuri:

1. Țările Baltice – la NATO şi Uniunea Europeană,
2. restul statelor (12 republici) – la CSI,
3. Georgia Ucraina, Azerbaidjanul şi Moldova (din cadrul CSI) – la GUAM.

Încă de la destrămarea URSS, Țările Baltice au pledat pentru integrarea în NATO şi Uniunea Europeană. Rusia a încercat să-şi mențină influența în celelalte 12 state prin intermediul CSI, însă Occidentul a subminat viabilitatea acestui proiect prin constituirea GUAM, schemă care-şi găseşte originea la Washington. Acest lucru este vizibil, deoarece nici o reuniune a GUAM nu a avut loc fără prezența vreunui oficial american. La fel şi o parte din finanțarea acestei organizații. Dacă observăm orientarea politicii externe a țărilor membre GUAM, acestea au o direcție pro-occidentală şi pledează pentru integrarea în structurile euro-atlantice.

Rusia are în zona CSI interese geopolitice vitale. În zona europeană se află în concurență cu NATO şi Uniunea Europeană, iar în Caucaz şi Asia Mijlocie - mai mult cu NATO şi Iran. Datorită evenimentelor din 2001, SUA sunt prezente în Afganistan, de unde influențează situația din Asia Mijlocie. Din 2004 este tot mai prezentă în spațiul pontic, de unde influențează situația din Caucaz. Deci Rusia este presată geopolitic în tot spațiul CSI. Dar zona cu cea mai mare presiune este din partea europeană, deoarece aici acționează două forțe concomitent: NATO şi Uniunea Europeană. Ar fi greşit să susținem că cele două forțe sunt compatibile din punctul de vedere al intereselor în zona europeană a CSI.

În general, Uniunea Europeană prin Politica Externă şi de Securitate Comună (PESC) este mult mai tentată să colaboreze cu Rusia în cadrul politicii sale de vecinătate. Moscova a văzut prin PESC o diminuare a SUA şi NATO în Europa, deoarece crede că va ajunge cu Uniunea Europeană la un consens. Rusia deține anumite pârghii de a influența politica externă a Uniunea Europeană, fiindcă relațiile dintre ele sunt sensibile în privința aprovizionării cu gaze, petrol şi energie electrică. La moment, Rusia livrează Uniunii Europene 21% din necesitățile de petrol şi 41% din gaze. Pentru a avea relații speciale cu Rusia, Uniunea Europeană ar putea să ajungă la un consens prin acceptarea anumitor condiții. Acestea pot ține de respectare sferei de influență a Rusiei.

Reieşind din cele descrise mai sus, Republica Moldova este nevoită să-şi identifice locul şi rolul în contextul geopolitic regional, adică statutul geopolitic. Ea trebuie să-şi fixeze clar obiectivele rezultate din realizarea şi asigurarea propriilor interesele naționale vitale. Potențialul geopolitic al Moldovei nu este sub nici o formă însemnat în raport cu al celor două centre de putere, acesta reiese din indicatorii economici, demografici dar şi spațiali. Ambele puteri privesc Republica Moldova din perspectivă mai multe geostrategică, deoarece statul nostru este un element al unei scheme geostrategice cu mult mai extinse, centrul căreia

se regăseşte în spaţiul Mării Negre. În viitor coliziunea dintre Rusia şi Occident se va da pentru controlul asupra spaţiului pontic. El leagă, din punct de vedere geoeconomic, Uniunea Europeană cu zonele cele mai bogate în resurse energetice, şi anume: Bazinul Caspic, Asia Mijlocie şi Golful Piersic. În prezent, se dă lupta pentru controlul acestor zone bogate, precum şi căilor care le unesc cu lumea occidentală. Astfel că Republica Moldova este importantă din punct de vedere geostrategic şi pentru Occident (NATO şi Uniunea Europeană) şi pentru Rusia. Ambele părţi depun eforturi de a-şi întări poziţiile. Rusia încearcă să-şi menţină influenţa în Republica Moldova prin conservarea conflictului transnistrean şi prin manifestarea în calitate de protector al comunităţii rusofone (ruşi, ucraineni, găgăuzi, bulgari etc.).

Problema transnistreană reprezintă cel mai delicat aspect a relaţiilor dintre Chişinău şi Moscova, deoarece refuzul Rusiei de a accepta soluţionarea problemei transnistrene rezultă nu doar din raporturile sale cu Republica Moldova, dar şi din raporturile cu Occidentul (NATO şi Uniunea Europeană). Pentru Federaţia Rusă menţinerea controlului asupra Transnistriei reprezintă o blocare a extinderii NATO şi a Uniunii Europene. Rusia este conştientă că retragerea mai înseamnă:

- reducerea sferei sale de influenţă,
- creează precedente de a-şi retrage forţele armate şi din alte state ex-sovietice;
- intrarea acestei zone în sfera de influenţă a Occidentului;
- dispare centura de securitate externă a statului rus,
- pierde poziţii în ierarhia globală, afectându-i statutul geopolitic etc.

De aceea Rusia va depune toate eforturile pentru a-şi menţine statutul geopolitic, folosind diverse instrumente politice şi economice. Moldova se află într-o situaţie geopolitică dificilă, reprezentând o „zonă gri”, caracterizată prin instabilitate şi incertitudine regională, deoarece încă nu există o forţă dominantă exclusivă asupra zonei. Republica Moldova trebuie să intre în astfel de scheme regionale, pentru a ieşi din zona de coliziune dintre Occident şi Rusia. Integrarea în structurile euro-atlantice, presupune includerea în sfera de influenţă a acestuia cu tot teritoriul recunoscut internaţional. Deci, linia de coliziune trebuie să fie deplasată spre est, adică pe teritoriul ucrainean.

Reducerea influenţei Rusiei asupra Republicii Moldova este determinată în primul rând de orientarea geopolitică a Ucrainei. Este în interesul Mol-dovei ca Ucraina să aibă o orientare pro-occidentală, adică să fie în sfera de influenţă a Occidentului. Dacă şi în viitor Kievul îşi va menţine această orientare, atunci Chişinăul va putea elimina barierele

impuse de Moscova în privința reintegrării interne, precum şi integrarea în structurile europene. Deci, pentru a depăşi statutul de „zonă gri”, Moldova trebuie să depună eforturi de a deplasa linia de coliziune în apropierea Federației Ruse.

Teritoriul Ucrainei este foarte vast, plus la aceasta în interior are puncte vulnerabile. Dacă Moldova reuşeşte să elimine linia de coliziune de pe propriul teritoriu, atunci aceasta ar putea să se stabilească în cadrul spațiului ucrainean pe fluviul Nipru şi peninsula Crimeea. Zona Ucrainei de Est şi Crimeea sunt regiuni cu populație majoritar rusă, economic sunt dependente de Rusia, iar în Crimeea Rusia deține cea mai mare bază militară de la Marea Neagră. Deci Rusia are suficiente pârghii să stabilească în acele regiuni linia de coliziune cu Occidentul, astfel că nu trebuie diminuat factorul ucrainean în relațiile dintre Moldova şi Rusia, precum şi în relațiile dintre Occident şi Rusia.

Deci, din punct de vedere a poziției geopolitice Republica Moldova se află într-o zonă de maximă intensitate geopolitică. Aceasta este creată de trei actori geopolitici, cei mai importanți în politica globală. Teritoriul Moldovei reprezintă un segment a liniei de coliziune dintre NATO / Uniunea Europeană pe de o parte şi Rusia pe de altă parte. Anume această situație creează Moldovei o poziție geopolitică dezavantajoasă.

Poziția geopolitică trebuie conectată cu statutul geopolitic. El determină locul şi rolul statului moldovenesc în ierarhia câmpului geopolitic regional. Din cauza decalajului de potențial care există între Republica Moldova pe de o parte şi NATO, Uniunea Europeană şi Rusia pe de altă parte, se poate menționa că Moldova este net inferioară. Ea face parte din categoria de stat căruia nu i se poate atribui calificativul geopolitic de putere, deoarece acesta reiese din raportarea comparativă a puterii statului moldovenesc la puterea tuturor actorilor geopolitici din regiunea în care se află. Moldova este mai mult un obiect la jocurilor geopolitice decât subiect, reprezentând şi frontiera geopolitică a celor două centre de putere. De aceia strategia politicii externe a Republicii Moldova trebuie să fie elaborată în urma analizei contextul geopolitic regional şi a situației geopolitice interne, deoarece se află într-o strânsă conexiune. Strategia trebuie să o aplice o elită politică dotată cu o „inteligență geopolitică”, care este foarte necesară pentru Republica Moldova. Doar crearea unei şcoli geopolitice puternice va duce la apariția acestei elite, ce va realiza interesele naționale vitale ale țării.

Bibliografie:

Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele şi noţiunile de bază ale diplomaţiei. – Chişinău, 1998
Bogdan C., Preda E. Sfere de influenţă. - Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986
Burian A. Geopolitica lumii contemporane. - Chişinău, 2003
Chauprade A., Thual F. Dicţionar de geopolitică. - Bucureşti, Corint, 2003
Claval P. Geopolitică şi geostrategie. - Bucureşti, Corint, 2001
Contau-Begarie H. Traite de strategie. - Paris, 1998
Dicţionar de politică. - Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2001
Hlihor C. Istorie şi Geopolitică. - Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999
Lacoste Y. Preambule // Dictionnaire de Geopolitique. - Paris, Edition Flammarion, 1993
Miroiu A. Balanţă şi Hegemonie. - Bucureşti, Tritonic, 2005
Tămaş S. Geopolitica. - Bucureşti, Antet, 1995
Tămaş S. Dicţionar politic. - Bucureşti, ,,Şansa”, 1999
Serebrean O. Politosfera. - Chişinău, Cartier, 2001
Serebrean O. Politică şi geopolitică. - Chişinău, Cartier, 2004
Serebrean O. Geopolitica spaţiului pontic. - Chişinău, Cartier, 2006
Serebrean O. Dicţionar de geopolitică. - Iaşi, Polirom, 2006
Stancu V., Stoica M., Stoica A. Relaţii Publice: succes şi credibilitate. – Bucureşti, 1999
Sullivan P.O. Geopolitics. - New York, St. Martin Press, 1986
Şofransky O. Republica Moldova: capital geopolitic. - Chişinău, Cartier, 1999
Wight M. Politica de putere. - Chişinău, Arc, 1998

Prezentat la redacţie
la 20 iunie 2006

ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СОЮЗОВ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА[116]

Валентин ЦУРКАН
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский госуниверситет
Факультет международных отношений, политических и административных наук
лаборатория «Социологии политики»
заведующий лабораторией, доктор философских наук, доцент

Валерий МОШНЯГА
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский госуниверситет
Факультет международных отношений, политических и административных наук
Кафедра политологии и гражданского воспитания
заведующий кафедрой, доктор-хабилитат политических наук, профессор

Георгий РУСНАК
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский госуниверситет
доктор-хабилитат исторических наук, профессор, ректор, член-корреспондент Академии Наук Молдовы

In this article are analyzed the basic problems, that persist in front of Moldavian professional unions in conditions of transition to market economy and democracy. These problems were elucidated in processes

[116] *В экспертной оценке проблем профессиональных союзов в Республике Молдова участвовали 11 наемных работников, рядовых членов профессиональных союзов, 17 работников профессиональных союзов низшего звена и 37 среднего и высшего работников Института Труда и Конфедерации профессиональных союзов Республики Молдова. Работа проводилась исследовательской группой Института труда и Конфедерации профессиональных союзов Республики Молдова. Руководитель исследования - доктор экономических наук В.Постолаке. Статистическая обработка данных, была проведена при помощи пакета программ SPSS М.Писика и Ж.Кройтор. Интервьюеры – студенты Молдавского Государственного Университета.*

of sociological researches among the representative professional unions of the Republic of Moldova. The authors analyzed and systematized the keys problems in 7 basic groups, with that the Moldavian professional union movement is colliding with on the crushing stage of the development of the Moldavian society, are showing the difficulty, the coating and the systematization of the function of the professional unions of the Republic of Moldova. Among the basic problems the authors are picking out next: the structure, the strategy, the systems, the values, the wage labors, the style of the leader, the personal. With this all the aspects of the modern activity of the professional unions are included. On taking a look on the theme authors are using largely the structural and functional analysis, the quantitative and the qualitative methods of the analyses. The real dignity of this material is that the obvious problems are the realized imagine of the representative professional unions. The article is full of the reach empirical material that is waiting for the future comprehending and generalizing.

„Сфера деятельности любой организации никогда не была раем; появление проблем является неизбежным”[117]

Методология и методика проведения исследования.

Значимость проблемного анализа определяется актуальностью системно-организационного подхода к деятельности профессиональных союзов как организации в Республике Молдова. Такой подход позволит представить объект исследования в комплексе его основных проблем с точки зрения составляющих его индивидов.

Объект анализа: проблемы профессиональных союзов в Республике Молдова, как организации, их количество, классификация, иерархия, способы выявления, структурирования и решения.

Предмет анализа: профессиональные союзы с точки зрения синтетического подхода состоят из иерархических уровней организации. Под организацией мы понимаем «человеческие ансамбли, руководимые и иерархизированные с точки зрения кооперации и координации их членов для достижения определенных целях»»[118].

Профессиональные союзы как организация включают:

- рядовых членов профессиональных союзов, наемных работников;

---

[117] *Antonesei L., Dr. Zehia A.I. Abdel-Aal, Dr. Mohamed R. El-Tahiwai, Dr. Nabila T. Hassan. Managamentul Universitar. De la viziunea conducerii la misiunea de succes. – Iaşi, Polirom, 2000*

[118] *Laruss. Dicționar de sociologie. Univers enciclopedic. – Bucureşti, 1996, p.197*

- работников профессиональных организаций низшего уровня (не освобожденные профсоюзные работники на предприятиях, фирмах и др.);

- работников профессиональных организаций среднего и высшего уровней, профсоюзные работники (освобожденные) районного и республиканского уровней.

Поскольку социальные проблемы всегда являются чьими-то, то и проблемы профессиональных союзов даны в оценках субъектов организационной структуры:

а) «наемные работники, члены профессиональных союзов»,

в) низший уровень работников профессиональных организаций (не освобожденные),

с) средний и высший уровни работников профсоюзов.

В результате проведенного анализа на эмпирическом уровне были выделены следующие 125 проблем в семи основных элементах организационной структуры деятельности профессиональных союзов Республики Молдова: стратегия, структура, система, наемные работники (рядовые члены профессиональных союзов), работники профессиональных союзов, стиль руководства деятельностью профессиональными союзами и совместные ценности.

В результате предварительного анализа были выделены 14 проблем блока «стратегия», 9 проблем блока «структура», 20 проблем блока «система», 19 проблем блока «работники профессиональных союзов», 39 проблем блока «наемные работники», 14 проблем блока «стиль руководства деятельностью профессиональными союзами» и 10 проблем блока «совместные ценности» (см. Схема 1).

В блок «стратегия» были включены проблемы, с решением которых связаны конечные цели профессиональных союзов как организации. Проблемы блока «структура» были включены те из них, которые связаны с организационным, структурным делением профессиональных союзов. В блок проблем «работники профессиональных союзов» включены проблемы, относящиеся к деятельности субъектов профессиональных союзов, основных условий их деятельности. Проблемы «наемных работников» включали проблемы, характерные для наемных работников, рядовых членов профессиональных союзов. «Стиль руководства деятельностью профессиональными союзами» состоит из проблем, характерных для управленческих структур профессиональных союзов как организации. Блок проблем «совместные ценности» включают совместные ценности всех субъектов деятельности профессиональных союзов: традиции, престиж, совместное имущество, будущее и др.

Цель исследования: анализ организационно-проблемной ситуации в деятельности современных профессиональных союзов в Республике Молдова. Выявление приоритетных проблем, решение которых является первоочередной задачей организованного профсоюзного движения в Республике Молдова.

Новизна исследования: комплексное исследование проблем профессиональных союзов, насколько нам известно, как в Республике Молдова, так и в других странах не проводилось.

Основные понятия: понятие проблема используется в системно-управленческом смысле как оценка субъектом объекта, при котором фиксируется разрыв между **фактическим** состоянием в деятельности профессиональных союзов и **желаемым или необходимым** состоянием реальной ситуационной проблемы.

Каждая проблема оценивалась экспертами по трем критериям:

- **актуальность**, значимость проблемы (ответ на вопрос «В сравнении с другими проблемами эта проблема более или менее значима, актуальна?»). Переменная типа «актуальность» позволяет выделить среди других проблем одного и того же характера наиболее приоритетные и значимые с точки зрения их значимости для экспертов.

- **идентификация** («Для решения этой проблемы лично я могу многое сделать – ничего не могу сделать»?). Переменная типа «идентификация» позволяет определить степень персонификации проблемы, то – есть, насколько эксперт считает данную проблему «своей», затрагивающей эксперта как личность.

- **вероятность** («Вероятность решения этой проблемы, так как Вы считаете нужным, в ближайшие годы весьма вероятно – мало вероятно»?). Переменная типа «вероятность» позволяет определить степень вероятности решения существующей проблемы в ближайшие годы.

По каждому критерию, показателю использовалась одна и та же шкала:

(++) - максимально положительная оценка

(+) - положительная оценка

(0) - нейтральная оценка

(-) - отрицательная оценка

(--) - максимально отрицательная оценка

На основании данной шкалы рассчитывался индекс с областью распределения оценок: от плюс единицы (+1.00 - максимально положительная оценка) до минус единицы (-1.00 - максимально отрицательная оценка).

На основе величин трех индексов рассчитывался интегральный показатель – **мотивационная значимость проблемы**. Данный показатель позволяет оценить степень мотивационной составляющей деятельности по возможному или реальному участию индивида в реализации отмеченной проблемы. Чем выше индекс **мотивационной значимости проблемы, тем более вероятно** активное участие субъекта профсоюзной организации в ее решении. И, наоборот, чем ниже индекс **мотивационной значимости проблемы, тем менее вероятно** проявлении активности субъекта в протекании оцениваемой проблемы.

На основании трех показателей: активность, идентификация и вероятность решения в данном исследовании были определены три зоны интенсивности мотивации:

- положительная значимость – зона сильной мотивации;
- нейтральная значимость – зона неопределенной мотивации;
- отрицательная значимость – зона слабой, отрицательной мотивации.

Наивысшее значение индекса **мотивационной значимости проблемы составляет 100.**

1.Оценка значимости структуры и содержания стратегических проблем в деятельности профессиональных союзов в оценках субъектов деятельности профессиональных союзов.

Адекватное видение стратегических организационных проблем позволяет создать единое видение будущего организации и мобилизовать ее усилия для достижения оптимальных результатов[119]. Очевидно, что и деятельности профессиональных союзов как организации данная группа проблем занимает центральное место. Видение стратегических проблем в комплексе, умение выделить их основные приоритеты и сконцентрировать на их решении основные ресурсы, говорит о зрелости организации и способности управленческих структур решать эти проблемы (см. таблицу 1.1).

Как следует из данных опроса экспертов группы «наемных работников» зона **активной** мотивации этой подсистемы профсоюзной организации состоит из пяти проблем. В эту группу проблем входят:

- «конечные цели профессиональных союзов как организации наемных работников»,

---

[119] *Cojocaru V. Schimbarea în educaţie şi schimbarea managerială. – Chişinău, Lumina, 2004*

- «использование европейской модели профессиональных союзов»,

- «престиж профессиональных союзов в Республике Молдова»,

- «профессиональные союзы и экономика в Республике Молдова»,

- «объединение профессиональных союзов в единую организацию».

В зону **нейтральной** мотивации входят шесть проблем:

- «отношение наемных работников к роли и значению профессиональных союзов»,

- «профессиональные союзы и политика в Республике Молдова»,

- «отношение общества к роли и значению профессиональных союзов»,

- «отношение парламента к роли и значению профессиональных союзов»,

- «отношение правительства к роли и значению профессиональных союзов»,

- «отношение патроната, администрации к роли и значению профессиональных союзов».

Зона **пассивной** мотивации наемных работников состоит из трех проблем:

- «использование советской модели профессиональных союзов»,

- «стратегия развития профессиональных союзов в целом»,

- «культура в Республике Молдова».

Из данных экспертного опроса наемных работников, рядовых членов профсоюза можно сделать вывод, что только в решении пяти из четырнадцати стратегических проблем можно рассчитывать на активную поддержку рядовых членов профсоюза.

Как видим, интересы рядовых членов профессиональных союзов фокусируются на решении конкретных проблем. Их практически не затрагивает стратегия развития профессиональных союзов в целом. Хотя, как видим, они все же в большей степени ориентированы на европейские стандарты, чем на старую, советскую модель организации профессиональных союзов.

Зона активной мотивации низшего звена работников профессиональных союзов включает уже девять проблем (см. таблицу 1.2). Это структурное подразделение уже не характеризует наличие зоны негативной низкой, мотивации.

В то же время и для них характерно наличие пяти проблем, находящихся в зоне пассивной мотивации. Сюда входит, как видим, проблема «престиж профессиональных союзов в Республике Молдова», которая их практически также не волнует. И, следовательно, и эта группа не будет предпринимать никаких практических усилий для повышения престижа профессиональных союзов в Республике Молдова. Очевидно, дело в том, что вероятность решения этой проблемы, с точки зрения работников профессиональных союзов низшего уровня в их оценках равна нулю. Так же, по мнению этой категории экспертов, весьма мала вероятность изменения «отношения правительства к роли и значению профессиональных союзов», о чем говорит индекс вероятности решения данной проблемы, который равен +0.03.

В то же время, по мнению этой группы экспертов, использование советской модели в деятельности профессиональных союзов в Республике Молдова в ближайшие годы также мало вероятно (см. таблицу 1.3).

Зона активной проблемной мотивации профсоюзных работников среднего и высшего звена включает двенадцать проблем, что говорит о высоком уровне мотивации этой группы профсоюзных работников. На первом месте, как видим, стоит ориентация на:

- «использование европейской модели профессиональных союзов»,
- «нацеленность на решение стратегии развития профессиональных союзов в целом»,
- «объединение профессиональных союзов в единую организацию».

В то же время, хотя проблема «использование советской модели профессиональных союзов» экспертами этой группы оценивается как неактуальная, индекс оценки равен -0.04, примерно половина считает советскую модель еще как вероятную, т.е. как реально функционирующую в действительности.

В то же время, очевидно, что профсоюзные работники среднего и высшего звена явно недооценивают роль и значение деятельности законотворческих государственных институтов для функционирования профсоюзных союзов в Республике Молдова. Об этом и свидетельствует негативная оценка актуальности отношения парламента к роли и значению профессиональных союзов.

Сравнительная оценка тремя субъектами стратегических проблем в деятельности профессиональных союзов в Республике Молдова представлена в графике 1.

Стратегическое проблемное поле предполагает формирование единого видения организации в целом и единство по всем или, по крайней мере, по большинству актуальных стратегических проблем, свойственных профессиональным профсоюзам Республики Молдова в целом.

Однако, как показывает график 1, размах колебаний значимости структуры и содержания стратегических проблем в оценках трех представленных в исследовании субъектов профессиональных союзов чрезвычайно велик. Особенно это касается таких проблем, как: конечные цели профессиональных союзов как организации наемных работников, отношение наемных работников к роли и значению профессиональных союзов и стратегия развития профессиональных союзов в целом, объединение профессиональных союзов в единую организацию. Значительные расхождения в оценке значимости этих проблем могут значительно затруднить их решение на уровне организации в целом.

Так, мотивационная значимость проблемы «конечные цели профсоюзов как организации наемных работников» среди экспертов наемных работников почти в четыре раза выше, чем среди экспертов профсоюзных работников (низшее звено) и профсоюзных работников (среднее и высшее звено). (См. график 1, вопрос 1.9).

2.Оценка значимости структуры и содержания структурных проблем в деятельности профсоюзов в оценках субъектов деятельности профессиональных союзов.

Структура профсоюзов как организации представляет собой относительно стабильные отношения между основными ее элементами. Она подчинена выполнению основной миссии организации и показывает, в какой степени организация способна выполнить поставленные перед нею задачи. В условиях модернизации и постмодернизации происходит существенное изменение структурных проблем не только на уровне отдельных организации, но и на уровне всего общества[120].(см. таблицу 2.1)

Мотивационная значимость структурных проблемы профсоюзов в оценках наемных работников не входит в число приоритетных проблем: средний индекс мотивационной значимости равен 2.5 и занимает четвертое место среди семи выделенных блоков проблем. Актуальность структурных проблем профсоюзов в представлении наемных работников также оценивается недостаточно высоко.

---

[120] *Inglehart R. Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 societies. – Prinston, USA, 1997*

Еще в меньшей степени эта категория профсоюзов идентифицирует себя с этой группой проблем. Индекс персонификации структурных проблем равен 0.19, что свидетельствует о практически равном соотношении тех респондентов, которые считают эту группу организационных проблем «своими» и теми, которые «своими» их не считают. На этом же уровне оценок находится оценка вероятности их решения в том виде, в каком они были бы приемлемы для рядовых членов профсоюзов.

В группу мотивационной значимости входят пять из девяти проблем. Как видим, все они практически (за одним исключением) относятся к структуре профсоюзов в целом, в то время как количественный аспект проблемы имеет нулевую мотивационную значимость. Характерно, что проблема «количество членов профсоюзов» занимает последнее место среди проблем, положительно оцененных респондентами. Хотя в сравнении с другими количественными характеристиками эта проблема и имеет несколько более высокое значение. В наибольшей степени рядовых членов профсоюзов волнует «структура высших руководящих органов профсоюзов» и именно в направлении этой проблемы эта группа намерена проявлять активность.

Мотивационная значимость структурных проблем в представлении профсоюзных работников среднего уровня имеет наибольшие значения не только в сравнении с рядовыми членами профсоюзов, но и в сравнении с работниками среднего и высшего уровня руководства (см. таблицу 2.2).

Как видим, мотивационная значимость структуры и содержания структурных проблем в деятельности профсоюзов низшего уровня управленческой структуры профсоюзов имеет более высокий уровень, чем в группе среднего и высшего звена. Согласно данным исследования в первой группе объединенный индекс мотивационной значимости равен 6.5, а во второй - 5.7.

Как низший уровень управленческой структуры профсоюзов, так и высший ее уровни в наибольшей степени ориентированы на «количество членов профсоюзов». Однако мотивационная значимость этой проблемы среди низшего уровня управленческой структуры профсоюзов в сравнении с ее средним и высшим уровнями управления имеет более высокую значимость (соответственно 22 и 13). Это означает, именно низший управленческий уровень профсоюзной организации будет в большей степени мотивирован на решение решения данной проблемы, чем средний и высший уровни.

Далее, как показывает исследование, структура и содержание структурных проблем в деятельности профсоюзов для работников профсоюзов более актуально, чем для среднего и высшего уровней управления: соответственно 0.58 и 0.46.

Персонификация, то - есть оценка структуры и содержания структурных проблем среди работников среднего и высшего уровней только немногим выше, чем у работников профсоюзов низшего уровня. Данные опроса показывают практически одинаковый уровень в обеих группах: 0.21 и 0.30 в первой группе и 0.25 и 0.32 во второй (см. таблицу 2.3 и график 2).

3.Оценка значимости структуры и содержания системных проблем в деятельности профсоюзов в оценках субъектов деятельности профессиональных союзов.

Система профсоюзной организации в данном случае понимается как динамическое взаимодействие субъектов, ориентированной на достижение основной цели. Профессиональные союзы как организация представляют собой открытую систему, которая предполагает взаимодействие с огромным количеством внешних институтов и организаций. Всякая система, в том числе и профессиональные союзы, представляют собой «множество взаимосвязанных элементов, каждый из которых связан прямо или косвенно с каждым другим элементом, а два подмножества этого множества не могут быть независимыми»[121] (см. таблицу 3.1).

Основными системными проблемами для наемных работников являются те из них, которые относятся к координации деятельности «первичные организации» - «районные организации» и отношениям с патронатом (актуальность данных проблем оценена соответственно 0.77 и 0.82). Следующая группа проблем относится к нормативным документам, регламентирующим деятельность профсоюзов и система информации внутри профсоюзов (индекс актуальности соответственно равен 0.68). Очевидно, проблемность состоит в недостаточном знакомстве наемных работников, как с нормативными документами, так и недостаточной информированностью о деятельности организации в целом (см. таблицу 3.2).

Для профсоюзных работников низшего звена основная системная проблема относится к организации работы первичных организаций профсоюзов – мотивационная значимость достаточно высока - 27, что говорит об активном настрое работников этого уровня в

[121] *Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремленных системах. – Москва, Советское радио, 1974, с.27*

решении данной проблемы. В то же время эта категория профсоюзных работников оценивает эту проблему и как чрезвычайно актуальную, индекс оценки равен 0.85. Данная оценка свидетельствует о наличии проблемной ситуации в работе первичных организаций профсоюзов.

В зоне пассивной мотивации находятся проблемы долговременного планирования деятельности профсоюзов на 3 года, и на 5 лет. Для профсоюзных работников низшего звена, как следует из результатов исследования, долговременное планирование деятельности не является актуальным (индекс 0.18), низок уровень личностной идентификации с данной проблемой (индекс 0.15) и вероятность решения данной проблемы в ближайшей перспективе невысока. В основном актуально кратковременное планирование на данном уровне на 1 год.

Нулевая оценка мотивационной значимости проблемы позволяет сделать вывод, что данные работники не будут предпринимать значительных личных усилий для ее решения.

В оценках профсоюзных работников среднего и высшего звена в сравнении с работниками низшего звена наблюдается достаточно много совпадений (см. таблицу 3.3).

Одни из них можно оценить как положительные, например, высокая оценка значимости профсоюзными работниками среднего и высшего звено работы первичных организаций профсоюзов: индекс актуальности равен 0.86. В то же время, обоим уровням управления свойственен несколько более высокий уровень оценки долговременного планирования, но все же находятся на среднем уровне мотивационной значимости.

Как видно из оценок экспертов среднего и высшего уровней, именно блок системных проблем в деятельности профессиональных союзов занимает ведущее место в системе мотивационной значимости. Этот управленческий уровень в первую очередь на решение системных проблем профсоюзного движения в Республике Молдова (см. график 3)

4.Оценка значимости структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью работников профсоюзов в оценках субъектов деятельности профессиональных союзов.

Профсоюзная организация представляет собой целеустремленную систему, элементами которой являются целеустремленные элементы – члены организации на всех ее уровнях. Организационная структура – это, прежде всего, определение того, кто за что отвеча-

ет. Значимость структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью работников профсоюзов, определяется качеством выполняемых действий целеустремленных элементов: рядовых членов профессиональных союзов, работников низшего, среднего и высшего уровней управления (см. таблицу 4.1).

Мотивационная значимость наемных работников в оценках структуры и содержания проблемы, связанных с деятельностью работников профсоюзов довольно низка. Так, из девятнадцати проблем этого блока, только шесть проблем относятся к зоне активной мотивации. В то время как к зоне пассивной мотивации относятся восемь проблем, а в зону негативной мотивации отнесены пять проблем. Одна из основных причин состоит, по-видимому, в том, что наемные работники не считают данный блок проблем «своим». Иначе говоря, рядовые члены профсоюзов не идентифицируют себя с проблемами, связанными с деятельностью работников профсоюзов. Однако именно эта группа в целом достаточно высоко оценивает значимость данных проблем. Об этом говорит высокая оценка актуальности данного блока.

Очевидно, что роль наемных работников, то - есть рядовых членов профессиональных союзов, в определении структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью работников профсоюзов должна быть более высокой. В ином случае именно этот тип проблем будет лишен поддержки наиболее массового состава профессиональных союзов (см. таблицу 4.2).

Мотивационная значимость низшего управленческого уровня профсоюзов в оценках структуры и содержания проблемы, связанных с деятельностью работников профсоюзов, в сравнении с рядовыми членами профессиональных союзов более высока. Практически весь блок проблем, за исключением «отношения профсоюзных работников с патронами, администрацией отношения профсоюзных работников с патронами, администрацией» находится в зоне активной мотивации. В отношении только одной проблемы низший управленческий уровень профсоюзов имеет нулевую мотивацию. Речь идет об «отношения профсоюзных работников с патронами, администрацией». Уровень актуальности данной проблемы оценивается этой группой респондентов чрезвычайно низко в сравнении с оценками других проблем. Дело, очевидно, в том, что на низком уровне мотивации на решение данной проблемы сказывается близкая к нулю оценка персонификации данной проблемы. Почти половина респондентов оценила данную проблему как «не свою», и бо-

лее половины выразили сомнение в положительном решении данной проблемы в ближайшее время (см. таблицу 4.3).

Мотивационная значимость профсоюзных работников среднего и высшего управленческого персонала относительно структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью работников профсоюзов, в качественном отношении выше, чем у работников низшего звена – индексы оценки соответственно 6.3 и 5.9.

В группу основных проблем с высокой мотивационной значимостью попали следующие проблемы:

- «уровень профессионализма освобожденных работников профсоюзов»,
- «ответственность в работе освобожденных работников профсоюзов»,
- «качество работы освобожденных работников профсоюзов»,
- «моральное поощрение эффективной работы освобожденных работников профсоюзов».

В зоне слабой мотивации находятся такие проблемы, как:

- «отношения профсоюзных работников с патронами, администрацией», «здоровье освобожденных работников профсоюзов»,
- «влияние профсоюзов на условия и оплату труда наемных работников».

По-видимому, можно говорить о некоторой недооценке профсоюзными работниками среднего и высшего управленческого персонала одной из важнейших сторон в деятельности профессиональных союзов – взаимодействие с патронами и администрацией, а также налицо недооценка влияния профсоюзов на условия и оплату труда наемных работников.

Такая проблема как «условия жизни освобожденных работников профсоюзов» находится в зоне нулевой мотивации, средний и высший управленческий персонал не персонифицирует данную проблему и считает, что решение этой проблемы в ближайшее время весьма проблематично (см. график 4).

5.Оценка значимости структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью наемных работников, в оценках субъектов деятельности профессиональных союзов.

Структура и содержание проблем, связанных с деятельностью наемных работников, по нашему мнению, является центральной в деятельности профессиональных союзов. Эти проблемы относятся к группе проблем-целей, для решения которых и существуют профессиональные союзы. Однако, прежде чем перейти к анализу зна-

чимости этой группы проблем в оценках руководства профессиональных союзов, рассмотрим оценки самих наемных работников, то - есть рядовых членов профессиональных союзов (см. таблицу 5.1).

Из общего количества проблем – 39, связанных с деятельностью наемных работников в оценках самих наемных работников, 22 проблемы находятся в зоне активной мотивации, 7 - в зоне нейтральной мотивации и 8 - в зоне негативной мотивации. Данные исследования показывают, что наемные работники в отношении 7 проблем не имеют активной мотивации и, следовательно, не будут предпринимать активных действий для их решения.

К группе не мотивационно значимых проблем относятся такие, как:

- «продолжительность рабочего дня наемных работников»,
- «вредные условия труда», «организация труда»,
- «условия для отдыха наемных работников» и др.

Подобную пассивную мотивацию наемных работников определяет, прежде всего, неверие половины опрошенных в возможность решения этих проблем так, как это представляется необходимым самим наемным работникам. С другой стороны, известно, что в нынешних условиях наемные работники в первую очередь ценят само наличие работы, и склонны недооценивать важность хороших условий этой работы.

Что касается группы проблем, находящихся в зоне отрицательной мотивации, то здесь ситуация еще более неблагополучна. Вероятность решения таких важных проблем, как:

- «ритмичность производства»,
- «размер заработной платы»,
- «содержание труда»,
- «нарушение договоров»

большинством наемных работников в ближайшем будущем оценивается как маловероятная (см. таблицу 5.2).

Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью наемных работников в оценках профсоюзных работников низшего звена управленческого уровня в сравнении с наемными работниками имеет более высокую значимость. Этот уровень управления профсоюзов, будучи ближе к нуждам наемных работников, заставляет профсоюзных активистов в большей степени быть ориентироваными на решение данной группы проблем.

В то же время, мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью наемных работников, в оценках профсоюзных работников среднего и высшего звена, менее активно ориентирована. Она почти в два раза ниже в сравнении со средним управленческим уровнем (индекс оценки соответственно 4.5 и 8.4).

А такие проблемы, как «действующие технологии», «ритмичность производства», «уровень механизации труда» вообще относятся к зоне негативной мотивации. Данные оценки этих проблем означает, что они не стоят в группе значимых. Их решение не входит в число важных и требующих немедленного решения. Данная ситуация вполне понятна, поскольку она выходит за пределы непосредственной компетенции этого уровня управления профсоюзов (см. таблицу 5.3 и график 5).

6.Оценка значимости структуры и содержания проблем, связанных со стилем руководства деятельности профсоюзов, в оценках субъектов деятельности профессиональных союзов.

Группа проблем, связанных со структурой и содержанием стиля руководства деятельности профсоюзов, занимают особое место в системе организации деятельности профсоюзов. Речь, прежде всего, может идти об уровне доверия в отношениях рядовых членов профессиональных союзов и их руководящих органов. Очевидно, что наличие и уровень такого доверия играют важную роль в успешной деятельности профессиональных союзов как организации. „Практика подтвердила, что нет ни одной общей черты у эффективных лидеров и нет ни одного стиля поведения, универсально эффективного для любой ситуации, что все это зависит от определенных факторов, влияние которых зависит в свою очередь от особенностей ситуации, в которой находится лидер”[122] (см. Таблицу 6.1).

Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, **связанных со стилем руководства деятельности профсоюзов,** в оценках наемных работников составляет индекс 0.9 и уступает всем другим проблемам. С другой стороны, актуальность данной группы проблем в оценках наемных работников достаточно высока и составляет 0.70. Это означает, что наемные работники осознают их важность для себя лично. Однако, практически нулевую оценку получает степень персонификации наемными работниками этой группы

[122] *Zorlenţan T., Burduş E., Căpreresc u G. Managementul Organizaţiei. Vol.I. – Bucureşti, Holding Reporter, Fără anul, p.299*

проблем, индекс равен 0.02. Данный факт означает, что почти половина опрошенных экспертов наемных работников считает, что они не в состоянии влиять на стиль руководства профессиональными союзами. Так, например, индекс персонификации «проблемы руководства деятельностью профсоюзов в целом» равен -0.14 и, соответственно, мотивационная значимость так же имеет отрицательное значение –4 (см. таблицу 6.2).

Как видим, наибольшую мотивационную значимость имеют проблемы, связанные с «выборами руководства профсоюзов» индекс оценки равен 16. В то же время другие проблемы оцениваются существенно ниже. Так, на восьмом месте находится «демократизм руководства», на десятом «стратегия руководства профсоюзов», на одиннадцатом «культура общения», на тринадцатом «тактика руководства профсоюзов». Особенно важно подчеркнуть, что проблем в дано блоке всего четырнадцать (см. таблицу 6.3).

И мотивационная значимость структуры и содержание проблемы, связанные со стилем руководства деятельности профсоюзов в оценках профсоюзных работников среднего и высшего уровней, и актуальность, и персонификация, и вероятность решения данных проблем (то – есть самооценка) выше, чем в других группах (см. таблицу 6.3). Однако разрыв в оценках с другими субъектами профсоюзов как организации создает дополнительную проблему для ее эффективного функционирования.

Как видим, мотивационная значимость проблем «организации и проведения профсоюзных съездов» и «выборы руководства профсоюзов» для экспертов среднего и высшего уровней самая высокая в сравнении с другими проблемами – индекс мотивации составляет 11 пунктов. При всех проблемных вопросах, возникающих в данном случае, такая постановка проблемы представляется вполне оправданной. Очевидно, что качества высшего управленческого персонала профессиональных союзов зависит решении и стратегических и тактических проблем всего профессионального движения в Республике Молдова. Важно только, чтобы эта проблема не стала основной, выталкивающей другие проблемы в зону пассивной сферы деятельности (см. график 6).

7.Оценка значимости структуры и содержания проблем, связанных с совместными ценностями всех субъектов деятельности профсоюзов, в оценках субъектов деятельности профессиональных союзов.

Значение роли совместных ценностей в повышении эффективной деятельности организации невозможно переоценить. Ее значение выходит за рамки собственно культурных установок и ценности, и играет важную роль в стабильности и развитии организации. «Ценности являются выражением определенных универсальных принципов, фундаментальных ориентаций и, в первую очередь, определенных преференций и коллективных верований»[123]. Прежде всего, наличие общих, разделяемых всеми членами организации совместных ценностей повышает уровень доверия и, соответственно, степень эффективности деятельности организации[124] (см. таблицу 7.1).

Оценки наемных работников мотивационной значимости структуры и содержания проблем, связанных с совместными ценностями всех субъектов деятельности профсоюзов, самые высокие – средний индекс оценка равен 11.6. Как показывает анализ, в сравнении с оценками низшего и среднего/высшего уровней руководства профсоюзов (соответственно 4.5 и 5.9) оценки наемных работников проблемы совместных ценностей в деятельности профсоюзной организации значительно выше. Данные оценки говорят о том, что именно наемные работники более других субъектов профессиональных союзов заинтересованы в формировании общей организационной культуры.

Примерно на таком же высоком уровне стоит и мотивационная значимость для экспертов - рядовых членов профессиональных союзов Республики Молдова «авторитета профсоюзов как совместной ценности и единства профессионального движения в Республике Молдова как совместной ценности» - индекс оценки соответственно равен 17 и 16 пунктов. На таком же высоком уровне стоит оценка актуальности данных проблем и их персонификация - 0.50 и 0.41.

Показательно, что эксперты данной группы весьма положительно оценили будущее профессиональных союзов в Республике Молдова - индекс оценки равен 0.41. Вместе с тем, в оценках этой группы экспертов просматриваются и элементы тревоги за будущее профессиональных союзов.

Эксперты низшего управленческого уровня профессиональных союзов на первые три позиции выдвигают такие проблемы как: «единство профессионального движения в Республике Молдова как

---

[123] *Laruss. Dicţionar de sociologie. – Bucureşti, Univers enciclopedic,1996, p.312*

[124] *Fukuyama F. Încredere. Virtuţile sociale şi crearea prosperităţii. - Prahova. Antet XX press, Fără anul*

совместная ценность», «будущее профсоюзов как совместная ценность» и «традиции профсоюзов как совместная ценность». Причем, как видим, самой актуальной из трех проблем является «единство профессионального движения в Республике Молдова как совместная ценность». Следует заметить, что данная группа экспертов несколько менее оптимистична в отношении решении данной проблемы в скором будущем (см. таблицу 7.2).

Следует отметить слабый уровень мотивации этой группы экспертов в оценках «проблемы совместных ценностей в целом» - последнее место из 10 проблем.

В оценке проблемы «единство профессионального движения в Республике Молдова как совместная ценность» группа экспертов среднего и высшего управленческого уровня еще менее оптимистичны в отношении решения данной проблемы в скором будущем, чем первые две группы экспертов.

Эксперты среднего и высшего уровня управления профсоюзов Республики Молдова на первом месте поставили «единство профессионального движения в Республике Молдова как совместная ценность» - мотивационная значимость данной проблемы составляет индекс 13. В сравнении с другими оценками мотивационная значимость данной проблемы уступает только системным проблемам (индекс оценки равен 20).

Проблемой самой высокой актуальности данная группа экспертов считает «будущее профсоюзов как совместная ценность» - актуальность составляет 0.73, однако мотивационная значимость вдвое ниже, чем в оценке проблемы «единство профессионального движения в Республике Молдова как совместная ценность». Очевидно, что на снижение мотивационной значимости проблемы оказывает влияние низкие оценки вероятности решения данной проблемы в ближайшем будущем (см. таблицу 7.3).

В то же время, необходимо отметить, что средний и высший уровни руководства профсоюзов явно недооценивают роль таких элементов организационной культуры в деятельности профсоюзов, как «общие символы, мифы, ритуалы и т.д.». Как видим, практически все показатели проблемы «общих символов, мифов, ритуалов и т.д.» оцениваются ниже, чем остальные проблемы. Очевидно, что профессиональное движение в Республике Молдова находится на переходном этапе. Старые «общие символы, мифы, ритуалы и т.д.» ушли в прошлое, а новые находятся в начальной стадии их становления (см. график 7).

8. Вместо заключения

В представленном читателю материале проанализированы только основные проблемы, с которыми сталкиваются в настоящее время профессиональные союзы Республики Молдова. Но, как видно из результатов исследования, это только небольшая часть полученного социологического материала. Читателю предоставляется благоприятная возможность самому дополнить проведенный анализ и самому сделать соответствующие выводы из данного материала.

Литература:

Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремленных системах. – Москва, Советское радио, 1974.

Antonesei L., Dr. Zehia A.I. Abdel-Aal, Dr. Mohamed R. El-Tahiwai, Dr. Nabila T. Hassan. Managamentul Universitar. De la viziunea conducerii la misiunea de succes. – Iaşi, Polirom, 2000.

Cojocaru V. Schimbarea în educaţie şi schimbarea managerială. – Chişinău, Lumina, 2004.

Fukuyama F. Încredere. Virtuţile sociale şi crearea prosperităţii. – Prahova. Antet XX press, Fără anul.

Inglehart R. Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 societies. – Prinston, USA, 1997.

Laruss. Dicţionar de sociologie. Univers enciclopedic. – Bucureşti, 1996.

Zorlenţan T., Burduş E., Căprerescu G. Managementul Organizaţiei. Vol.I. – Bucureşti, Holding Reporter, Fără anul.

Представлен в редакцию
19 июня 2006 года

ПРИЛОЖЕНИЯ

Схема 1. Основные элементы деятельности профессиональных союзов как организации

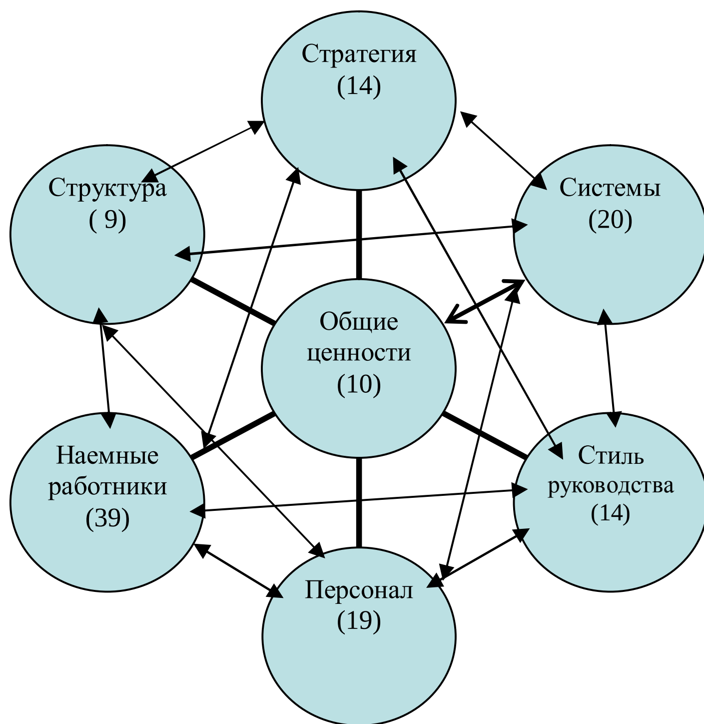

Таблица 1.1. Мотивационная значимость структуры и содержания стратегических проблем в деятельности Профессиональных Союзов (ПС) в оценках наемных работников

Стратегические проблемы в деятельности ПС					
1 вопрос					
1	2	*3*	*4*	*5*	*6*
1,9	Конечные цели ПС как организации наемных работников:	14	0.73	0.55	0.36
1.11	Использование европейской модели ПС:	5	0.55	0.32	0.27
1.8	Престиж ПС в Республике Молдова:	2	0.45	0.36	0.14
1.12	ПС и экономика в Республике Молдова:	1	0.27	0.32	0.14
1.15	Объединение ПС в единую организацию:	1	0.59	0.09	0.18
1.7	Отношение наемных работников к роли и значению ПС:	0	0.09	0.23	0.14
1.13	ПС и политика в Республике Молдова:	0	0.14	0.05	0.14
1.1	Отношение общества к роли и значению ПС:	0	-0.09	-0.05	-0.18
1.2	Отношение парламента к роли и значению ПС:	0	-0.05	-0.14	-0.23
1.5	Отношение правительства к роли и значению ПС:	0	0.09	-0.32	0.09
1.6	Отношение патроната ,администрации к роли и значению ПС :	0	0.36	-0.09	0.14
1.10	Использование советской модели ПС:	-1	-0.18	-0.09	-0.41
1.16	Стратегия развития ПС в целом:	-1	0.27	0.23	0.06
1.14	ПС и культура в Республике Молдова:	-1	0.23	-0.18	0.32
	Всего	1.4	0.25	0.09	0.08

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 1.2. Мотивационная значимость структуры и содержания стратегических проблем в деятельности профсоюзов (ПС) в оценках профсоюзных работников (низшее звено)

1 вопрос					
1	2	***3***	***4***	***5***	***6***
1.7	Отношение наемных работников к роли и значению ПС:	14	0.41	0.59	0.56
1.16	Стратегия развития ПС в целом:	7	0.47	0.35	0.41
1.12	ПС и экономика в Республике Молдова:	6	0.47	0.35	0.35
1.11	Использование европейской модели ПС:	5	0.62	0.26	0.29
1.9	Конечные цели ПС как организации наемных работников:	4	0.53	0.21	0.35
1.1	Отношение общества к роли и значению ПС:	4	0.47	0.29	0.26
1.6	Отношение патроната и администрации к роли и значению ПС :	3	0.32	0.35	0.29
1.15	Объединение ПС в единую организацию:	3	0.59	0.26	0.21
1.14	ПС и культура в Республике Молдова:	1	0.32	0.15	0.21
1.13	ПС и политика в Республике Молдова:	0	0.24	0.12	0.12
1.5	Отношение правительства к роли и значению ПС:	0	0.26	0.21	0.03
1.10	Использование советской модели ПС:	0	0.03	0.06	0.18
1.2	Отношение парламента к роли и значению ПС:	0	0.32	0.00	0.18
1.8	Престиж ПС в Республике Молдова:	0	0.47	0.35	0.00
	Всего	3.3	0.39	0.25	0.24

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 1.3. Мотивационная значимость структуры и содержания стратегических проблем в деятельности ПС в оценках профсоюзных работников (среднее и высшее звено)

1 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
1.11	Использование европейской модели ПС:	13	0.62	0.55	0.36
1.16	Стратегия развития ПС в целом:	11	0.58	0.46	0.42
1.15	Объединение ПС в единую организацию:	9	0.53	0.51	0.34
1.7	Отношение наемных работников к роли и значению ПС:	8	0.42	0.47	0.41
1.1	Отношение общества к роли и значению ПС:	8	0.41	0.51	0.36
1.12	ПС и экономика в Республике Молдова:	7	0.54	0.42	0.30
1.8	Престиж ПС в Республике Молдова:	5	0.38	0.50	0.26
1.9	Конечные цели ПС как организации наемных работников:	4	0.41	0.38	0.23
1.13	ПС и политика в Республике Молдова:	3	0.47	0.31	0.18
1.6	Отношение патроната, администрации к роли и значению ПС:	1	0.23	0.30	0.22
1.14	ПС и культура в Республике Молдова:	1	0.39	0.26	0.12
1.5	Отношение правительства к роли и значению ПС:	1	0.27	0.16	0.18
1.2	Отношение парламента к роли и значению ПС:	0	0.15	0.14	0.18
1.10	Использование советской модели ПС:	0	-0.04	0.00	0.00
	Всего	4.2	0.38	0.36	0.25

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 2.1. Мотивационная значимость структуры и содержания структурных проблем в деятельности ПС в оценках наемных работников

2 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
2.7	Структура высших руководящих органов ПС	8	0.64	0.32	0.41
2.9	Структурные проблемы ПС в целом	7	0.50	0.32	0.41
2.8	Структура ПС в целом	5	0.41	0.32	0.41
2.5	Структура первичных организаций	2	0.55	0.23	0.14
2.1	Количество членов ПС	1	0.27	0.27	0.09
2.2	Количество подразделений ПС	0	0.27	0.09	0.14
2.3	Количество освобожденных работников	0	-0.05	0.14	0.05
2.4	Количество руководящих работников	0	0.05	0.00	0.05
2.6	Структура районных руководящих органов ПС	0	0.64	0.05	0.00
	Всего	2.5	0.36	0.19	0.19

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 2.2. Мотивационная значимость структуры и содержания структурных проблем в деятельности ПС в оценках профсоюзных работников (низшее звено)

2 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
2.1	Количество членов ПС	22	0.68	0.65	0.50
2.5	Структура первичных организаций	17	0.74	0.56	0.41
2.7	Структура высших руководящих органов ПС	5	0.65	0.29	0.26
2.8	Структура ПС в целом	5	0.71	0.18	0.38
2.2	Количество подразделений ПС	4	0.41	0.29	0.32
2.4	Количество руководящих работников	3	0.59	0.18	0.26
2.3	Количество освобожденных работников	2	0.50	0.18	0.21
2.6	Структура районных руководящих органов ПС	1	0.44	0.15	0.18
2.9	Структурные проблемы ПС в целом	0	0.50	0.03	0.21

	Всего	6.5	0.58	0.21	0.30

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 2.3. Мотивационная значимость структуры и содержания структурных проблем в деятельности ПС в оценках профсоюзных работников (среднее и высшее звено)

2 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
2.1	Количество членов ПС	13	0.74	0.45	0.38
2.5	Структура первичных организаций	9	0.46	0.46	0.43
2.9	Структурные проблемы ПС в целом	8	0.66	0.31	0.36
2.8	Структура ПС в целом	7	0.58	0.38	0.31
2.3	Количество освобожденных работников	6	0.43	0.36	0.38
2.7	Структура высших руководящих органов ПС	4	0.51	0.27	0.30
2.2	Количество подразделений ПС	2	0.28	0.24	0.34
2.4	Количество руководящих работников	2	0.45	0.15	0.30
2.6	Структура районных руководящих органов ПС	0	0.07	0.03	0.11
	Всего	5.7	0.46	0.25	0.32

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 3.1. Мотивационная значимость структуры и содержания системных проблем в деятельности ПС в оценках наемные работники

	3 вопрос				
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
3.15	Координация деятельности «первичные организации» - «районные организации» -	11	0.77	0.32	0.45
3.18	Отношения с патронатом	10	0.82	0.55	0.23
3.4	Нормативные документы, регламентирующие деятельность ПС	9	0.64	0.36	0.41
3.16	Система информации внутри ПС	8	0.68	0.32	0.36
3.17	Организация зарубежных связей	5	0.68	0.18	0.41
3.2	Планирование деятельности ПС на 3 года	3	0.55	0.27	0.18
3.3	Планирование деятельности ПС на 5 лет	3	0.64	0.36	0.14
3.8	Формы текущей отчетности	3	0.64	0.27	0.18
3.10	Качество учебно-методических пособий	3	0.55	0.27	0.18
3.14	Организация работы организаций ПС высшего уровня	3	0.77	0.32	0.14
3.19	Отношения с государственными органами	3	0.73	0.18	0.23
3.1	Планирование деятельности ПС на 1 год	2	0.64	0.55	0.05
3.5	Нормативные документы, регламентирующие деятельность первичных организаций	2	0.64	0.32	0.09
3.9	Количество учебно-методических пособий	2	0.36	0.27	0.18
3.12	Организация работы первичных организаций ПС	2	0.73	0.09	0.27
3.6	Нормативные документы, регламентирующие деятельность районных организаций	1	0.55	0.18	0.14
3.7	Формы годовой отчетности	1	0.50	0.23	0.05
3.11	Оборудование помещений современными средствами	1	0.59	0.18	0.09
3.20	Система организации ПС в целом	1	0.86	0.27	0.05
3.13	Организация работы организаций ПС среднего уровня	0	0.77	0.27	0.00
	Всего	3.6	0.62	0.27	0.18

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 3.2. Мотивационная значимость структуры и содержания системных проблем в деятельности ПС в оценках профсоюзных работников (низшее звено)

3 вопрос					
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
3.12	Организация работы первичных организаций ПС	27	0.85	0.56	0.56
3.1	Планирование деятельности ПС на 1 год	23	0.68	0.65	0.53
3.4	Нормативные документы, регламентирующие деятельность ПС	19	0.74	0.47	0.56
3.16	Система информации внутри ПС	14	0.76	0.53	0.35
3.18	Отношения с патронатом	14	0.68	0.47	0.44
3.7	Формы годовой отчетности	13	0.82	0.35	0.44
3.8	Формы текущей отчетности	12	0.76	0.38	0.41
3.5	Нормативные документы, регламентирующие деятельность первичных организаций	9	0.85	0.44	0.24
3.15	Координация деятельности "первичные организации" - "районные организации" - "республиканские организации"	8	0.79	0.44	0.24
3.14	Организация работы организаций ПС высшего уровня	8	0.68	0.38	0.29
3.9	Количество учебно-методических пособий	7	0.65	0.32	0.32
3.10	Качество учебно-методических пособий	6	0.71	0.26	0.32
3.20	Система организации ПС в целом	5	0.68	0.26	0.29
3.6	Нормативные документы, регламентирующие деятельность районных организаций	4	0.59	0.32	0.21
3.13	Организация работы организаций ПС среднего уровня	3	0.65	0.35	0.15
3.11	Оборудование помещений современными средствами	2	0.82	0.15	0.18
3.19	Отношения с государственными органами	2	0.56	0.21	0.15
3.3	Планирование деятельности ПС на 5 лет	0	0.18	0.15	0.18
3.17	Организация зарубежных связей	0	0.59	0.03	0.26
3.2	Планирование деятельности ПС на 3 года	0	0.15	0.06	0.24
	Всего	8.8	0.66	0.34	0.32

Таблица 3.3. Мотивационная значимость структуры и содержания системных проблем в деятельности ПС в оценках профсоюзных работников (среднее и высшее звено)

3 вопрос					
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
3.4	Нормативные документы, регламентирующие деятельность ПС	20	0.64	0.59	0.53
3.12	Организация работы первичных организаций ПС	18	0.86	0.50	0.42
3.14	Организация работы организаций ПС высшего уровня	18	0.81	0.51	0.43
3.15	Координация деятельности "первичные организации" - "районные организации" - "республиканские организации"	18	0.70	0.53	0.47
3.1	Планирование деятельности ПС на 1 год	16	0.51	0.58	0.54
3.16	Система информации внутри ПС	15	0.65	0.47	0.50
3.5	Нормативные документы, регламентирующие деятельность первичных организаций	14	0.69	0.42	0.49
3.20	Система организации ПС в целом	12	0.62	0.46	0.43
3.7	Формы годовой отчетности	11	0.62	0.39	0.43
3.10	Качество учебно-методических пособий	10	0.65	0.39	0.41
3.18	Отношения с патронатом	8	0.73	0.45	0.26
3.19	Отношения с государственными органами	8	0.68	0.31	0.39
3.9	Количество учебно-методических пособий	7	0.45	0.38	0.41
3.11	Оборудование помещений современными средствами	6	0.81	0.23	0.32
3.3	Планирование деятельности ПС на 5 лет	4	0.27	0.39	0.35
3.17	Организация зарубежных связей	3	0.55	0.22	0.28
3.6	Нормативные документы, регламентирующие деятельность районных организаций	3	0.39	0.23	0.34
3.8	Формы текущей отчетности	3	0.34	0.30	0.26
3.2	Планирование деятельности ПС на 3 года	1	0.16	0.31	0.24
3.13	Организация работы организаций ПС среднего уровня	1	0.38	0.09	0.15
	Всего	9.8	0.57	0.39	0.39

Таблица 4.1. Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью работников в оценках наемных работников

4 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
4.12	Качество работы освобожденных работников ПС	12	0.82	0.55	0.27
4.11	Подготовка работников для работы в системе управления ПС	11	0.95	0.27	0.41
4.8	Уровень профессионализма освобожденных работников ПС	4	0.91	0.09	0.50
4.15	Здоровье освобожденных работников ПС:	3	0.77	-0.32	-0.14
4.4	Профессиональная нагрузка освобожденных работников ПС	1	0.73	-0.36	-0.05
4.13	Влияние профсоюзов на условия и оплату труда наемных работников	1	0.50	0.05	0.27
4.1	Размер зарплаты освобожденных работников ПС	0	0.77	-0.09	0.00
4.2	Оплаты труда освобожденных работников ПС	0	0.59	-0.09	0.00
4.6	Ответственность в работе освобожденных работников ПС	0	0.68	0.05	0.14
4.9	Уровень общей культуры освобожденных работников ПС	0	0.64	0.00	0.41
4.10	Общественно- политическая деятельность освобожденных работников ПС	0	0.45	-0.05	0.14
4.14	Повышение квалификации работников ПС	0	0.82	0.05	0.09
4.16	Условия жизни освобожденных работников ПС:	0	0.59	-0.23	0.00
4.17	Отношения освобожденных работников ПС и наемных работников:	0	0.59	0.32	0.00
4.3	Моральное поощрение эффективной работы освобожденных работников ПС	-1	0.77	-0.09	0.14
4.19	Проблемы, связанные с деятельностью работников ПС в целом	-1	0.64	0.05	-0.27
4.5	Самостоятельность в работе освобожденных работников ПС	-2	0.68	-0.09	0.27
4.18	Отношения профсоюзных работников с патронами, администрацией:	-2	0.68	0.27	-0.09
4.7	Правовое обеспечение деятельности освобожденных работников ПС	-3	0.82	-0.09	0.36

	Всего	1.2	0.70	0.01	0.13

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 4.2. Мотивационная значимость структуры и содержания проблемы связанные с деятельностью работников ПС в оценках профсоюзных работников (низшее звено)

4 вопрос

1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
4.9	Уровень общей культуры освобожденных работников ПС	12	0.76	0.38	0.41
4.11	Подготовка работников для работы в системе управления ПС	12	0.79	0.29	0.50
4.6	Ответственность в работе освобожденных работников ПС	12	0.79	0.38	0.38
4.8	Уровень профессионализма освобожденных работников ПС	12	0.74	0.38	0.41
4.15	Здоровье освобожденных работников ПС:	11	0.85	0.32	0.41
4.7	Правовое обеспечение деятельности освобожденных работников ПС	8	0.74	0.29	0.35
4.17	Отношения освобожденных работников ПС и наемных работников:	8	0.65	0.44	0.26
4.12	Качество работы освобожденных работников ПС	7	0.74	0.41	0.24
4.3	Моральное поощрение эффективной работы освобожденных работников ПС	6	0.71	0.29	0.29
4.4	Профессиональная нагрузка освобожденных работников ПС	5	0.59	0.26	0.35
4.13	Влияние профсоюзов на условия и оплату труда наемных работников	5	0.68	0.29	0.26
4.5	Самостоятельность в работе освобожденных работников ПС	4	0.41	0.35	0.29
4.2	Оплаты труда освобожденных работников ПС	3	0.65	0.18	0.26
4.10	Общественно- политическая деятельность освобожденных работников ПС	3	0.59	0.32	0.15
4.19	Проблемы, связанные с деятельностью работников ПС в целом	2	0.65	0.21	0.18
4.16	Условия жизни освобожденных работников ПС:	1	0.74	0.09	0.21

4.1	Размер зарплаты освобожденных работников ПС	1	0.59	0.12	0.12
4.14	Повышение квалификации работников ПС	1	0.44	0.09	0.15
4.18	Отношения профсоюзных работников с патронами, администрацией:	0	0.26	0.06	-0.06
	Всего	5.9	0.65	0.27	0.27

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 4.3. Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью работников ПС в оценках профсоюзных работников (среднее и высшее звено)

4 вопрос

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
4.8	Уровень профессионализма освобожденных работников ПС	22	0.80	0.53	0.53
4.6	Ответственность в работе освобожденных работников ПС	14	0.81	0.42	0.42
4.12	Качество работы освобожденных работников ПС	10	0.80	0.41	0.31
4.3	Моральное поощрение эффективной работы освобожденных работников ПС	10	0.62	0.41	0.38
4.2	Оплаты труда освобожденных работников ПС	9	0.73	0.32	0.38
4.7	Правовое обеспечение деятельности освобожденных работников ПС	7	0.69	0.30	0.35
4.9	Уровень общей культуры освобожденных работников ПС	7	0.65	0.32	0.32
4.11	Подготовка работников для работы в системе управления ПС	7	0.66	0.35	0.28
4.14	Повышение квалификации работников ПС	6	0.55	0.36	0.28
4.17	Отношения освобожденных работников ПС и наемных работников:	5	0.59	0.27	0.34
4.10	Общественно- политическая деятельность освобожденных работников ПС	4	0.46	0.30	0.26
4.1	Размер зарплаты освобожденных работников ПС	3	0.80	0.20	0.22
4.19	Проблемы, связанные с деятельностью	3	0.58	0.31	0.15

	работников ПС в целом				
4.4	Профессиональная нагрузка освобожденных работников ПС	3	0.57	0.22	0.22
4.5	Самостоятельность в работе освобожденных работников ПС	3	0.59	0.24	0.18
4.18	Отношения профсоюзных работников с патронами, администрацией:	2	0.61	0.19	0.20
4.15	Здоровье освобожденных работников ПС:	2	0.61	0.18	0.22
4.13	Влияние профсоюзов на условия и оплату труда наемных работников	2	0.55	0.16	0.23
4.16	Условия жизни освобожденных работников ПС:	0	0.59	0.03	0.04
	Всего	6.3	0.65	0.29	0.28

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 5.1. Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью наемных работников в оценках наемных работников

	5 вопрос				
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
5.5	Отношения в производственном коллективе	28	0.86	0.55	0.59
5.36	Индивидуальные договора	11	0.82	0.41	0.32
5.7	Участие наемных работников в акциях по отстаиванию своих прав	10	0.68	0.55	0.27
5.15	Организованность наемных работников в защите своих прав	9	0.59	0.45	0.32
5.11	Активное участие в деятельности профсоюзов	8	0.68	0.45	0.27
5.16	Разрешение производственных конфликтов	8	0.64	0.45	0.27
5.14	Единство с другими наемными работниками	7	0.59	0.41	0.27
5.3	Отношение наемных работников к отстаиванию своих прав, желание активно бороться	6	0.77	0.32	0.23
5.4	Отношение наемных работников к профессиональным союзам	6	0.45	0.27	0.50
5.20	Оплата медицинских отпусков(больничных листов):	6	0.55	0.32	0.36
5.38	Работа в выходные дни	6	0.55	0.45	0.23
5.8	Приспособление к новым задачам производства	5	0.68	0.27	0.27
5.35	Коллективные договора	5	0.73	0.27	0.23
5.6	Межнациональные отношения в производственном коллективе	4	0.45	0.23	0.36
5.10	Профессионализм наемных работников	4	0.91	0.23	0.18
5.25	Условия труда	4	0.68	0.23	0.23
5.39	Ежегодный отпуск	4	0.45	0.36	0.23
5.22	Уровень квалификация	3	0.64	0.23	0.23
5.26	Уровень общей культуры наемных работников	3	0.82	0.36	0.09
5.1	Уровень общей культуры наемных работников	2	0.59	0.27	0.14
5.17	Активность наемных работников в стремлении к коллективной защите своих прав	2	0.68	0.36	0.09

5.12	Законопослушность наемных работников	1	0.50	0.32	0.05
5.21	Члены профсоюзов считают свое членство в профсоюзах простой формальностью	1	0.18	0.23	0.18
5.32	Перспектива трудовой карьеры наемных работников	1	0.55	0.23	0.05
5.18	Продолжительность рабочего дня наемных работников	0	0.68	0.36	0.00
5.19	Вредные условия труда	0	0.73	0.23	0.00
5.28	Организация труда	0	0.73	0.32	0.00
5.30	Условия для отдыха наемных работников	0	0.55	0.23	0.00
5.31	Качество управления наемных работников	0	0.77	0.32	0.00
5.33	Состояние техники, оборудования	0	0.50	-0.09	0.00
5.34	Действующие технологии	0	0.55	-0.09	-0.05
5.2	Уровень общественно-политической активности наемных работников	-1	0.59	0.09	-0.14
5.9	Преданность наемных работников предприятию	-1	0.41	0.23	-0.09
5.23	Уровень механизации труда	-1	0.50	0.23	-0.05
5.24	Ритмичность производства	-1	0.59	-0.05	0.23
5.27	Размер заработной платы	-1	0.82	0.32	-0.05
5.29	Содержание труда	-1	0.55	0.32	-0.05
5.13	Умеренность в выдвижении своих требований	-2	0.50	0.36	-0.14
5.37	Нарушение договоров	-5	0.86	0.45	-0.14
	Всего	3.3	0.61	0.29	0.14

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 5.2. Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью наемных работников в оценках профсоюзных работников (низшее звено)

5 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
5.11	Активное участие в деятельности профсоюзов	19	0.85	0.44	0.50
5.36	Индивидуальные договора	19	0.71	0.53	0.50
5.16	Разрешение производственных конфликтов	18	0.82	0.53	0.41
5.3	Отношение наемных работников к отстаиванию своих прав, желание активно бороться	15	0.76	0.53	0.38
5.10	Профессионализм наемных работников	15	0.85	0.38	0.47
5.14	Единство с другими наемными работниками	15	0.74	0.47	0.44
5.7	Участие наемных работников в акциях по отстаиванию своих прав	15	0.74	0.50	0.41
5.35	Коллективные договора	13	0.68	0.47	0.41
5.26	Уровень общей культуры наемных работников	12	0.74	0.41	0.41
5.5	Отношения в производственном коллективе	12	0.62	0.44	0.44
5.1	Уровень общей культуры наемных работников	12	0.76	0.47	0.32
5.27	Размер заработной платы	12	0.74	0.41	0.38
5.15	Организованность наемных работников в защите своих прав	12	0.74	0.38	0.41
5.8	Приспособление к новым задачам производства	11	0.68	0.41	0.41
5.17	Активность наемных работников в стремлении к коллективной защите своих прав	11	0.68	0.38	0.44
5.4	Отношение наемных работников к профессиональным союзам	11	0.74	0.41	0.35
5.12	Законопослушность наемных работников	11	0.68	0.44	0.35
5.22	Уровень квалификация	10	0.71	0.38	0.35
5.37	Нарушение договоров	9	0.71	0.44	0.29
5.39	Ежегодный отпуск	8	0.50	0.41	0.41
5.19	Вредные условия труда	8	0.65	0.41	0.29
5.28	Организация труда	7	0.68	0.32	0.32

5.18	Продолжительность рабочего дня наемных работников	6	0.62	0.32	0.32
5.25	Условия труда	6	0.74	0.26	0.32
5.20	Оплата медицинских отпусков (больничных листов):	6	0.59	0.26	0.38
5.6	Межнациональные отношения в производственном коллективе	6	0.50	0.35	0.32
5.9	Преданность наемных работников предприятию	6	0.59	0.32	0.29
5.21	Члены профсоюзов считают свое членство в профсоюзах простой формальностью	5	0.44	0.32	0.32
5.2	Уровень общественно-политической активности наемных работников	4	0.53	0.35	0.24
5.30	Условия для отдыха наемных работников	3	0.47	0.35	0.21
5.13	Умеренность в выдвижении своих требований	3	0.59	0.24	0.24
5.29	Содержание труда	3	0.59	0.26	0.21
5.31	Качество управления наемных работников	3	0.50	0.26	0.24
5.23	Уровень механизации труда	2	0.71	0.29	0.12
5.32	Перспектива трудовой карьеры наемных работников	2	0.56	0.21	0.21
5.38	Работа в выходные дни	2	0.18	0.29	0.29
5.33	Состояние техники, оборудования	1	0.53	0.12	0.24
5.24	Ритмичность производства	1	0.56	0.15	0.15
5.34	Действующие технологии	1	0.62	0.06	0.24
	Всего	8.4	0.63	0.35	0.33

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 5.3. Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с деятельностью наемных работников, в оценках профсоюзных работников (среднее и высшее звено)

5 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
5.16	Разрешение производственных конфликтов	14	0.74	0.46	0.41
5.39	Ежегодный отпуск	11	0.68	0.39	0.43
5.36	Индивидуальные договора	11	0.78	0.41	0.35
5.35	Коллективные договора	10	0.68	0.38	0.39
5.17	Активность наемных работников в стремлении к коллективной защите своих прав	10	0.73	0.39	0.34
5.14	Единство с другими наемными работниками	9	0.62	0.42	0.34
5.11	Активное участие в деятельности профсоюзов	8	0.77	0.47	0.23
5.15	Организованность наемных работников в защите своих прав	8	0.68	0.39	0.31
5.5	Отношения в производственном коллективе	7	0.58	0.34	0.38
5.4	Отношение наемных работников к профессиональным союзам	6	0.70	0.35	0.26
5.27	Размер заработной платы	6	0.80	0.24	0.32
5.25	Условия труда	6	0.72	0.30	0.28
5.12	Законопослушность наемных работников	6	0.65	0.30	0.31
5.7	Участие наемных работников в акциях по отстаиванию своих прав	6	0.73	0.38	0.20
5.10	Профессионализм наемных работников	5	0.65	0.22	0.36
5.18	Продолжительность рабочего дня наемных работников	5	0.58	0.28	0.30
5.19	Вредные условия труда	5	0.57	0.31	0.27
5.28	Организация труда	5	0.68	0.23	0.30
5.26	Уровень общей культуры наемных работников	5	0.73	0.24	0.26
5.20	Оплата медицинских отпусков(больничных листов):	4	0.55	0.30	0.26
5.22	Уровень квалификация	4	0.54	0.23	0.32
5.3	Отношение наемных работников к отстаиванию своих прав, желание	4	0.66	0.32	0.18

	активно бороться				
5.38	Работа в выходные дни	4	0.34	0.31	0.35
5.37	Нарушение договоров	4	0.49	0.32	0.23
5.31	Качество управления наемных работников	3	0.66	0.18	0.23
5.29	Содержание труда	2	0.61	0.16	0.22
5.9	Преданность наемных работников предприятию	2	0.35	0.27	0.22
5.30	Условия для отдыха наемных работников	2	0.62	0.15	0.22
5.8	Приспособление к новым задачам производства	1	0.45	0.11	0.23
5.33	Состояние техники, оборудования	1	0.65	0.09	0.15
5.32	Перспектива трудовой карьеры наемных работников	1	0.55	0.07	0.23
5.21	Члены профсоюзов считают свое членство в профсоюзах простой формальностью	1	0.41	0.23	0.08
5.6	Межнациональные отношения в производственном коллективе	1	0.38	0.09	0.20
5.1	Уровень общей культуры наемных работников	1	0.55	0.08	0.12
5.34	Действующие технологии	0	0.59	0.07	0.05
5.24	Ритмичность производства	0	0.42	0.03	0.15
5.13	Умеренность в выдвижении своих требований	0	0.41	-0.01	0.09
5.2	Уровень общественно-политической активности наемных работников	0	0.31	-0.14	0.04
5.23	Уровень механизации труда	0	0.47	-0.12	0.07
	Всего	4.5	0.58	0.23	0.24

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 6.1. Мотивационная значимость структуры и содержания проблемы, связанные со стилем руководства деятельности ПС, в оценках наемных работников

	6 вопрос				
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
6.10	Выборы руководства ПС	9	0.64	0.32	0.45
6.13	Организация и проведение профсоюзных съездов:	6	0.55	0.23	0.45
6.11	Информация для руководства ПС	2	0.64	0.09	0.36
6.1	Уровень профессионализма руководства, компетенции	2	0.91	0.05	0.45
6.3	Культура общения	2	0.73	0.05	0.45
6.4	Демократизм руководства	1	0.73	0.05	0.36
6.7	Размер заработной платы руководства ПС	0	0.14	0.00	0.36
6.9	Ответственность в работе руководства ПС	0	0.68	0.00	0.45
6.8	Принципы оплаты труда руководства ПС	-1	0.14	-0.14	0.32
6.5	Стратегия руководства ПС	-1	0.36	-0.05	0.41
6.6	Тактика руководства ПС	-1	0.45	-0.05	0.41
6.2	Уровень общей культуры	-2	0.77	-0.05	0.50
6.12	Эффективность руководства работой (деятельностью) ПС	-2	0.68	-0.09	0.36
6.14	Проблемы руководства деятельностью ПС в целом	-4	0.68	-0.14	0.41
	Всего	0.9	0.70	0.02	0.41

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 6.2. Мотивационная значимость структуры и содержания проблемы, связанные со стилем руководства деятельности ПС, в оценках профсоюзных работников низшего управленческого уровня

6 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
6.10	Выборы руководства ПС	16	0.65	0.56	0.44
6.11	Информация для руководства ПС	6	0.50	0.35	0.35
6.1	Уровень профессионализма руководства, компетенции	6	0.65	0.26	0.32
6.13	Организация и проведение профсоюзных съездов:	5	0.59	0.35	0.26
6.12	Эффективность руководства работой (деятельностью) ПС	5	0.56	0.35	0.24
6.14	Проблемы руководства деятельностью ПС в целом	5	0.53	0.29	0.29
6.2	Уровень общей культуры	4	0.56	0.24	0.32
6.4	Демократизм руководства	3	0.47	0.26	0.24
6.9	Ответственность в работе руководства ПС	3	0.53	0.21	0.24
6.5	Стратегия руководства ПС	2	0.38	0.21	0.29
6.3	Культура общения	2	0.56	0.21	0.18
6.8	Принципы оплаты труда руководства ПС	2	0.41	0.24	0.21
6.6	Тактика руководства ПС	2	0.44	0.15	0.26
6.7	Размер заработной платы руководства ПС	2	0.35	0.18	0.26
	Всего	15.7	0.50	0.27	0.28

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 6.3. Мотивационная значимость структуры и содержания проблемы, связанные со стилем руководства деятельности ПС в оценках профсоюзных работников (среднее и высшее звено)

6 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
6.13	Организация и проведение профсоюзных съездов:	11	0.62	0.42	0.43
6.10	Выборы руководства ПС	11	0.80	0.39	0.34
6.14	Проблемы руководства деятельностью ПС в целом	9	0.70	0.31	0.41
6.4	Демократизм руководства	9	0.64	0.35	0.39
6.9	Ответственность в работе руководства ПС	9	0.76	0.34	0.34
6.5	Стратегия руководства ПС	8	0.70	0.34	0.34
6.6	Тактика руководства ПС	8	0.65	0.32	0.38
6.2	Уровень общей культуры	8	0.68	0.26	0.45
6.1	Уровень профессионализма руководства, компетенции	7	0.81	0.27	0.34
6.3	Культура общения	7	0.68	0.24	0.41
6.11	Информация для руководства ПС	7	0.65	0.32	0.31
6.7	Размер заработной платы руководства ПС	3	0.54	0.19	0.34
6.8	Принципы оплаты труда руководства ПС	3	0.61	0.15	0.28
6.12	Эффективность руководства работой (деятельностью) ПС	2	0.61	0.27	0.14
	Всего	7.3	0.67	0.30	0.35

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 7.1. Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с совместными ценностями всех субъектов деятельности ПС в оценках наемных работников

	7 вопрос				
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
7.10	Проблема совместных ценностей в целом	18	0.73	0.41	0.59
7.6	Авторитет ПС как совместная ценность:	17	0.73	0.50	0.45
7.9	Единство профессионального движения в Республике Молдова как совместная ценность:	16	0.68	0.41	0.59
7.4	Будущее ПС как совместная ценность:	14	0.68	0.50	0.41
7.7	Единство моральных норм как совместная ценность:	14	0.68	0.45	0.45
7.5	Психология сотрудничества в ПС как совместная ценность:	12	0.55	0.36	0.59
7.2	Традиции ПС как совместная ценность:	9	0.64	0.32	0.45
7.1	Единство взглядов руководства, освобожденных работников и наемных работников на цели ПС:	8	0.64	0.32	0.41
7.3	Престиж ПС как совместная ценность:	5	0.59	0.32	0.27
7.8	Организационная культура (общие символы, мифы, ритуалы и т.д.) ПС как совместная ценность:	3	0.36	0.14	0.59
	Всего	11.6	0.63	0.37	0.48

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

Таблица 7.2. Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с совместными ценностями всех субъектов деятельности ПС в оценках профсоюзных работников низшего управленческого уровня

7 вопрос					
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
7.9	Единство профессионального движения в Республике Молдова как совместная ценность:	8	0.59	0.32	0.41
7.4	Будущее ПС как совместная ценность:	6	0.53	0.26	0.44
7.2	Традиции ПС как совместная ценность:	6	0.47	0.32	0.38
7.1	Единство взглядов руководства, освобожденных работников и наемных работников на цели ПС:	5	0.41	0.32	0.41
7.6	Авторитет ПС как совместная ценность:	5	0.50	0.24	0.41
7.3	Престиж ПС как совместная ценность:	5	0.53	0.24	0.38
7.5	Психология сотрудничества в ПС как совместная ценность:	5	0.35	0.32	0.41
7.8	Организационная культура (общие символы, мифы, ритуалы и т.д.) ПС как совместная ценность:	2	0.32	0.18	0.38
7.7	Единство моральных норм как совместная ценность:	2	0.38	0.18	0.32
7.10	Проблема совместных ценностей в целом	1	0.41	0.18	0.15
	Всего	4.5	0.45	0.26	0.37

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

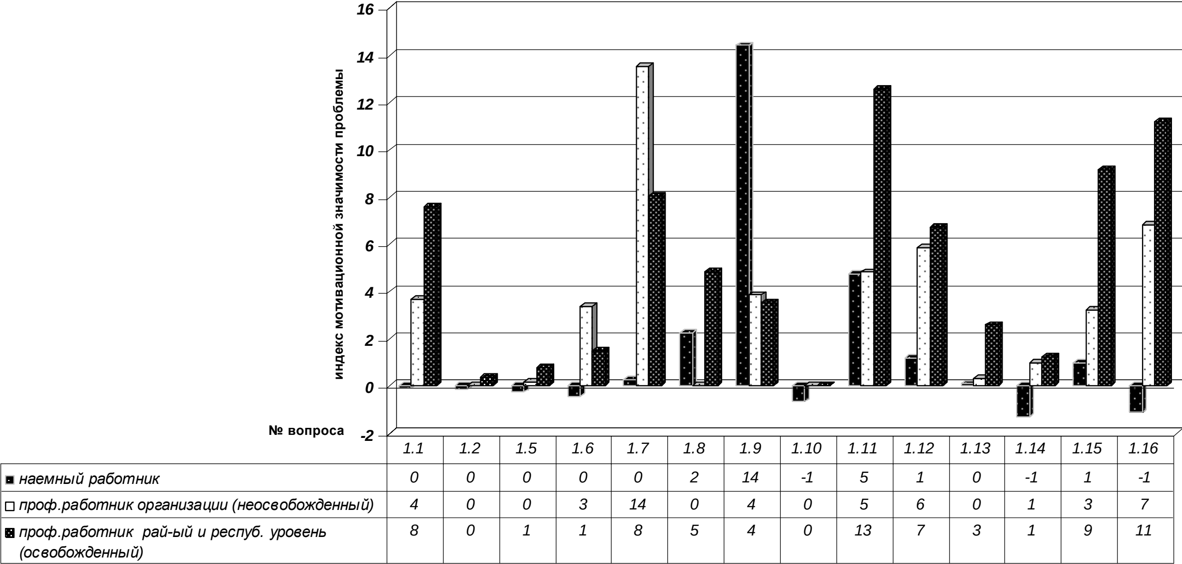
Таблица 7.3. Мотивационная значимость структуры и содержания проблем, связанных с совместными ценностями всех субъектов деятельности ПС в оценках профсоюзных работников (среднее и высшее звено)

7 вопрос					
1	***2***	***3***	***4***	***5***	***6***
7.9	Единство профессионального движения в Республике Молдова как совместная ценность:	13	0.68	0.43	0.43
7.4	Будущее ПС как совместная ценность:	7	0.73	0.34	0.30
7.10	Проблема совместных ценностей в целом	7	0.69	0.39	0.26
7.3	Престиж ПС как совместная ценность:	6	0.68	0.36	0.26
7.1	Единство взглядов руководства, освобожденных работников и наемных работников на цели ПС:	6	0.55	0.31	0.32
7.5	Психология сотрудничества в ПС как совместная ценность:	5	0.55	0.31	0.31
7.2	Традиции ПС как совместная ценность:	4	0.46	0.28	0.34
7.6	Авторитет ПС как совместная ценность:	4	0.57	0.28	0.27
7.7	Единство моральных норм как совместная ценность:	4	0.57	0.28	0.26
7.8	Организационная культура (общие символ, мифы, ритуалы и т.д.) ПС как совместная ценность:	3	0.50	0.27	0.24
	Всего	5.9	0.60	0.33	0.30

Примечание: 1 – номер вопроса; 2 – наименование проблемы; 3 – мотивационная значимость проблемы; 4 - Актуальность (индекс мах +1; мин – 1); 5 - Идентификация (индекс мах +1; мин - 1); 6 - Вероятность (индекс мах +1; мин - 1)

График 1

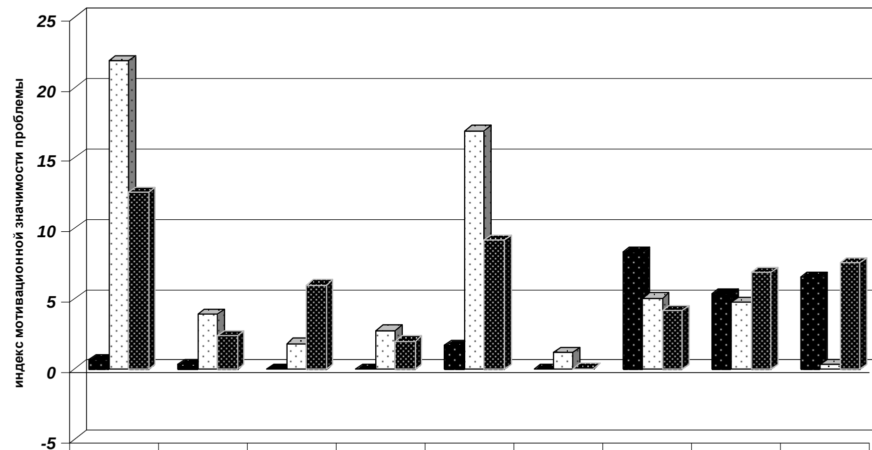
1. Стратегические проблемы в деятельносьти ПС

№ вопроса	1.1	1.2	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9	1.10	1.11	1.12	1.13	1.14	1.15	1.16
■ *наемный работник*	0	0	0	0	0	2	14	-1	5	1	0	-1	1	-1
□ *проф.работник организации (неосвобожденный)*	4	0	0	3	14	0	4	0	5	6	0	1	3	7
▩ *проф.работник рай-ый и респуб. уровень (освобожденный)*	8	0	1	1	8	5	4	0	13	7	3	1	9	11

График 2

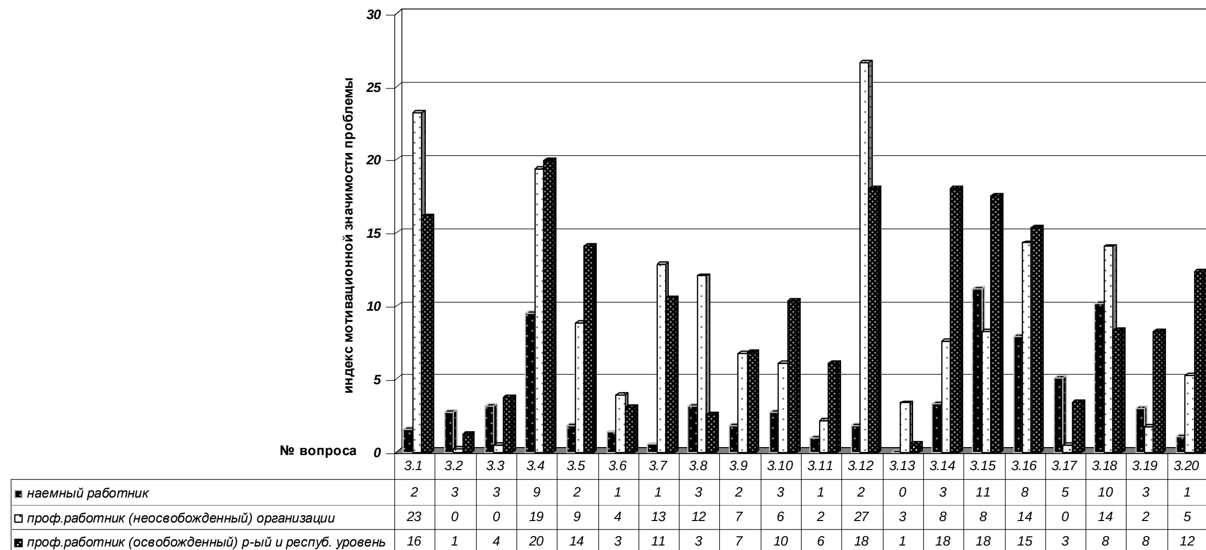
2. Структурные проблемы в деятельности ПС

№ вопроса	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7	2.8	2.9
наемный работник	*1*	*0*	*0*	*0*	*2*	*0*	*8*	*5*	*7*
проф.работник (неосвобожденный) организации	*22*	*4*	*2*	*3*	*17*	*1*	*5*	*5*	*0*
проф.работник (освобожденный) р-ый и респуб. уровень	*13*	*2*	*6*	*2*	*9*	*0*	*4*	*7*	*8*

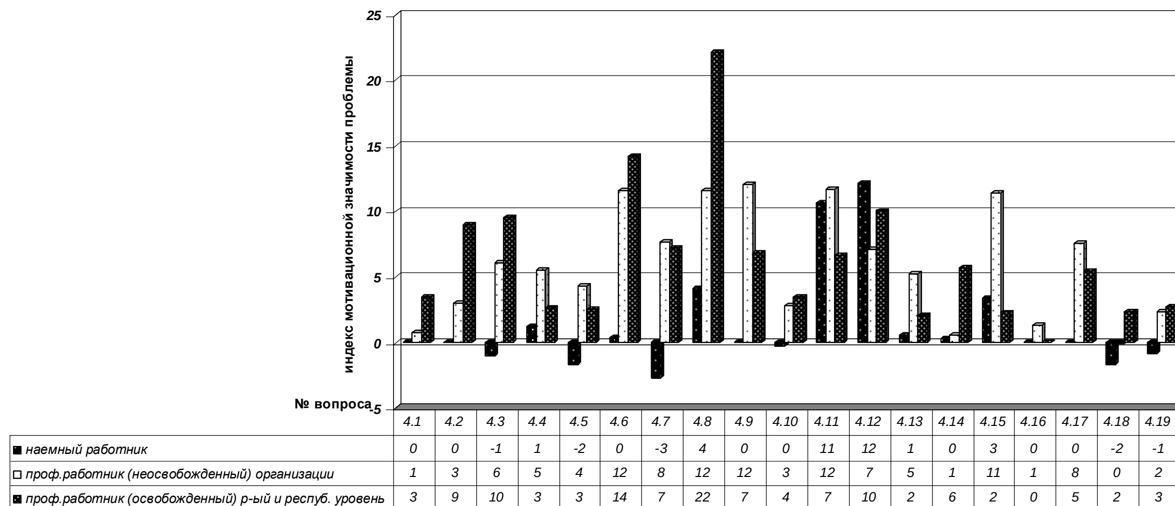
График 3

3. Проблемы, связанные с системой организации деятельности ПС

№ вопроса	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	3.7	3.8	3.9	3.10	3.11	3.12	3.13	3.14	3.15	3.16	3.17	3.18	3.19	3.20
наемный работник	2	3	3	9	2	1	1	3	2	3	1	2	0	3	11	8	5	10	3	1
проф.работник (неосвобожденный) организации	23	0	0	19	9	4	13	12	7	6	2	27	3	8	8	14	0	14	2	5
проф.работник (освобожденный) р-ый и респуб. уровень	16	1	4	20	14	3	11	3	7	10	6	18	1	18	18	15	3	8	8	12

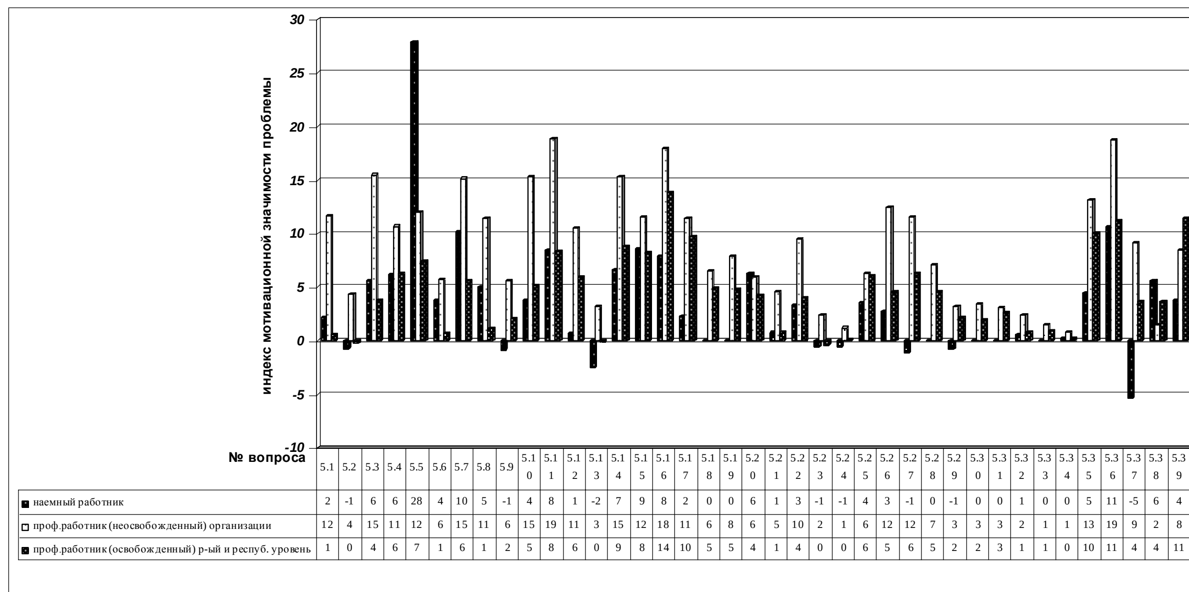
График 4

	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	4.6	4.7	4.8	4.9	4.10	4.11	4.12	4.13	4.14	4.15	4.16	4.17	4.18	4.19
наемный работник	0	0	-1	1	-2	0	-3	4	0	0	11	12	1	0	3	0	0	-2	-1
проф.работник (неосвобожденный) организации	1	3	6	5	4	12	8	12	12	3	12	7	5	1	11	1	8	0	2
проф.работник (освобожденный) р-ый и респуб. уровень	3	9	10	3	3	14	7	22	7	4	7	10	2	6	2	0	5	2	3

График 5

5. Проблемы связанные с деятельностью наемных работников

№ вопроса	5.1	5.2	5.3	5.4	5.5	5.6	5.7	5.8	5.9	5.10	5.11	5.12	5.13	5.14	5.15	5.16	5.17	5.18	5.19	5.20
наемный работник	2	-1	6	6	28	4	10	5	-1	4	8	1	-2	7	9	8	2	0	0	6
проф.работник (неосвобожденный) организации	12	4	15	11	12	6	15	11	6	15	19	11	3	15	12	18	11	6	8	6
проф.работник (освобожденный) р-ый и респуб. уровень	1	0	4	6	7	1	6	1	2	5	8	6	0	9	8	14	10	5	5	4

№ вопроса	5.21	5.22	5.23	5.24	5.25	5.26	5.27	5.28	5.29	5.30	5.31	5.32	5.33	5.34	5.35	5.36	5.37	5.38	5.39
наемный работник	1	3	-1	-1	4	3	-1	0	-1	0	0	1	0	0	5	11	-5	6	4
проф.работник (неосвобожденный) организации	5	10	2	1	6	12	12	7	3	3	3	2	1	1	13	19	9	2	8
проф.работник (освобожденный) р-ый и респуб. уровень	1	4	0	0	6	5	6	5	2	2	3	1	1	0	10	11	4	4	11

График 6

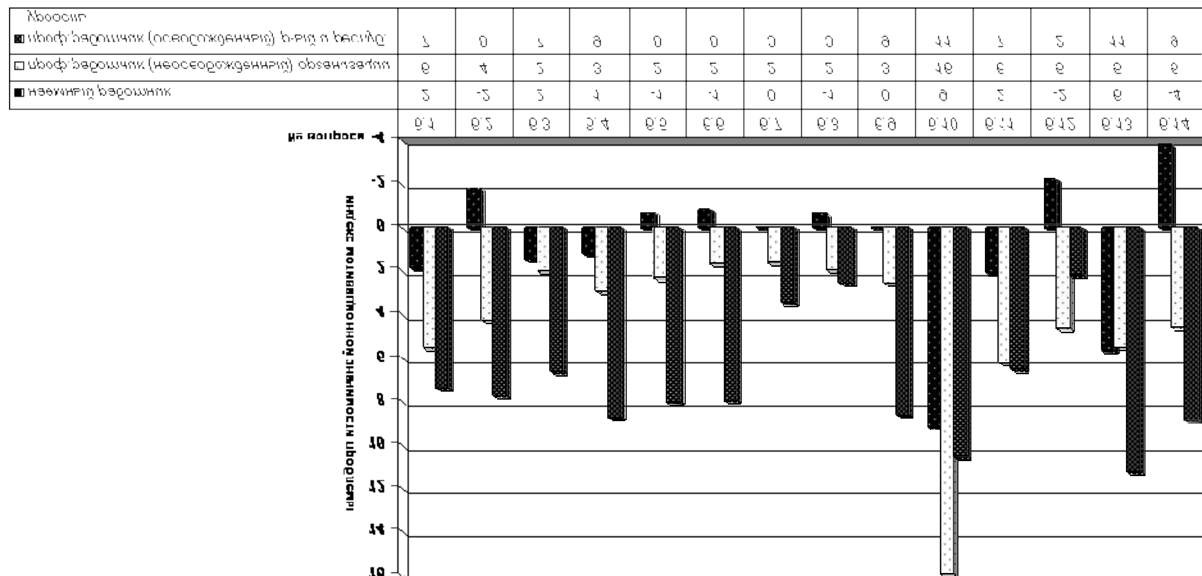
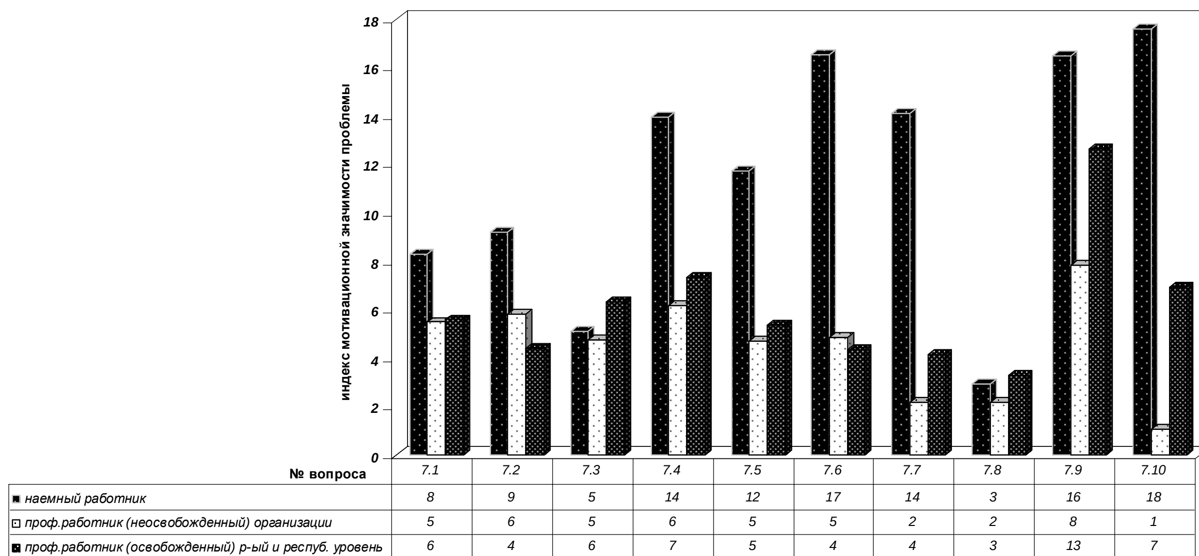

6. Проблемы, связанные со стилем руководства деятельности ПС

График 7.

№ вопроса	7.1	7.2	7.3	7.4	7.5	7.6	7.7	7.8	7.9	7.10
наемный работник	8	9	5	14	12	17	14	3	16	18
проф.работник (неосвобожденный) организации	5	6	5	6	5	5	2	2	8	1
проф.работник (освобожденный) р-ый и респуб. уровень	6	4	6	7	5	4	4	3	13	7

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

№3 (XXXIV), 2006.

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 26.09.2006. formatul 60x84 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 10,0. Coli editoriale 9,8.
Comanda 74. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial al USM.
Str. A.Mateeevici, 60, Chişinău, MD, 2009